

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

*TRESTNÍ ODPOVĚDNOST
PRÁVNICKÝCH OSOB*

Martin Franc

Plzeň, 2015

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ
KATEDRA TRESTNÍHO PRÁVA

DIPLOMOVÁ PRÁCE
TRESTNÍ ODPOVĚDNOST PRÁVNICKÝCH OSOB

ZPRACOVAL: MARTIN FRANČ,

STUDIJNÍ PROGRAM: PRÁVO A PRÁVNÍ VĚDA,

OBOR: PRÁVO,

VEDOUCÍ PRÁCE: Doc. JUDr. et. Mgr. JANA NAVRÁTILOVÁ, PhD.,
KATEDRA TRESTNÍHO PRÁVA,

V PLZNI ROKU 2015.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma „Trestní odpovědnost právnických osob“ vypracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, a to způsobem v takové práci obvyklým.

Plzeň, březen 2015

Martin Franc

Vřele děkuji vedoucí mé práce, paní docentce Janě Navrátilové za její rady a doporučení ohledně použitelných pramenů a základních zásad vypracování této práce, příslušníkům Služby kriminální policie a vyšetřování Policie ČR, Útvaru pro odhalování korupce a finanční kriminality, paní pplk.. Mgr. Zdeňce Röslerové, panu kpt. Mgr. Jaroslavu Slavětínskému a panu pplk.. Mgr. Danielu Krobotovi, za cenné rady k otázkám aplikační praxe konceptu trestní odpovědnosti právnických osob a k otázkám de lege ferenda v rámci problematiky trestní odpovědnosti právnických osob, svým nadřízeným JUDr. Petře Budíkové, LL. M. a Mgr. Kristině Kedroňové, za poskytnutí potřebné studijní dovolené pro sepsání této práce a jejich pochopení, a mým rodičům a své přítelkyni Anetě za jejich odbornou i morální pomoc a podporu při práci, stejně jako paní Mgr. Janě Zelenkové za její odborné konzultace jazykové.

OBSAH

I.	ÚVOD.....	1
II.	OBECNĚ O TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB	2
	1) Obecně k trestní odpovědnosti právnických osob.....	2
	2) Základní definice pojmu trestní odpovědnosti právnických osob a obecné důsledky jejího přijetí	5
	3) O trestní odpovědnosti, jejích zásadách a základních zásadách trestního práva ve vztahu k trestní odpovědnosti právnických osob	8
III.	VÝCHODISKA A DŮVODY EXISTENCE TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB.....	18
IV.	FUNKCE TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB V RÁMCI SYSTÉMU TRESTNÍHO PRÁVA	23
	1) Ještě pár poznámek k důvodům přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob – proč trestní odpovědnost právnických osob a nikoliv odpovědnost správní ?	23
	2) Funkce trestní odpovědnosti právnických osob a zákona o trestní odpovědnosti právnických osob v rámci systému trestního práva	26
V.	PRAMENY TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB	33
	1) K základnímu pramenu české právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob, zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim 33	
	2) Systematika zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.....	34
VI.	HMOTNĚPRÁVNÍ ASPEKTY TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB 43	
	1) Hmotněprávní aspekty aktuální české právní úpravy	43
VII.	PROCESNĚPRÁVNÍ ASPEKTY TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB.....	57
	1) Procesněprávní aspekty aktuální české právní úpravy.....	57
VIII.	PRÁVNÍ ÚPRAVA TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB V ZAHRANIČÍ.....	65
	1) Blíže k zahraniční právní úpravě – K trestní odpovědnosti v členských státech EU a Švýcarské konfederaci	65
IX.	PERSPEKTIVY VÝVOJE TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB 80	
	1) Úvahy de lege ferenda v rámci české právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob a převážně její aplikační praxe	80
X.	ZÁVĚR	88
	RESUMÉ	90
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ:.....	91

PŘEDMLUVA

Tato práce se zabývá problematikou trestní odpovědnosti právnických osob jako kontroverzního fenoménu současné teorie práva, stejně jako teorie práva trestního. Základním posláním této práce je vymezit nejen trestní odpovědnost právnických osob jako obecný pojem, ale především zevrubným způsobem popsat a zhodnotit aktuální právní úpravu problematiky trestní odpovědnosti právnických osob v rámci českého právního řádu na základě současné české právní úpravy a určit případné perspektivy trestní odpovědnosti právnických osob v rámci českého práva. Zamýšleným cílem práce je podat ucelený přehled o institutu trestní odpovědnosti právnických osob jako celku, stejně jako o jeho aplikačních možnostech a procesu, především v rámci právního řádu České republiky.

I. ÚVOD

Tématem této diplomové práce je jeden z nejdiskutovanějších a nejkontroverznějších konceptů nejen práva trestního, ale i teorie práva obecně, konkrétně koncept trestní odpovědnosti právnických osob. Toto téma jsem si zvolil proto, že problematika trestní odpovědnosti právnických osob je velmi zajímavou a v České republice i poněkud neoblíbenou součástí systému trestního práva.

Tato diplomová práce bude vymezením problematiky trestní odpovědnosti právnických osob v rámci platné české právní úpravy zákona číslo 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. V rámci platné české úpravy bude jednak obecným způsobem vymezena problematika trestní odpovědnosti právnických osob, její základní východiska a hmotněprávní i procesněprávní aspekty.

Tato diplomová práce je také zamýšlenou obhajobou české úpravy trestní odpovědnosti právnických osob a poskytuje rovněž autorovi osobní úvahy de lege ferenda nad základními perspektivami úpravy v rámci českého prostředí.

Základními zdroji, z nichž bylo čerpáno, byly především odborné monografie českých autorů, zejména profesora Jiřího Jelínka, jakož i komentáře k platné právní úpravě trestní odpovědnosti právnických osob v České republice, k zákonu číslo 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

II. OBECNĚ O TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB

1) Obecně k trestní odpovědnosti právnických osob

Zavedení trestní odpovědnosti právnických osob je zcela jistě možné označit za jednu z nejpřevratnějších změn českého trestního práva, neboť není pouhým doplněním systematiky trestního práva, jeho prostým rozšířením, ale především představuje zásadní narušení některých zásad trestněprávní dogmatiky, zejména v otázce pachatele trestného činu, tedy jeho subjektu, a také v rámci otázky přičitatelnosti trestného činu na základě vnitřního vztahu jeho pachatele vůči jeho následku, tedy subjektivní stránky trestného činu.

Problematika trestní odpovědnosti právnických osob je samozřejmě na základě své výše zmíněné převratnosti rovněž tématem velice kontroverzním a diskutovaným, neboť v rámci české odborné veřejnosti panovala a panuje k tomuto institutu trestního práva poměrně otevřená skepse, kterou snad může dobře prezentovat následující vyjádření současného předsedy Městského soudu v Praze, dr. Libora Vávry, z odborného kongresu Právní prostor 2011 „*Čeká nás prý trestní odpovědnost právnických osob. Já už se těším, až budu před jednací síní vyvolávat Brouk, Babka, Brouk a Babka. Co tam ta právnická osoba, to znamená Brouk a Babka, bude vedle pánů Brouka a Babky dělat? Jak bude trestně odpovědná? Samozřejmě, sankce už známe, známe návrhy toho zákona. Proč se to má dělat v trestním řízení, které jak už jsme si tady řekli, je nejdražší ze všech nástrojů, které stát má? Je nejvíc formalizované oproti sankcím, které lze uložit ve správním řízení, na což jsou podnikatelé úplně běžně zvyklí, ať už jde o oblast životního prostředí nebo čehokoliv jiného. Proč to má být to trestní právo?*“¹ Se značnými pochybami se staví k problematice trestní odpovědnosti právnických osob rovněž Mgr. Franc, předseda Okresního soudu Praha – západ, který se domnívá, že „*nelze očekávat snadnější prokázání trestní odpovědnosti právnických osob tam, kde je obtížné objasnit spáchání trestného činu některou fyzickou osobou.*“, kdy Franc zároveň považuje trestání právnických osob prostředky trestního práva za nesmyslné, neboť vyjadřuje přesvědčení, že trestat

¹ Cit.: VÁVRA, L. Jak trestní právo „vychovává“ podnikatele. *Soudce*, 2011, č. 5-6, Praha: Havlíček Brain Team, s. 66

za spáchaný trestný čin také právnickou osobu je stejné, „jako kdybychom za trestný čin vraždy chtěli trestat sekeru, již byl spáchán.“²

Tato skepse odborné veřejnosti je zároveň doprovázena až nezájmem a nevědomostí veřejnosti laické, do níže je možné zahrnout i valnou většinu podnikatelů, tedy osob, jichž se tato nová součást českého právního řádu bude dotýkat především. Tento závěr je možné dovodit ze závěrů dotazníkového šetření podniknutého v roce 2013 Novým, které bylo uveřejněno na internetu³, jehož se v rámci své vědecké práce dovolává již Maršálek.⁴

Spornost a obtížnost problematiky trestní odpovědnosti právnických osob plyne také z cizorodosti tohoto konceptu pro kontinentální právní myšlení, neboť svým vznikem, respektive svým skutečným historickým rozvojem a také rozvojem svého teoretického schématu v rámci prostoru common law, tedy práva angloamerického, nebo také anglosaského, je pro klasickou teoretickou trestněprávní a teoretickoprávní školu zemí řídicích se kontinentálním právním systémem jen velmi náročně pojmutelná, především velmi pomalu. Ač se kontinentální právní doktrína problematice trestního odpovědnosti právnických osob věnuje již relativně dlouho, toto je možné doložit například konáním mezinárodního sjezdu pro trestní právo v roce 1929, jehož programem byla mimo jiné právě otázka trestní odpovědnosti právnických osob. Avšak do praxe kontinentálního právního systému byla trestní odpovědnost právnických osob zavedena až v rámci nizozemského právního řádu v roce 1950, kdy právnická osoba byla v rámci nizozemského právního řádu trestně odpovědná pouze za ekonomické delikty. Ke generální trestní odpovědnosti právnických osob, tedy k odpovědnosti právnických osob za všechny trestné činy, sáhl holandský zákonodárce v roce 1976, což bylo v rámci kontinentálního právního systému opět průlomové. Většina evropských zemí zavádí trestní odpovědnost právnických osob až v devadesátých letech dvacátého století, jako například Norsko, které trestní odpovědnost právnických osob zavedlo v roce 1991, či Francie, která

² Cit.: FRANC, P. Nad návrhem zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. *Soudce*, 2010, č. 6-7, Praha: Havlíček Brain Team, s. 38

³ NOVÝ, K. *Trestní odpovědnost právnických osob (výsledky průzkumu z 25.2.2013)* [online]. 2013 [cit. 15.10.2015]. Dostupné na <https://www.vyplnto.cz/realizovane-pruzkumy/topo-subjekty/>

⁴ MARŠÁLEK, P. Přetrvávající problém legitimacy trestní odpovědnosti právnických osob. In *Trestní odpovědnost právnických osob-bilance a perspektivy*. Ed. J. JELÍNEK a kolektiv, Praha: Leges, 2013, s. 35

trestní odpovědnost právnických osob zavedla v roce 1992.⁵ V České republice byl zákon č. 418/ 2011 Sb., který je účinným zněním zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim (dále pouze „zákon o trestní odpovědnosti právnických osob“) a který byl v tento transformován z vládního návrhu zákona, jenž byl jako sněmovní tisk č. 285/0 předložen Parlamentu České republiky k projednání a následně legislativním procesem schválen, i přesto, že tento se vzhledem k vetu bývalého prezidenta republiky, profesora Klause, poněkud protáhl, přijat v listopadu roku 2011 a jeho účinnost stanovena od 1.1.2012.

Již mnohokrát zmíněný český zákon o trestní odpovědnosti právnických osob byl přijat až po mnohaleté a už takřka neúnosné kritice mezinárodních organizací, jako například OSN, OECD, Rada Evropy či GRECO (Group of States against Corruption) a současně naplnil závazky plynoucími České republice z členství v Evropské Unii, která se touto problematikou a metodikou jejího řešení zabývala především v rámci Rady EU, a to zejména ve formě rámcových rozhodnutí Rady EU a Směrnic Evropského Parlamentu a Rady, tedy ve formě sekundárního práva EU. Daný vývoj věci české trestní odpovědnosti právnických osob v rámci EU shrnují Vidrna a Dolanský následujícím způsobem: „*Česká republika však také byla vůbec posledním členským státem Evropské Unie, který dosud neměl zavedenou odpovědnost právnických osob za jednání, k jejichž postihu zavazují právní předpisy ES/EU. Za nepřijetí už České republice hrozily mezinárodní sankce, přijetí této normy proto již bylo – přes některé přetrvávající výhrady – zcela nezbytné.*“⁶ Tohoto velmi nelichotivého postavení v rámci Evropské Unie a takřka celé Evropy mohla Česká republika zůstat ušetřena, byl-li by historický vývoj na poli české trestní odpovědnosti právnických osob, započatý již roku 2000 tehdejším ministrem spravedlnosti Dr. Otakarem Motejlem, který k otázce trestní odpovědnosti právnických osob sestavil specializovanou komisi, na jejíž činnost navázala Legislativní rada vlády České republiky, která byla hlavním strůjcem vládního návrhu zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, předloženého Parlamentu České republiky sněmovním tiskem číslo 745/0 v roce 2004. Kdyby došlo k přijetí vládního návrhu zákona o trestní

⁵ JELÍNEK, J. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 9, s. 15-21

⁶ Cit.: VIDRNA, J.; DOLANSKÝ, P. Trestní odpovědnost obchodních společností a územních samosprávných celků. Praha: C. H. Beck, 2014, str. 6

odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim z roku 2004, kdy tento návrh zákona je některými autory, především Jelínkem, považován za komplexnější a zdařilejší než návrh transformovaný

v aktuální znění zákona č. 418/ 2011 Sb.⁷, mohla být především v rámci rozvoje dané problematiky Česká republika o notný kus dále.

Implementace trestní odpovědnosti právnických osob do systému českého právního řádu představuje stále však i přes jeho již uváděnou závažnost pouze doplněk trestní odpovědnosti osob fyzických, což plyne hlavně z formálního znaku této úpravy v rámci vedlejšího trestního zákona a také z určité speciality a omezeného množství adresátů tohoto zákona, stejně jako ze speciálního vymezení jednotlivých trestných činů již se právnická osoba může dopustit, kdy podrobnou úpravu těchto trestných činů přináší zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále jen „trestní zákoník“), kdy tak vzniká vztah subsidiarity trestního zákoníku k zákonu č. 418/2011 Sb., stejně jako je k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob subsidiární kodex trestního práva procesního, zákon č. 41/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále jen „trestní řád“), kdy z něj plynoucí postavení zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim jako zákona speciálního, vytváří opět jasný důkaz oné formy doplňku systematiky českého trestního práva, ač velmi zásadního a inovativního, ač takového, který slovy legendárního primáře Sovy z neméně legendárního televizního seriálu Nemocnice na kraji města, české trestní právo v některých oblastech „z *gruntu mění*“.

2) Základní definice pojmu trestní odpovědnosti právnických osob a obecné důsledky jejího přijetí

Obecně lze přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob považovat za předposlední bod reformy trestního práva v České republice, která bude završena přijetím nového trestního řádu, avšak jde-li o reformu českého trestního práva hmotného, pak byla přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob v roce 2011 tato reforma dovršena. Odrazem této změny je i novela ustanovení § 110 trestního zákoníku zákonem č. 420/2011 Sb., který stanoví taxativní výčet trestních zákonů, který samozřejmě obsahuje i zákon o trestní

⁷ JELÍNEK, J. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 9, s. 15-21

odpovědnosti právnických osob. V rámci vzájemné provázanosti těchto jednotlivých zákonů, které tvoří ucelený systém českého trestního práva, dochází k naplnění základních funkcí trestního práva hmotného, za něž je možné označit ochrannou, regulativní a preventivně - represivní funkci trestního práva⁸

I přes to, že reforma trestního práva hmotného je v České republice účinností zákona o trestní odpovědnosti právnických osob již završena, stále je nutné, aby se o dané problematice živě diskutovalo, ať už na doktrinální, či jiné platformě. Ale zejména na té doktrinální, neboť množství možných procesních nebo hmotněprávních problémů, které se při užití této právní úpravy mohou objevit, je velký, a především fakt, že aplikační praxi stále prakticky zcela chybí oficiální výkladová stanoviska, klade významný požadavek právě na právní doktrínu, aby skutečně beze zbytku využila svoji pomocnou úlohu ve formě různých publikací, komentářů a odborných statí k danému tématu, protože i přes nabízející se možnost čerpání zkušeností pro aplikační praxi ze zahraničí je nutné, dbát silné specifiky každého určitého národního systému trestního práva a všech jeho částí, což nakonec vliv možné přímé zahraniční inspirace omezuje, a i ve chvílích, kdy taková inspirace je možná, je nutné zahraniční poznatky transformovat. Jaká skutečně bude praxe užívání stále takřka nového zákona, je možné odhadovat pouze s velkými obtížemi, neboť případů, kdy došlo k užití zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, je stále velice málo, z čehož plyne nutná zatímní nejednotnost aplikace ustanovení zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, neboť na základě nízké prevalence výskytu případů, kdy došlo k užití zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, je možné si představit jistý výskyt excesů, které budou provázet aplikační praxi. Proto je apel na důkladnou diskusi a důkladné teoretické zpracování dané problematiky nutností.

Dále je pro obecné vymezení trestní odpovědnosti právnických osob v první řadě nutné si tento fenomén nějakým způsobem definovat, tedy určit, co se pod názvem „*trestní odpovědnost právnických osob*“ v rámci systematiky trestního práva skrývá, což sebou přináší zároveň nutnost definice pojmu „*právnická osoba*“ a „*trestní odpovědnost*“. Právnická osoba je osobou v právním slova

⁸ ŠÁMAL, P.; VOKOUN, R.; NOVOTNÝ, O. a kol. *Trestní právo hmotné 4. díl. Trestní odpovědnost právnických osob. Změny v trestních zákonech po 1.1.2010*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 17

smyslu, což znamená, že jí právo přiznává právní subjektivitu, tedy v rámci pojmosloví nového občanského zákoníku, tedy zákona č. 89/2012 Sb., má právní osobnost a zároveň je standardně způsobilá k právnímu jednání, tedy je svéprávná.⁹ Právníckou osobou rozumíme jakési sdružení entity, založené buď na substrátu osobním, pak hovoříme o tzv. korporaci, nebo na substrátu majetkovém, pak hovoříme v rámci klasického pojmosloví o fundaci, moderněji nadaci. Právnícká osoba je tedy do jisté míry osobou umělou, kterou tvoří buď jednotlivé osoby fyzické, které svým jednáním nahrazují vůli oné fiktivní osoby právnícké, kdy vedení nějakým společným účelem, za nímž se činnosti právnícké osoby účastní, právě přenáší část své vlastní právní osobnosti na osobu právníckou, a tím vytváří právní osobnost její, do jisté míry výjimečnou pluralitou vzniklou z jejich spojení, a tak na původních osobách fyzických již nezávislou, kdy tento princip účelovosti vytváří „ *lidský společenský organismus zaměřený na účelové konání, teorii kolektivní vůle, která zdůraznila vůli jako atribut, který je při tvorbě právnícké osoby dominantní.*“¹⁰ Shrneme-li si ve zkratce tedy pojem právnícké osoby, postačí citace ustanovení § 20 nového občanského zákoníku, který za právníckou osobu považuje „ *organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná*“. Význam pro problematiku jejich trestní odpovědnosti má také závěr, že právnícké osoby mohou mít taková práva a povinnosti, která se slučují s její právní povahou, a to bez zřetele na předmět své činnosti.¹¹

Co se pojmu „*trestní odpovědnost*“ týká, pak tento je výrazem svéprávnosti konkrétní osoby v právu, ve smyslu její schopnosti svým jednáním vyvolat protiprávní stav, tedy v intencích trestního práva ohrozit či porušit zájem chráněný trestním právem, a za tento stav být právně odpovědný, tedy moci nést jeho následky. Problematiku trestní odpovědnosti lze tedy vnímat jako možnost spojit určitou osobu v právním slova smyslu, tedy určitý subjekt na základě jeho vztahu, v případě vyvolání protiprávního stavu se bude jednat o vztah do jisté míry negativní, a působení, to bude také do jisté míry negativní, kdy tyto dva projevy nějaké vnitřní vůle subjektu označíme jako subjektivní stránku, k nějakému

⁹ Pro vymezení právnícké osoby a její povahy a vlastností se užití se ustanovení §§ 15, 17, 18 a 20, případně také ustanovení § 118 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

¹⁰ Cit.: BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnost právníckých osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014., str. 19

¹¹ HURDÍK, J.; RABAN, P.; BĚLOHLÁVEK, J. A. et. al. *Občanské právo hmotné - Obecná část. Absolutní majetková práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 122 a násl.

objektu, kterým lze stanovit nějakou určitou strukturu, či hodnotu, kterou právo považuje za významnou, tudíž považuje zároveň za vhodné ji svými prostředky chránit, a tak na základě projevů souvztažnosti mezi všemi výše vyjmenovanými činiteli, tedy subjektu, subjektivní stránky a objektu, následně za předpokladu existence příčinné souvislosti mezi všemi těmito činiteli, tedy projevu objektivní stránky, dojde ke vzniku možnosti přičíst odpovědnost za konkrétní protiprávní stav konkrétní osobě práva.

3) O trestní odpovědnosti, jejích zásadách a základních zásadách trestního práva ve vztahu k trestní odpovědnosti právnických osob

V rámci práva trestního rozeznáváme dva druhy trestní odpovědnosti - konkrétně trestní odpovědnost individuální a trestní odpovědnost kolektivní, kdy ovšem není zcela vhodné srovnávat po vzoru zahraniční literatury trestní odpovědnost kolektivní s trestní odpovědností právnických osob, neboť, pak by zákonitě musely být postiženy rovněž osoby, které nelze označit za viníky vzniklého protiprávního stavu, a tak by nutně docházelo k zásahům do práv třetích osob, kdy orgán aplikující právo, zde konkrétně právo trestní, by v rámci takového zásahu měl důkladně šetřit, zdali je narušení práv třetích osob, jež byla navíc nabyta v dobré víře a jež chrání i zájem na právní jistotě, nezbytně nutné s ohledem na závažnost chráněného společenského zájmu.¹² Také existence nadací, respektive jejich ustanovení právnickou osobou, kterou však právní teorie nemůže označit jako sdružení osob, ale jako sdružení majetku, možnost označit trestní odpovědnost právnických osob jako trestní odpovědnost kolektivní, na což poukazuje i Beran, který výše uvedené dokládá odkazem na komparativní článek české a rakouské úpravy trestní odpovědnosti právnických osob.¹³ Odpovědnost individuální byla v rámci kontinentálního systému trestního práva velmi dlouho odpovědností jedinou, neboť doktrína v otázce přičitatelnosti právní odpovědnosti, v našem případě odpovědnosti za trestné činy, zcela zásadně dodržovala zásady s původem již v právu starého Říma, zásady „*societas delinquere non potest*“ a „*societas punire non potest*“, (v překladu: „*právní osoba se nemůže dopustit deliktu*“ a „*právní osobou není možné trestat*“). Až

¹² K tomuto blíže KOCINA, J. Trestní odpovědnost právnických osob a práva třetích osob. In Dny práva 2008, Brno 4-5.11.2008, Sborník[online] 2008 [cit. 18.2.2015]. Dostupné na <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/8trest.html>

¹³ GERLOCH, A.; BERAN, K., a kol. *Funkce a místo právní odpovědnosti v recentním právním řádu*. Praha: Leges, 2014, s. 71

do zavedení zákona o trestní odpovědnosti právnických osob platila zásada individuální trestní odpovědnosti za neprolomitelnou, i v dnes platné právní úpravě je stanovena v ustanoveních § 13 odst. 2, §§ 15, 16, 17, 18, 19, 22, 23, 24, 25, 26, 27 a v §§ 113, 114 trestního zákoníku. Citovaná ustanovení přičítají odpovědnost pouze za vlastní jednání v právním smyslu, „*tzn. za trestněprávně relevantní projev své vůle navenek.*“¹⁴ Přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob dochází k doplnění této zásady o zásady nové, a to o zásadu osamostatnění trestní odpovědnosti právnických osob, jak ji stanoví ve svém ustanovení § 8 odst. 3 zákon o trestní odpovědnosti právnických osob, který říká „*Trestní odpovědnosti právnické osoby nebrání, nepodaří-li se zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v odstavcích 1 až 2.*“¹⁶ Důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob k pojmu této zásady uvádí, že „*Trestní odpovědnost právnické osoby není vyloučena jen z toho důvodu, že fyzická osoba pro daný trestný čin, který zakládá odpovědnost právnické osoby, trestně odpovědná není. Tím se zdůrazňuje určité osamostatnění trestní odpovědnosti právnických osob vyplývající z odlišností předpisů trestního zákoníku a tohoto zákona, zejména co do odlišnosti podmínek zakládajících trestní odpovědnost.*“¹⁷ Další novou zásadou je již výš uvedená problematická zásada kolektivní trestní odpovědnosti právnických osob, již stanoví ustanovení § 9 odst. 1, 2, 3 věta druhá zákona o trestní odpovědnosti právnických osob – „*§ 9 Pachatel, spolupachatel a účastník – (1) Pachatelem trestného činu je právnická osoba, které lze přičítat porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem způsobem uvedeným v tomto zákoně. (2) Pachatelem je i právnická osoba, která k provedení činu užila jiné právnické nebo fyzické osoby. (3) Trestní odpovědnost právnické osoby není dotčena trestní odpovědnost fyzických osob uvedených v ustanovení § 8 odst. 1 a trestní odpovědností těchto fyzických osob není dotčena trestní odpovědnost právnické osoby. Byl-li trestný čin spáchán společným jednáním více osob, z nichž alespoň jedna je osoba*

¹⁴ Cit.: KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část.* 2.vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s.52

¹⁵ KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část.* 2.vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s.52

¹⁶ Cit.: Účinné znění zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

¹⁷ Cit.: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. 2011, Důvodová zpráva[online] [cit. 18.2.2015]. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>, s. 23-57

*právnícká, odpovídá každá z nich, jakoby trestný čin spáchala sama.*¹⁸ Další, na zásadu předchozí do jisté míry navazující, je zásada souběžné trestní odpovědnosti kolektivní a individuální, jak ji zakotvilo ustanovení již výše citovaného § 9 odst. 3 věta první zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, kdy tato zásada čelila poměrně silné kritice, že jejím zavedením, respektive uplatňováním, dojde k porušení jiné zásady trestního práva, a to zásady „*ne bis in idem*“ (v překladu: „*ne dvakrát v téže věci*“). Kratochvíl k této otázce uvádí, že již dříve bylo řečeno, že o narušení zásady „*ne bis in idem*“ se jednat nemůže, neboť v případě souběžného přičítání trestní odpovědnosti k subjektu individuálnímu, tedy k fyzické osobě a také k subjektu kolektivnímu, tedy souhrnnému, tedy k osobě právnické, se sice bude jednat o tentýž trestný čin, potažmo o tentýž skutek naplňující skutkovou podstatu trestného činu, avšak na straně pachatelů se budou nacházet dva různé subjekty.¹⁹ Poslední základní zásadou již přináší zákon o trestní odpovědnosti právnických osob nově je, ve smyslu ustanovení § 10 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, zásada trestní odpovědnosti právního nástupce právnické osoby – „*§ 10 Trestní odpovědnost právního nástupce právnické osoby (1) Trestní odpovědnost právnické osoby přechází na všechny její právní nástupce. (2) Přešla-li trestní odpovědnost podle odstavce 1 na více právních nástupců právnické osoby, přihlédne soud při rozhodování o druhu a výměře trestu nebo ochranného opatření i k tomu, v jakém rozsahu na každého z nich přešly výnosy, užitky a jiné výhody ze spáchaného trestného činu, případně i k tomu, v jakém rozsahu kterýkoli z nich pokračuje v činnosti, v souvislosti s níž byl spáchán trestný čin. (3) Na ukládání úhrnného, souhrnného a společného trestu právnímu nástupci se obdobně použijí ustanovení trestního zákoníku, nepřichází-li takový postup v úvahu vzhledem k povaze právního nástupnictví nebo z jiných důvodů, soud uloží samostatný trest. (4) Obdobně podle odstavců 1 až 3 bude soud postupovat v případě, že dojde ke zrušení právnické osoby po pravomocném skončení trestního stíhání.*“²⁰ Tato zásada je také do jisté míry průlomová, neboť dochází ke změně dosud pouze osobní základní trestněprávní vztah mezi orgánem činným v trestním řízení a pachatelem trestného činu, který vzniká na základě přičtení

¹⁸ Cit.: Účinné znění zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

¹⁹ KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 55

²⁰ Cit.: Účinné znění zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

odpovědnosti za způsobený, respektive zaviněný, protiprávní stav, tedy, který vzniká v rámci trestního práva spácháním trestného činu. Jelínek k tomu v komentáři k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob dále uvádí: „Až dosud trestní právo neznalo trestněprávní odpovědnost právního nástupce pachatele trestného činu. Po smrti pachatele – fyzické osoby dochází k zániku trestněprávního vztahu a zanikají práva a povinnosti plynoucí z trestněprávního vztahu. Tento princip zákon o trestní odpovědnosti právnických osob ovšem mění, protože podle § 10 cit. zákona trestní odpovědnost právnické osoby přechází na všechny její nástupce.“²¹ K této zásadě se vyjadřuje i důvodová zpráva k trestní odpovědnosti právnických osob, která ji přibližuje následujícím způsobem – „Otázku přechodu trestní odpovědnosti na nástupce je třeba zákonem výslovně upravit, jinak by bylo velmi snadné vyhnout se trestu či důsledkům s ním spojeným.“²² Kratochvíl uvádí k dalším zásadám, že jde-li o ostatní zásady trestního práva fyzických osob, tj. o zásadu subsidiarity trestní represe, zásadu formálně – materiálního pojetí trestného činu, jakož i zásady zákazu analogie a retroaktivity trestního zákona k tíži pachatele, lze říci, že tyto jsou bez problémů uplatnitelné ve své podpůrné funkci i pro potřeby trestního práva právnických osob.²³

Pro určení rozsahu kriminalizace jednání jednotlivých druhů právnických osob je nutné určit, jaký model trestní odpovědnosti právnických osob je zvolen. Je možné rozeznávat dva základní modely trestní odpovědnosti právnických osob, konkrétně tzv. pravou a tzv. nepravou trestní odpovědnost právnických osob, kdy ovšem význam těchto pojmů je značně nejednotný a k jejich vysvětlení je třeba je blíže specifikovat na základě geografického rozlišení právní kultury na model angloamerický a model kontinentální, který tedy blíže konkrétně přináší ono dělení na pravou, nepravou a jinou trestní odpovědnost právnických osob. Kontinentální právní systém přináší tři metodické koncepce trestní odpovědnosti právnických osob. Již zmiňovanou pravou trestní odpovědnost právnických osob, která spočívá v úpravě trestní odpovědnosti právnických osob buď v základním trestním zákoně, jakým je u nás trestní zákoník, který je přidáním ustanovení

21 Cit.: JELÍNEK, J.; HERCZEG, J. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou. 2. vydání, Praha: Leges, 2013, str. 90

22 Cit.: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. 2011, Důvodová zpráva [online] [cit. 18.2.2015]. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>, s. 23-57

23 KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012, s. 55

o trestní odpovědnosti právnických osob novelizován a doplněn, kdy takto je tomu například v již zmiňovaných Nizozemí, Francii a Norsku, nebo dojde k úpravě trestní odpovědnosti právnických osob ve formě doplnění systematiky národního trestního práva přidáním celého zvláštního trestního zákona, tak jak učinil český zákonodárce přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Je-li užito koncepce pravé trestní odpovědnosti, jsou právnické osoby v procesu ukládání trestních sankcí účastny standardního trestního řízení, kdy pro stanovení konkrétní trestní sankce za konkrétní přičitatelný trestný čin je nutné vymezit rozsah kriminalizace jejich jednání, o čemž bude pojednáno dále.

Druhou možnou koncepcí trestní odpovědnosti právnických osob je nepravá trestní odpovědnost právnických osob, kdy je-li této koncepci užito, je možné právnickým osobám uložit trestněprávní sankce, i přes to, že nedošlo k explicitnímu zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob v žádném konkrétním trestním a ani jiném zákoně. Sankce uložené za užití nepravé trestní odpovědnosti se nenazývají tresty, avšak jak vyplývá z celé koncepce nepravé trestní odpovědnosti právnických osob, i z ní plynoucí sankce, ač je tak, jak již bylo uvedeno, nenazýváme, mají víceméně jejich charakter, jak lze dovodit například z platné úpravy slovenské.

K dalším možnostem, jak zakotvit v rámci právního řádu dostatečně účinné, přiměřené a odstrašující sankce, patří cesta dostatečně účinné administrativněprávní odpovědnosti právnických osob, i když tato je do jisté míry možná pouze v rámci silné tradice administrativního trestání, neboť například v České republice by zavedení deliktů odpovědnosti právnických osob prostředky správního práva byla značně komplikovaná, neboť jak hezky shrnují Šimovček a Strémy – „ *současná česká i slovenská úprava správních deliktů právnických osob je nedokonalá, nejednotná a komplikovaná. Stejně tak je v oblasti správního trestání právnických osob výrazně omezená mezinárodní spolupráce z důvodu neuzavření příslušných mezinárodních smluv umožňujících právní styk s cizinou obdobně jako v trestním právu. Významný problém správní odpovědnosti právnických osob spočívá v zodpovězení otázky, které orgány by měly být příslušné k rozhodování o správních deliktech právnických osob. Stejně tak není*

vyřešený koncept souběžného trestního stíhání fyzické osoby konající za anebo jménem právnické osoby a správního řízení o odpovědnosti právnické osoby.“^{24 25}

K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob je třeba uvést, že touto rozumíme vymezení množství konkrétních protispolečenských jednání, v rámci trestního práva spočívajících v porušení nebo ohrožení určité zákonem chráněné hodnoty, která zákon jako vyjádření vůle zákonodárce a tedy veřejné moci sankcionuje trestními sankcemi, tedy stanoví jaká určitá porušení nebo ohrožení kterých konkrétních zákonem chráněných hodnot je možno označit jako trestný čin. Dochází-li k stanovení rozsahu kriminalizace jednání právnických osob, může zákonodárce užít opět několik možných legislativních konstrukcí, a to v první řadě takové, která stanoví odpovědnost právnických osob za všechny trestné činy uvedené v rámci taxativního výčtu základního trestního zákonu, kdy v rámci českého právního prostředí by takovým taxativním výčtem, katalogem trestných činů, byla zvláštní část trestního zákoníku. V rámci této konstrukce trestní odpovědnosti právnických osob je možné uplatnit modifikaci určující odpovědnost právnických osob za ty trestné činy, u nichž to nevylučuje jejich povaha, či jinak řečeno, u nichž to jejich povaha připouští.

Druhou možnou konstrukcí pro vymezení rozsahu kriminalizace jednání právnických osob v rámci systému trestního práva je stanovení odpovědnosti právnických osob za přesně stanovenou množinu vybraných trestných činů, jejichž výčet, katalog, bude uveden v trestním zákoně. V tomto případě je výrazem trestní zákon myšlen zvláštní trestní zákon, kterým je v rámci českého právního řádu zákon o trestní odpovědnosti právnických osob.

Třetí možnou konstrukcí je zavedení odpovědnosti právnických osob jen za taxativně vypočtené trestné činy, ale pouze za takové, u kterých nutnost trestního postihu vyplývá z mezinárodních doporučení či závazků. Poslední možnou konstrukcí, ale zároveň konstrukcí nejkomplicovanější a zároveň nejzbytečnější,

²⁴ Cit.: ŠIMOVČEK, I.; STRÉMY T. Trestná nebo správní zodpovědnost právnických osob. In *Trestní odpovědnost právnických osob-bilance a perspektivy*. Ed. J. JELÍNEK a kolektiv, Praha: Leges, 2013, s. 41

²⁵ JELÍNEK, J.; HERCZEG, J. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou. 2.vydání, Praha: Leges, 2013, s. 20-21

je možnost vytvoření speciálních nových trestných činů, respektive jejich skutkových podstat, jichž se může dopustit pouze a jenom právnická osoba.²⁶

V rámci českého právního řádu byla zvolena, jak už bylo zmíněno, metoda, která byla ve výše uvedeném pořadí uvedena jako druhá, a to konkrétně stanovení taxativního výčtu trestných činů, za které může být právnická osoba trestně odpovědná, a to v rámci zvláštního trestního zákona. Je možné v souladu s Jelínkem kvitovat taxativní charakter výčtu trestných činů, jichž se v rámci českého systému trestního práva může dopustit právnická osoba, neboť taxativní právní výčet je možné považovat za lepší variantu vzhledem k právní jistotě, avšak „*taxativní výčet trestných činů ovšem klade větší nároky na zákonodárce, aby v souladu s principy trestní politiky uvážlivě stanovil okruh těch skutkových podstat trestných činů, za které by měla právnická osoba nést trestní odpovědnost, zvažil dosah mezinárodních závazků a doporučení, respektoval zásadu subsidiarity trestní represe a byl si vědom souvislosti mezi jednotlivými skutkovými podstatami.*“²⁷

Výčet trestných činů uvedených ustanovením § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je poměrně bohatý a obsahuje delikty z valné většiny hlav úpravy zvláštní části trestního zákoníku, mimo trestné činy tzv. vlastnoruční, tedy takové, kdy jiná než individuální odpovědnost je z jejich povahy vyloučena - typicky se jedná o trestné činy z hlavy prvé zvláštní části trestního zákoníku, tedy trestné činy proti životu a zdraví. Pro úplnost cituji ustanovení § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob:

„§ 7 *Trestné činy*

Trestnými činy se pro účely tohoto zákona rozumí zločiny nebo přečiny uvedené v trestním zákoníku, a to obchodování s lidmi (§ 168 trestního zákoníku), svěření dítěte do moci jiného (§ 169 trestního zákoníku), vydírání (§ 175 trestního zákoníku), porušení tajemství dopravovaných zpráv (§ 182 trestního zákoníku), znásilnění (§ 185 trestního zákoníku) sexuální nátlak (§ 186 trestního zákoníku), pohlavní zneužití (§ 187 trestního zákoníku), kuplířství (§ 189 trestního zákoníku),

²⁶ JELÍNEK, J.,K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 9, s. 15-21..

²⁷ JELÍNEK, J. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 9, s. 15-21.

výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií (§ 192 trestního zákoníku), zneužití dítěte k výrobě pornografie (§ 193 trestního zákoníku), účast na pornografickém představení (§ 193a trestního zákoníku), navazování nedovolených kontaktů s dítětem (§ 193b trestního zákoníku), ohrožování výchovy dítěte (§ 201 trestního zákoníku), svádění k pohlavnímu styku (§ 202 trestního zákoníku), podvod (§ 209 trestního zákoníku), pojistný podvod (§ 210 trestního zákoníku), úvěrový podvod (§ 211 trestního zákoníku), dotační podvod (§ 212 trestního zákoníku), provozování nepoctivých her a sázek (§ 213 trestního zákoníku), podílnictví (§ 214 trestního zákoníku), podílnictví z nedbalosti (§ 215 trestního zákoníku), legalizace výnosů z trestné činnosti (§ 216 trestního zákoníku), legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti (§ 217 trestního zákoníku), lichva (§ 218 trestního zákoníku), neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací (§ 230 trestního zákoníku), opatření a přechovávání přístupového zařízení a hesla k počítačovému systému a jiných takových dat (§ 231 trestního zákoníku), poškození záznamu v počítačovém systému a na nosiči informací a zásah do vybavení počítače z nedbalosti (§ 232 trestního zákoníku), padělání a pozměnění peněz (§ 233 trestního zákoníku i za podmínek § 238 trestního zákoníku), neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku (§ 234 trestního zákoníku i za podmínek § 238 trestního zákoníku), udávání padělaných a pozměněných peněz (§ 235 trestního zákoníku i za podmínek § 238 trestního zákoníku), výroba a držení padělatelského náčiní (§ 236 trestního zákoníku i za podmínek § 238 trestního zákoníku), neoprávněná výroba peněz (§ 237 trestního zákoníku i za podmínek § 238 trestního zákoníku), zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby (§ 240 trestního zákoníku), neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby (§ 241 trestního zákoníku), nesplnění oznamovací povinnosti v daňovém řízení (§ 243 trestního zákoníku), porušení předpisů o nálepkách a jiných předmětech k označení zboží (§ 244 trestního zákoníku), padělání a pozměnění předmětů k označení zboží pro daňové účely a předmětů dokazujících splnění poplatkové povinnosti (§ 245 trestního zákoníku), zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění (§ 254 trestního zákoníku), sjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě (§ 256 trestního zákoníku), pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži (§ 257 trestního zákoníku), pletichy při veřejné dražbě (§ 258 trestního zákoníku), vystavení nepravdivého potvrzení a zprávy (§ 259 trestního zákoníku), poškozování finančních zájmů Evropské unie (§ 260

trestního zákoníku), porušení autorského práva, práv souvisejících s právem autorským a práv k databázi (§ 270 trestního zákoníku), nedovolené ozbrojování (§ 279 trestního zákoníku), vývoj, výroba a držení zakázaných bojových prostředků (§ 280 trestního zákoníku), nedovolená výroba a držení radioaktivní látky a vysoce nebezpečné látky (§ 281 trestního zákoníku), nedovolená výroba a držení jaderného materiálu a zvláštního štěpného materiálu (§ 282 trestního zákoníku), nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy (§ 283 trestního zákoníku), přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu (§ 284 trestního zákoníku), nedovolené pěstování rostlin obsahujících omamnou nebo psychotropní látku (§ 285 trestního zákoníku), poškození a ohrožení životního prostředí (§ 293 trestního zákoníku), poškození a ohrožení životního prostředí z nedbalosti (§ 294 trestního zákoníku), poškození vodního zdroje (§ 294a trestního zákoníku), poškození lesa (§ 295 trestního zákoníku), neoprávněné vypuštění znečišťujících látek (§ 297 trestního zákoníku), neoprávněné nakládání s odpady (§ 298 trestního zákoníku), neoprávněná výroba a jiné nakládání s látkami poškozujícími ozonovou vrstvu (§ 298a trestního zákoníku), neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami (§ 299 trestního zákoníku), neoprávněné nakládání s chráněnými volně žijícími živočichy a planě rostoucími rostlinami z nedbalosti (§ 300 trestního zákoníku), poškození chráněných částí přírody (§ 301 trestního zákoníku), teroristický útok (§ 311 trestního zákoníku), vyhrožování s cílem působit na orgán veřejné moci (§ 324 trestního zákoníku), vyhrožování s cílem působit na úřední osobu (§ 326 trestního zákoníku), přijetí úplatku (§ 331 trestního zákoníku), podplacení (§ 332 trestního zákoníku), nepřímé úplatkářství (§ 333 trestního zákoníku), zasahování do nezávislosti soudu (§ 335 trestního zákoníku), maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (§ 337 trestního zákoníku), organizování a umožnění nedovoleného překročení státní hranice (§ 340 trestního zákoníku), napomáhání k neoprávněnému pobytu na území republiky (§ 341 trestního zákoníku), neoprávněné zaměstnávání cizinců (§ 342 trestního zákoníku), křivá výpověď a nepravdivý znalecký posudek (§ 346 trestního zákoníku), padělání a pozměnění veřejné listiny (§ 348 trestního zákoníku), nedovolená výroba a držení pečetidla státní pečeti a úředního razítka (§ 349 trestního zákoníku), násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci (§ 352 trestního zákoníku), hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob (§ 355 trestního zákoníku), podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo

k omezování jejich práv a svobod (§ 356 trestního zákoníku), účast na organizované zločinecké skupině (§ 361 trestního zákoníku), podněcování k trestnému činu (§ 364 trestního zákoníku), nadřívání (§ 366 trestního zákoníku), projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka (§ 404 trestního zákoníku) a popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia (§ 405 trestního zákoníku).“²⁸

²⁸ Cit.: Účinné znění zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

III. VÝCHODISKA A DŮVODY EXISTENCE TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB

Za hlavní východisko vzniku trestní odpovědnosti právnických osob je možné vnímat především společenský vývoj, kdy stále sílící postavení právnických osob v rámci společenských struktur přináší až situaci, kdy právnické osoby až „v mnoha směrech a oblastech rozhodujícím způsobem ovlivňují společenský vývoj i jednání jednotlivých fyzických osob“.²⁹ Takovému vývoji nahrává neustále rychlejší rozvoj průmyslové společnosti, který s sebou jako nutný důsledek nese stále silnější globalizaci, a to jak výše zmíněných společenských struktur, tak i ekonomiky, což s sebou přineslo do jisté míry i silné globální rozšíření tržního modelu ekonomiky, poněkud marxisticky a až snad lehce pejorativně, ovšem zamýšleno bez tohoto nádechu, kapitalismu, v němž je reálná moc právnických osob, korporací, skutečně silná.³⁰ Až vedoucí postavení právnických osob v rámci společnosti tyto oproti jiným subjektům zvýhodňuje a poskytuje taková privilegia, jako získávání veřejných zakázek, či dotací, subvencí a ostatních příspěvků ze státního rozpočtu jako výraz podpory své činnosti. Bohuslav poukazuje také na možnost právnických korporací příznivě ovlivnit legislativní rámec státu prostřednictvím lobbingu, který dále vede k vytváření prostředí, v němž vše je podřízeno právě vůli a prospěchu právnických osob, korporací³¹

Vzhledem k exponenciálnímu nárůstu kriminality, převážně majetkové, k němuž došlo v rámci druhé poloviny dvacátého století, a také k transformaci pachatelů této trestné činnosti, kdy v oblasti subjektu trestného činu, tedy jeho pachatelů, došlo k vývoji z pachatelů do jisté míry nekvalifikovaných páchajících z kriminalistického hlediska snadněji objasnitelné trestné činy k pachatelům kvalifikovaným, kteří se dopouští, většinou organizovaně, náročné a velmi těžko v individuální rovině objasnitelné majetkové trestné činnosti a získávají tak pro sebe a právnické osoby, či skrze právnické osoby pouze pro sebe, majetkový prospěch.

Jak bylo již uvedeno, jak národní, tak tím spíše mezinárodní korporace díky fenoménu lobbingu a díky své ekonomické, společenské i politické síle, začínají

²⁹ JELÍNEK, J. Trestní odpovědnost právnických osob. Praha: Linde, 2007, s. 97

³⁰ JELÍNEK, J.; HERCZEG, J. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou. 2. vydání, Praha: Leges, 2013, s. 12

³¹ BOHUSLAV, L. Trestní odpovědnost právnických osob. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 36

být běžnými metodami právní interakce veřejné moci se subjekty veřejného práva, které zde působí zejména jako prostředek státní regulace chování subjektů práva, nedostižné. V tomto nerovném boji je nutné, aby stát vzal zpět do svých rukou otěže kontroly nad džunglí majetkových machinací obchodních korporací, které do okamžiku zavedení trestní odpovědnosti právnických osob s vědomím své praktické beztrestnosti necítily potřebu vyhýbat se jak ekonomicky výhodnému jednání, které by ať už „*praeter legem*“, či vysloveně „*contra legem*“. K lepší kontrole státu jako představitele veřejné moci a vrchního regulátora společenských vztahů na národní úrovni a jakéhosi člena kolegia regulátorů společenských vztahů na úrovni mezinárodní, zcela jistě může vést zavedení a racionální užívání institutu trestní odpovědnosti právnických osob, ovšem pouze jako speciální právní zdroj směřující k lepšímu prosazení příslušné trestní politiky státu, či obecně řečeno k prosazení práva a pořádku, nikoliv jako výraz přenesení těžiště trestní odpovědnosti a směřování přičítání odpovědnosti za protiprávní jednání výhradně na kolektivní subjekty, právnické osoby. K této problematice se velice pregnantně a lze říci, až krásně, vyjadřuje P. Maršálek, který vyvrací častý argument odpůrců regulace ekonomiky a volného trhu, často i odpůrců institutu trestní odpovědnosti právnických osob, za všechny jmenujme například exprezidenta republiky Klause, „*že trestní právo do ekonomiky víceméně nemá zasahovat nebo jen v krajním případě.*“³² Maršálek dále uvádí: „*Pokud se připustí pod praporem svobody ekonomická kriminalita všeho druhu, bohatnutí na bankrotech a jedině, co se nevyplácí je dodržování pravidel, etabluje se všeobecný právní nihilismus a zcela reálnou se stává hrozba ekonomického kolapsu.*“³³ A opět nezbyvá nic jiného než s Maršálkem souhlasit, když uvádí, že „*Zkušenost z našich poměrů ukazuje, že důsledné a tvrdé trestání jednotlivců i korporací za ekonomickou kriminalitu je nejen potřebné, ale naprosto nevyhnutelné a žádoucí. Určitě je prospěšnější než udělování bezbřehých amnestií nebo zavíráním očí před skutečností.*“³⁴ Je třeba zdůraznit, že trestní právo není nepřítelem ekonomiky, nemá zájem do ní vstupovat ve smyslu

³² Cit.: MARŠÁLEK, P. Přetrvávající problém legitimacy trestní odpovědnosti právnických osob. In *Trestní odpovědnost právnických osob-bilance a perspektivy*. Ed. J. JELÍNEK a kolektiv, Praha: Leges, 2013, s. 32

³³ Cit.: MARŠÁLEK, P. Přetrvávající problém legitimacy trestní odpovědnosti právnických osob. In *Trestní odpovědnost právnických osob-bilance a perspektivy*. Ed. J. JELÍNEK a kolektiv, Praha: Leges, 2013, s. 32

³⁴ Cit.: MARŠÁLEK, P. Přetrvávající problém legitimacy trestní odpovědnosti právnických osob. In *Trestní odpovědnost právnických osob-bilance a perspektivy*. Ed. J. JELÍNEK a kolektiv, Praha: Leges, 2013, s. 32

záměrného kladení překážek pro její růst a dynamiku či pro její nezávislost, ve smyslu volného, nenásilně organizovaného trhu, respektive trhu neregulovaného. Trestní právo ekonomiku reguluje, a tak jako právo obecně vytváří nějaký rámeček určité právní jistoty a očekávatelnosti.

Jak již bylo uvedeno v předchozím textu, historickým východiskem pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob byla zkušenost angloamerického common law, kde k soustavnějšímu užívání institutu trestní odpovědnosti právnických osob dochází již od 19. století. Angloamerická doktrína postupně zpracovávala ideu deliktů odpovědnosti právnických osob a ke konci 19. století začala zastávat názor, že právnické osoby, korporace, mají svou vlastní vůli, jakousi přenesenou samostatnou schopnost jednat, a to v právním slova smyslu, se všemi důsledky, které právní jednání s sebou nese, a na ní postavila moderní koncepci přičitatelnosti odpovědnosti za vzniklý protiprávní stav způsobený jejich jednáním. Tato teorie je vysvětlena Musilem jako „*teorie, podle níž lze právnické osoby připodobnit lidským bytostem: jsou v nich výkonné složky, provádějící mechanické operace, ale jsou v nich také vůdčí orgány, vyjadřující ideje a zájmy právnických osob.*“³⁵³⁶ Tato teorie, nazývaná teorií identifikační, byla výrazem vývoje právního myšlení a zkušeností v prostoru angloamerického common law s uplatňováním deliktů odpovědnosti právnických osob, která představovala reakci právě na zmíněný společenský vývoj, respektive jeho podobnou tendenci v prvním období jeho výskytu, což bylo v rámci prostředí angloamerického common law v průběhu 19. století.

V rámci českého prostředí byl jedním z hlavních východisek přijetí koncepce trestní odpovědnosti právnických osob tlak mezinárodního fóra a hrozba sankcí z jeho strany, především ze strany orgánů Evropské unie. Česká právní úprava vychází především z mezinárodněprávních dokumentů, jako jsou mezinárodní smlouvy, či nařízení, směrnice, rozhodnutí a ostatní právní předpisy Evropské unie, respektive Evropských společenství. K hlavním, pro Českou republiku závazným mezinárodním smlouvám, které v době přijetí zákona o trestní

³⁵ Cit.: MUSIL, J. Trestní odpovědnost právnických osob: historický vývoj a mezinárodní srovnání. In *Pocta Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. Ed. J. MUSIL, M. VANDUCHOVÁ. Praha: CODEX Bohemia, s.r.o., 1998, s. 81

³⁶ GERLOCH, A.; BERAN, K., a kol. *Funkce a místo právní odpovědnosti v recentním právním řádu*. Praha: Leges, 2014, s.75

odpovědnosti právnických osob a před jeho přijetím stanovily povinnost zavedení deliktní způsobilosti právnických osob, patřily následující:

- Úmluva o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích (Paříž, 17. prosince 1997), která byla sjednána a je monitorována v rámci OECD. Pro Českou republiku vstoupila v platnost dne 21. března 2000 (Sdělení MZV č. 25/2000 Sb.m.s.
- Trestněprávní úmluva o korupci (Štrasburk, 27. ledna 1999, ETS no. 173), která byla sjednána a je monitorována v rámci Rady Evropy. Česká republika uložila ratifikační listinu dne 8. září 2000; úmluva vstoupila v platnost 1. července 2002 (Sdělení MZV č. 70/2002 Sb.m.s., ve znění sdělení MZV č. 43/2009 Sb.m.s.). K úmluvě byl vypracován dodatkový protokol (ETS no. 191), který vstoupil v platnost 1. února 2005. Ratifikovalo jej 25 členských zemí Rady Evropy, Česká republika jej však ani nepodepsala.
- Mezinárodní úmluva o potlačování financování terorismu, která byla přijata rezolucí VS OSN dne 9. prosince 1999. Česká republika uložila ratifikační listinu dne 27. prosince 2005. Pro Českou republiku vstoupila v platnost dne 26. ledna 2006 (Sdělení MZV č. 18/2006 Sb.m.s.).³⁷

K hlavním předpisům Evropské unie, respektive Evropských společenství, které v době přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a před jeho přijetím stanovily povinnost zavedení deliktní způsobilosti právnických osob, patřily následující:

- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2000/383/SVV ze dne 29. května 2000 o zvýšené ochraně trestními a jinými sankcemi proti padělání ve spojitosti se zaváděním eura (čl. 1, 8, 9);
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2001/413/SVV ze dne 28. května 2001 o potírání podvodů a padělání bezhotovostních platebních prostředků (čl. 1, 7, 8, 9);
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2002/475/SVV ze dne 13. června 2002 o boji proti terorismu (čl. 7, 8, 9) ve spojení s Rámcovým rozhodnutím Rady

³⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, 2011, Důvodová zpráva[online] [cit. 18.2.2015]. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>, s. 31-34

2008/919/SVV ze dne 28. listopadu 2008, kterým se mění Rámcové rozhodnutí 2002/475/SVV o boji proti terorismu;

- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2002/629/SVV ze dne 19. července 2002 o potírání obchodování s lidmi (čl. 4, 5, 6);
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2002/946/SVV ze dne 28. listopadu 2002 o posílení trestního rámce s cílem zabránit napomáhání k nepovolenému vstupu, tranzitu a pobytu (čl. 2, 3, 4);
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2003/568/SVV ze dne 22. července 2003 o boji s korupcí v soukromém sektoru (čl. 1, 5, 6, 7);
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2004/68/SVV ze dne 22. prosince 2003 o boji proti pohlavnímu vykořisťování dětí a dětské pornografii (čl. 1, 6, 7, 8);
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2004/757/SVV ze dne 25. října 2004, kterým se stanoví minimální ustanovení týkající se znaků skutkových podstat trestných činů a sankcí v oblasti nedovoleného obchodu s drogami (čl. 1, 6, 7);
- Rámcové rozhodnutí Rady EU 2005/222/SVV ze dne 24. února 2005 o útocích proti informačním systémům (čl. 1, 8, 9, 10);
- Rámcové rozhodnutí Rady 2008/841/SVV ze dne 24. října 2008 o boji proti organizované trestné činnosti (čl. 5, 6);
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/99/ES ze dne 19. listopadu 2008 o trestněprávní ochraně životního prostředí (čl. 6, 7);
- Rámcové rozhodnutí Rady 2008/913/SVV ze dne 28. listopadu 2008 o boji proti některým formám a projevům rasismu a xenofobie prostřednictvím trestního práva (čl. 5, 6);
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/52/ES ze dne 18. června 2009 o minimálních normách pro sankce a opatření vůči zaměstnavatelům neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí³⁸

³⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, 2011, Důvodová zpráva[online] [cit. 18.2.2015]. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>, s. 31-34

IV. FUNKCE TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB V RÁMCI SYSTÉMU TRESTNÍHO PRÁVA

1) Ještě pár poznámek k důvodům přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob – proč trestní odpovědnost právnických osob a nikoliv odpovědnost správní ?

Než dojde k vymezení postavení institutu trestní odpovědnosti právnických osob v rámci systému českého trestního práva, je vhodné říci ještě pár slov k důvodům jeho přijetí, které do jisté míry souvisí i s jeho postavením v rámci uvedeného systému českého trestního práva.

Důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob považuje za hlavní důvod přijetí tohoto zákona závazky ke kriminalizaci určitých závažných forem protispolečenské činnosti, které obsahují právní předpisy nejen unijního, ale také mezinárodního práva, ať už jimi Česká republika je, či není vázána. Ale i v případě, že předpisy mezinárodního práva není vázána, by se ve smyslu priorit vlastní trestní politiky a obecně ve smyslu politiky prosazování práva a udržování jeho standardu, tedy politiky spravedlnosti, jimi vázána cítit měla, v jisté podobě s dobrovolnou, z jeho rozhodovací praxe vyplývající vázaností Ústavního soudu při jeho rozhodování i pro Českou republiku právně nezávaznými mezinárodními smlouvami o lidských právech, neboť Ústavní soud považuje kritérium standardu dosažené právní ochrany za natolik významné.³⁹ Nejvýznamnější unijní a mezinárodní dokumenty tohoto charakteru byly již v předchozí kapitole.

I když právě důvodovou zprávou zmiňované unijní a mezinárodněprávní předpisy výslovně nestanoví povinnost zavedení tzv. pravé trestní odpovědnosti právnických osob, tedy deliktní odpovědnost v rámci trestního práva, ale uvádí se, že postačí právní odpovědnost alternativní povahy, která povede k alternativním sankcím za spáchané delikty. Za takový model by bylo možné označit model správní odpovědnosti právnických osob za jimi spáchané delikty. K úpravě dle uvedeného modelu sáhla například Spolková republika Německo. Český zákonodárce však zvolil cestu trestně právní, neboť považoval cestu postihu

³⁹ Cit.: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. 2011, Důvodová zpráva[online] [cit. 18.2.2015]. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>, s. 23-57

deliktního jednání právnických osob prostředky správního práva za komplikovanou. Důvody této komplikovanosti vyjmenovává důvodová zpráva a jsou to především tyto:

1. Příslušnost správních úřadů by mohla být vzhledem k závažnosti deliktů, o nichž by bylo rozhodováno, až protiústavní, neboť ústava povolává ve smyslu svého článku 90 k rozhodování a priori soudy jako nezávislé subjekty nebo orgány a stanoví, že jenom tyto mohou rozhodovat o vině a trestu.
2. Vznikla by potřeba vytvořit širokou novou síť správních deliktů, resp. jejich skutkových podstat, kdy tato tvorba by byla rozhodně komplikovanějším postupem, než užití skutkových podstat již existujících trestných činů vymezených ve zvláštní části trestního zákoníku.
3. Zavedení deliktní odpovědnosti právnických osob prostředky správního práva by plně neumožňovalo mezinárodní spolupráci v řízení vedených proti právnickým osobám, neboť na mezinárodní ani unijní úrovni neexistuje odpovídající rámec součinnosti v rámci správních řízení a ani odpovídající metodika pro vzájemnost, tedy vzájemné uznávání rozhodnutí vydaných ve správním řízení.
4. Bylo by třeba vytvořit speciální procesní úpravu pro nový druh zvláštního správního řízení o deliktech právnických osob, které by ve své podstatě měly charakter trestných činů, tedy míra jejich závažnosti, a použijeme-li terminologii starého trestního zákona – míra společenské nebezpečnosti, byla značná. Tato úprava by pouze nutně přebírala typicky trestně právní instituty a postupy, tak jak jsou obsaženy v rámci trestního řádu, tedy opět je nutné poukázat na jistou případnou redundanci takové úpravy a tedy celého postupu přiřítání deliktní odpovědnosti právnickým osobám v rámci správního řízení.
5. Nikoliv nezávislé správní orgány, které by rozhodovaly o správních deliktech právnických osob, by musely být vybaveny prostředky, přesněji pravomocemi, k rozhodování o závažných zásazích do práv jednotlivců a k jejich výkonu, tak jako orgány činné v trestním řízení.
6. Bylo by obtížné určit, který správní orgán či která specializovaná soustava správních orgánů by byla příslušná k rozhodování o případných správních deliktech právnických osob, neboť představíme-li si, že by správní řízení o případných správních deliktech právnických osob vykonávaly jednotlivé správní orgány ustanovené některým z více než dvou set dnes existujících

správních zákonů, či jednoduše vykonávali-li by správní řízení o případných správních deliktech právnických osob různé správní orgány, případně různé soustavy správních orgánů, pak by nutná nejednotnost v rámci jejich rozhodovací praxe vedla k značné právní nejistotě a k poměrně nízké předvídatelnosti práva v této oblasti.⁴⁰

Zdánlivě nejpodstatnější funkci konstrukce trestní odpovědnosti právnických osob patří zajištění vyšší právní jistoty a očekávatelnosti práva, převážně v rámci obchodních či majetkových vztahů, avšak rozhodně nikoli výlučně, kde neexistence institutu deliktů odpovědnosti právnických osob, v našem případě z důvodů vymezených výše odpovědnosti trestní, vede vzhledem k již několikrát zmíněnému silnému postavení právnických osob, korporací, v rámci moderní společnosti mnohdy takřka až k právnímu vakuu, neboť právní předpisy, které sice označují některé určité jednání za nežádoucí v rámci konstrukce trestního práva a jeho terminologie za trestné, avšak bez možnosti vynucení dodržování pravidel, které zákon stanoví a contrario ke stavu, jež označuje za nežádoucí, a jednání k němu vedoucí, označuje, jak bylo uvedeno, za trestné. Nelze očekávat, že by tváří v tvář možnému zisku, ať již ve smyslu ekonomickém, či jiném, bylo dodržování zásad potřebné prevence předcházení výše jmenovaných nežádoucích stavů tak, jak je určí právo svými normami. Tato funkce byla českým zákonodárcem vzhledem k již zdůrazněné závažnosti protiprávních jednání právnických osob, respektive jejich představitelů, jejichž jednání je jednáním ve jménu právnické osoby, v rámci její činnosti a konané k dosažení prospěchu pro ni, svěřena, i v souvislosti i se zahraniční zkušeností, neboť jak uvádí důvodová zpráva k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob, zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob. - „*V členských zemích EU je závazek k postihu právnických osob plněn převážně v systému pravé trestní odpovědnosti (právnická osoba odpovídá za trestný čin, resp. je považována za pachatele trestného činu spáchaného jednáním fyzické osoby).*“⁴¹

Proto byl českým zákonodárcem vytvořen a prosazen, respektive přijat, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob, který, jak již bylo vícekrát zmiňováno,

⁴⁰ Cit.: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. 2011, Důvodová zpráva[online] [cit. 18.2.2015]. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>, s. 23-57

⁴¹ Cit.: Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. 2011, Důvodová zpráva[online] [cit. 18.2.2015]. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>, s. 23-57

má charakter doplnění systému českého trestního práva o novou konstrukci trestní odpovědnosti právnických osob. Tento zákon, jako tzv. vedlejší trestní zákon, zajišťuje specializaci trestněprávního systému v oblasti trestní odpovědnosti právnických osob.

2) Funkce trestní odpovědnosti právnických osob a zákona o trestní odpovědnosti právnických osob v rámci systému trestního práva

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob je pramenem práva, přesněji pramenem práva ve formálním slova smyslu, a obsahuje právní normy trestněprávního charakteru, je tedy pramenem českého trestního práva a součástí systému českých trestněprávních norem. V rámci systematiky českého trestního práva má postavení zvláštního, resp. vedlejšího trestního zákona. Charakter jeho úpravy přisuzuje zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob stejné postavení, jako má v rámci systému trestního práva například zákon o soudnictví ve věcech mládeže.

Specialita zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je odvozována od jeho poměru k základním předpisům trestního práva, kterým v oblasti trestního práva hmotného je trestní zákoník, a v oblasti trestního práva procesního je tímto trestní řád. Z materiálního hlediska zákon o trestní odpovědnosti právnických osob rozšiřuje výčet subjektů a souvislostí, v nichž se užije trestněprávní regulace. Vnitřně v rámci zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je toto postavení upraveno ustanovením § 1 odst. 2, který určuje, že „nestanoví-li tento zákon jinak, použije se trestní řád, není-li to z povahy věci vyloučeno.“⁴²

Bohuslav k této problematice uvádí – „*Je tedy možná úplná úprava dílčího institutu či problematiky v ZTOPO (například úprava rozsahu kriminalizace v ustanovení § 7 ZTOPO, absence úpravy v ZTOPO (například dokazování), či částečná úprava v ZTOPO a dílčí (částečná) úprava v trestním zákoníku či trestním řádu.*“⁴³ Tato varianta je ve smyslu formálního rámce úpravy, který obsahuje zákon o trestní odpovědnosti právnických osob, variantou nejčastější. Avšak jaká bude praxe orgánů činných v trestním řízení v rámci užívání a aplikace jednotlivých subsidiárních ustanovení trestního zákoníku, respektive

⁴² Cit.: Účinné znění zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

⁴³ Cit.: BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 91

trestního řádu, zejména ve smyslu alespoň relativně jednotného, i když pouze přiměřeně, v rámci zachování individuálního charakteru trestněprávního vztahu mezi poškozeným, pachatelem a orgány činnými v trestním řízení, vymezeným konkrétním spáchaným trestným činem, výkladu způsobů užití těchto jednotlivých subsidiárních ustanovení bude teprve předmětem vývoje. Na nebezpečí jistých komplikací v rámci užívání subsidiárních ustanovení trestního zákoníku a trestního řádu poukazuje rovněž Bohuslav.⁴⁴

Pro řízení vedené proti právnickým osobám a pro trestněprávní kvalifikaci jejího případného protiprávního jednání tedy primárně bude užito ustanovení zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, ustanovení trestního zákoníku a trestního řádu bude užito až ve chvíli, kdy v rámci zákona o trestní odpovědnosti právnických osob zvláštní úprava chybí, či jeho užití je z povahy věci vyloučeno. Jako příklad ustanovení, které přímo odkazuje na trestní zákoník vzhledem k tomu, že v rámci zákona o trestní odpovědnosti právnických osob tato problematika upravena není, je ustanovení § 12 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, které říká - „Na promlčení trestní odpovědnosti právnických osob platí obdobně § 34 trestního zákoníku.“ Odkaz na ustanovení § 34 trestního zákoníku je vyjádřen slovy „platí obdobně“. K dalším na úpravu trestního zákoníku odkazujícím ustanovením patří úprava ustanovení § 19 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob – „*Soud může uložit právnické osobě trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, včetně propadnutí náhradní hodnoty, za podmínek stanovených trestním zákoníkem.*“⁴⁵, či úprava ustanovení § 26 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob „*Soud může uložit právnické osobě ochranné opatření zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty, včetně zabrání náhradní hodnoty nebo zabrání spisů a zařízení, nebo namísto zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty uložit pozměnění věci nebo jiné majetkové hodnoty, odstranění určitého zařízení, označení nebo provedení jiné změny nebo omezení dispozice s věcí nebo jinou majetkovou hodnotou za podmínek stanovených trestním zákoníkem.*“⁴⁶

⁴⁴ BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 92

⁴⁵ Cit.: Účinné znění zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

⁴⁶ Cit.: Účinné znění zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Za ustanovení zákona o trestní odpovědnosti právnických osob přímo odkazující na úpravu trestního zákoníku je ta část ustanovení § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, citovaného v textu výše, vážící se ke skutkové podstatě trestných činů, kterých se právnická osoba může dopustit a které vymezuje ustanovení tohoto paragrafu, které vždy za názvem trestného činu, který určuje jako přičitatelný právnické osobě ve smyslu její trestní odpovědnosti, uvádí umístění skutkových podstat jednotlivých trestných činů v rámci systematiky zvláštní části trestního zákoníku. Ovšem přímý odkaz ustanovení § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob na úpravu trestního zákoníku platí skutečně pouze co do popisu jednotlivých skutkových podstat, jednotlivých určených trestných činů. Co do vznesení rozsahu kriminalizace jednání právnických osob je úprava ustanovení § 7 úpravou primární.

Přímá užitelnost ustanovení trestního zákoníku, případně odkazování na něj v rámci ustanovení zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, je vyjádřením subsidiarity tohoto zákona a trestního řádu, která se projevuje mimo jiné také přímou použitelností ať již aplikační, či výkladovou těch ustanovení trestního zákoníku a trestního řádu, která jsou vyjádřením základních zásad trestního práva, jakou je například zásada stanovená v rámci ustanovení § 12 odst. 1 trestního zákoníku – „Jen trestní zákon vymezuje trestné činy a stanoví trestní sankce, které lze za jejich spáchání uložit.“, tedy zásadu zákonnosti. Stejný závěr lze dovodit i pro zásadu zakotvenou ustanovením § 12 odst. 2 trestního zákoníku – „*Trestní odpovědnost pachatele a trestně právní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.*“⁴⁷, tedy zásada subsidiarity trestní represe. K dalším přímo užitným ustanovením trestního zákoníku jako základního předpisu trestního práva patří především právní úprava dílu 2, druhé hlavy obecné části trestního zákoníku, tedy ustanovení §§ 15, 16, 17, 18 a 19 trestního zákoníku vztahující se k zavinění a jeho formám. Rovněž úprava dílu 3. hlavy druhé obecné části trestního zákoníku je přímo užitečná. Zde se jedná o §§ 20, 21, tedy o ustanovení upravující přípravu a pokus trestného činu. I v rámci dílu 4. druhé hlavy obecné části trestního zákoníku je možné nalézt přímo užitnou úpravu. Konkrétně se jedná o ustanovení § 24 trestního zákoníku ohledně účastenství na trestném činu. Přímou užít je dále možné úpravu celé třetí

⁴⁷ Cit.: Účinné znění zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

hlavy obecné části trestního zákoníku, tedy úpravu okolností vylučující protiprávnost.

Za úpravu, kterou je možné přímo užít, je také možné označit ta ustanovení osmé hlavy obecné části trestního zákoníku, tedy výkladových ustanovení, ovšem pouze těch obecných, u nichž to jejich povaha ve vztahu k úpravě zákona o trestní odpovědnosti právnických osob nevyklučuje, tedy například úprava § 110 trestního zákoníku, která vymezuje pojem trestního zákona. Či těch, které se váží k těm ustanovením těch paragrafů trestního zákoníku, která vymezují skutkové podstaty trestných činů zahrnutých ve výčtu činů, kterých se může dopustit právnická osoba ve smyslu ustanovení § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.⁴⁸ K vymezení procesních ustanovení upravených v rámci trestního řádu a v rámci zákona o trestní odpovědnosti právnických osob výslovně, nikoliv a tedy pro oblast trestního práva právnických osob přímo užitelnou úpravou je například úprava dvacáté hlavy, oddílu třetího a čtvrtého trestního řádu, tedy úprava tzv. odklonů v trestním řízení, jak se nazývá postup uplatnění institutů zvláštního trestního řízení – podmíněného zastavení trestního stíhání, § 307 a následující trestního řádu, a narovnání, § 309 a následující trestního řádu.

Jak již bylo zmíněno, k užití úpravy hlavních trestních kodexů českého trestního práva, jimiž jsou trestní zákoník a trestní řád, v jejich roli subsidiárního právního předpisu, dojde pouze ve chvíli, kdy to není vyloučeno z povahy věci těch konkrétních institutů, jejichž upravující ustanovení má být užito. Takto není v rámci trestního řízení vedeného proti právnickým osobám možné užít zajišťovacích opatření směřujících k zajištění osoby pachatele trestného činu, což bude především institut vazby, tak jak je upraven v § 67 a následující trestního řádu, či institut zadržení - § 75 a následující trestního řádu. Zajišťovací opatření připadající v úvahu v rámci řízení proti právnické osobě jsou v ustanovení § 33 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob soustředěny pouze na případné pozastavení činnosti v rámci jednoho nebo více jejích předmětů, nebo na omezení nakládání s jejím majetkem, kdy ovšem zákon stanoví limit možnosti uložení těchto zajišťovacích opatření případnými negativními důsledky těchto opatření vůči třetím osobám, které by ve smyslu zásady přiměřenosti byly ve zjevném

⁴⁸ JELÍNEK, J.; HERCZEG, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. 2. vydání, Praha: Leges, 2013, s. 36

nepoměru k nebezpečí, které by hrozilo úspěšnosti trestnímu řízení a zájmům společnosti, nebylo-li by institutu zajišťovacích opatření užito. O ochraně práv třetích osob, který je zakotven již v rámci ustanovení § 14 odstavce 3 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob – „*při ukládání trestních sankcí soud přihlédne i k důsledkům, které může mít jejich uložení na třetí osoby, zejména přihlédne k právem chráněným zájmům osob poškozených trestným činem a věřitelů právnické osoby, jejichž pohledávky vůči trestně odpovědné právnické osobě vznikly v dobré víře a nemají původ nebo nesouvisí s trestným činem právnické osoby*“⁴⁹, a do jisté míry o ochraně ekonomických zájmů společnosti, svědčí i prakticky neomezená možnost právnických osob žádat o zrušení těchto opatření. Tento názor zastává i Jelínek, který v komentáři k zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob uvádí, že „*Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob na více místech bere výslovně zřetel na práva poškozeného nebo dalších osob, zejména věřitelů, jejichž pohledávky vznikly v dobré víře – srov. např. § 14 odst. 3 topo. Konkrétním výrazem tohoto zřetele je i ustanovení § 33 odst. 1 topo poslední věta, podle které se při uložení zajišťovacího opatření musí přihlídnout i k důsledkům, které může mít zajišťovací opatření na třetí osoby.*“⁵⁰

Je možné se domnívat, že zavedení zákona o trestní odpovědnosti právnických osob v rámci systému trestního práva přinese účinný nástroj, jak postihovat závažná jednání na základě jakési kolektivní vůle právnických osob, respektive závažná jednání jejího představitele - fyzické osoby, či jejich představitelů - skupiny fyzických osob, která se budou jednak přičítat právnické osobě na základě již zmíněné kolektivní vůle a pak i jednotlivým představitelům právnické osoby, které právě jmenovaným jednáním naplnily skutkovou podstatu jednoho z trestných činů, který je přičitatelný právnické osobě na základě jeho uvedení v taxativním výčtu § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a za splnění podmínek přičitatelnosti stanovených v ustanovení § 8, přesněji v § 8 odst. 2 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, který bude v textu citován dále, a zároveň se nejedná o některý ze subjektů, právnických osob, které by byly na základě ustanovení § 6 zákona o trestní odpovědnosti právnických

⁴⁹ Cit.: Účinné znění zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

⁵⁰ Cit.: JELÍNEK, J.; HERCZEG, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. 2. vydání, Praha: Leges, 2013, s. 201

osob, tedy jednalo by se dle dikce odstavce 1 tohoto paragrafu o Českou republiku a územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci, vyloučeny z možnosti přičtení deliktů odpovědnosti v rámci trestního řízení.

Velikou výhodou zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, je jeho funkce stanovená ustanovením § 8 odst. 3 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob – „*Trestní odpovědnosti právnické osoby nebrání, nepodaří-li se zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v odstavcích 1 a 2.*“⁵¹ Tato úprava ve spojení s úpravou, kterou stanoví ustanovení § 9 odst. 3 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob – „*Trestní odpovědnosti právnické osoby není dotčena trestní odpovědnost fyzických osob uvedených v § 8 odst. 1 a trestní odpovědnosti těchto fyzických osob není dotčena trestní odpovědnost právnické osoby. Byl-li trestný čin spáchán společným jednáním více osob, z nichž alespoň jedna je osoba právnická, odpovídá každá z nich, jakoby trestný čin spáchala sama.*“⁵² přináší možnost postihnout sankcí takové protiprávní jednání, v rámci trestního práva jednání naplňující skutkovou podstatu trestného činu, kde není jasné, která konkrétní osoba je za deliktním jednáním vzniklý protiprávní stav odpovědná, ať již z důvodu nejasné organizační struktury příslušné právnické osoby nebo z důvodu složitého vztahu jednotlivých osob jednajících za právnickou osobu k protiprávnímu následku spočívajícímu v ohrožení či narušení zájmů chráněných právem, v rámci trestního práva trestním zákonem, či dokonce z důvodu anonymity konkrétních jednajících osob v rámci mezinárodních korporací, ve smyslu dohledatelnosti těchto osob a jejich spojitelnosti s konkrétním protiprávním jednáním, které vedlo ke konkrétnímu protiprávnímu následku, který je předmětem šetření orgánů činných v trestním řízení jako následek, který mohl vzniknout spácháním trestného činu, či trestných činů, ve formě podezření ze spáchání trestného činu určitými jmenovanými osobami. Zde je možné poněkud oponovat v kapitole první tohoto textu uvedenému názoru Mgr. P. France, který se domnívá, že lze jen těžko předpokládat vyšší míru objasnění trestných činů na základě institutu trestní odpovědnosti právnických osob a jeho prostředků tam, kde nelze anebo lze jen stěží objasnit daný trestný čin v rovině individuální trestní odpovědnosti. Lze říci,

⁵¹ Cit.: Účinné znění zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

⁵² Cit.: Účinné znění zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

že kolektivní organismus právnické osoby je zde jakýmsi ručitelem, kterému lze přičíst i odpovědnost za spáchání takového trestného činu, kde v rámci individuální trestní odpovědnosti nelze přesně vymezit souvztažnost mezi subjektem a objektem za pomoci subjektivní a objektivní stránky tohoto trestného činu, respektive kde jedna z těchto složek trestného činu chybí. Institut trestní odpovědnosti právnických osob, v českém prostředí ztělesňován zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob, je tedy a contrario k názoru France⁵³ vhodným nástrojem k naplnění základních funkcí trestního práva, jako jsou mimo jiné funkce represivní, preventivní a dokonce v dnešní době v souvislosti s prací na návrhu nového trestního řádu i stále více zdůrazňovaná funkce restorativní tam, kde prostředky ostatních součástí systému trestního práva selhávají.

⁵³ FRANC, P. Nad návrhem zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. *Soudce*, 2010, č. 6-7, Praha: Havlíček Brain Team, s. 38, viz kapitola II.

V. PRAMENY TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB

1) K základnímu pramenu české právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob, zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

K základním právním pramenům v oblasti trestní odpovědnosti právnických osob patří především již mnohokrát zmiňovaný zákon o trestní odpovědnosti právnických osob, tedy zákon č. 418/2011 Sb., který přináší souhrn speciálních ustanovení upravujících nový institut trestní odpovědnosti právnických osob, spolu s ustanoveními odkazujícími na užití základních trestněprávních předpisů, tedy trestního zákoníku a trestního řádu, které je na základě odkazů v rámci zákona o trestní odpovědnosti právnických osob rovněž nutné považovat za prameny práva v oblasti trestní odpovědnosti právnických osob, respektive trestního práva obecně. Rovněž mezinárodní právní předpisy a předpisy unijního práva, ať už ve formě primárních či sekundárních právních předpisů, patří k pramenům českého trestního práva, a tedy i k pramenům v oblasti trestní odpovědnosti právnických osob. V rámci trestní odpovědnosti právnických osob je ovšem situace na poli mezinárodního práva taková, že zákon o trestní odpovědnosti právnických osob, jehož přijetí bylo iniciováno mezinárodní veřejností, je právě vzhledem k této iniciaci odrazem dosaženého standardu ochrany práv a jeho prosazování, tedy úprava zákona o trestní odpovědnosti právnických osob splňuje předpoklady, jež stanoví pro oblast deliktů odpovědnosti právnických osob mezinárodní a unijní právo. K dalším pramenům, ač nikoliv ve smyslu pramenů obecně a přímo závazných, patří, respektive bude patřit judikatura, především judikatura soudů vyšší instance, jako je zejména judikatura Nejvyššího soudu České republiky, od které lze očekávat, že bude sloužit v obecné rovině jako jednotící prvek pro rozhodování soudů nižší instance a samozřejmě výkladová hodnota judikátů Nejvyššího soudu v oblasti trestní odpovědnosti právnických osob bude značná.

Co se týká zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, který je základním právním předpisem pro oblast trestní odpovědnosti právnických osob, respektive pro oblast deliktů odpovědnosti právnických osob, je třeba říci, že se jedná o právní předpis smíšeného charakteru. Tedy o takový právní předpis, který

obsahuje jak ustanovení hmotněprávní, tak i ustanovení procesně právní, který - jak již bylo řečeno - má v rámci systému trestního práva v České republice postavení tzv. vedlejšího trestního zákona, podobně jako zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Rovněž již bylo hovořeno o postavení speciality zákona o trestní odpovědnosti právnických osob vůči hlavním trestněprávním předpisům, trestnímu zákoníku a trestnímu řádu, jejichž povaha je naopak vůči zákonu o trestní odpovědnosti právnických osob subsidiární. Vzhledem k jeho důležitosti a postavení primárního právního předpisu upravujícímu trestní odpovědnost právnických osob v rámci systému českého práva, přesněji v rámci českého systému trestního práva, bude dále podrobněji rozebrán zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a jeho vnitřní systematika.

2) Systematika zákona o trestní odpovědnosti právnických osob

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob obsahuje 48 ustanovení; počátečních 27 ustanovení má charakter hmotněprávní úpravy a závěrečných 21 ustanovení, počínaje ustanovením § 28, upravuje procesní otázky v oblasti trestní odpovědnosti právnických osob.

Těchto 48 ustanovení zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je rozděleno do 6 částí, a to:

1. obecná ustanovení (§ 1 – 6),
2. základy trestní odpovědnosti právnických osob (§ 7 – 13),
3. tresty a ochranná opatření (§ 14 – 27),
4. zvláštní ustanovení o řízení proti právnickým osobám (§ 28 – 41),
5. zvláštní ustanovení o řízení o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních (§ 42 – 47),
6. účinnost (§ 48).

Každá jednotlivá část zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je členěna na jednotlivé paragrafy, část třetí je ještě rozdělena do pěti hlav, a to:

1. Hlava I – Obecná ustanovení,
2. Hlava II – Ukládání jednotlivých druhů trestů,
3. Hlava III – Zánik výkonu trestu,
4. Hlava IV – Ochranné opatření,

5. Hlava V – Zánik účinků odsouzení.

První část zákona o trestní odpovědnosti právnických osob obsahuje následující ustanovení a uskupení ustanovení:

1. § 1 – „Předmět úpravy a její vztah k jiným zákonům“, který stanoví oblast úpravy zákona a jeho vztah k dalším právním předpisům v rámci systému českého trestního práva a vymezuje pojem trestního řízení ve smyslu zákona.
2. § 2 - 6 – „Místní působnost“, které stanoví působnost zákona, tedy možnosti posuzování konkrétních trestných činů dle zákona České republiky z geografického pohledu. Ustanovení § 6 upravuje otázku vyloučení některých právnických osob za trestné činy, kdy zákon ze své působnosti vylučuje Českou republiku a územní samosprávné celky při výkonu veřejné moci

Druhá část zákona o trestní odpovědnosti právnických osob obsahuje následující ustanovení a uskupení ustanovení:

1. § 7 – „Trestné činy“, který vymezuje kterých trestných činů, jejichž skutkové podstaty jsou vymezené zvláštní částí trestního zákoníku.
2. § 8 – „Trestní odpovědnost právnických osob“, ustanovení tohoto paragrafu upravuje, za jakých podmínek zákon považuje trestný čin za trestný čin spáchaný právnickou osobou, a ve svém druhém odstavci zároveň otázku přičitatelnosti jednání představitelů právnické osoby, konkrétních fyzických osob, jako přičitatelnosti spáchání trestného činu. Odstavec třetí zmiňuje nezávislost možnosti trestního stíhání právnické osoby na znalosti pachatele trestného činu, konkrétní fyzické osoby. Odstavec čtvrtý stanoví, že trestně odpovědná je i tzv. předběžná společnost, tedy společnost vzniklá sice v materiálním slova smyslu, tedy taková, v níž již došlo k vytvoření kolektivní vůle jednotlivých fyzických osob sledující určitý cíl, avšak ve formálním slova smyslu, tedy podle platných právních předpisů, se ještě o právnickou osobu nejedná. Dále je stanoveno, že právnické osobě je možné přičítat spáchání trestného činu i ve chvíli, kdy soud rozhodl o její neplatnosti; právní úkon, který měl založit oprávnění k jednání za právnickou osobu je neplatný nebo

neúčinný či konkrétní jednající fyzická osoba v rámci individuální trestní odpovědnosti za daný čin sama není odpovědná.

3. § 9 – „Pachatel, spolupachatel a účastník“, který vymezuje kdo je pachatelem trestného činu z pohledu zákona a ve svém třetím odstavci stanoví, že trestní odpovědností právnické osoby není dotčena trestní odpovědnost individuální konkrétní fyzické osoby.
4. § 10 – „Trestní odpovědnost právního nástupce právnické osoby“, který stanoví přechod trestní odpovědnosti právnické osoby na všechny její právní nástupce a postup soudu v případech, kdy rozhoduje o vině a trestu právních nástupců právnické osoby, již byla přičtena odpovědnost za spáchaný trestný čin.
5. § 11 – „Účinná lítost“, který stanoví podmínky, za kterých zaniká trestní odpovědnost právnické osoby za užití institutu účinné lítosti.
6. § 12 – „Promlčení trestní odpovědnosti“, který odkazuje na užití § 34 trestního zákoníku pro úpravu promlčení trestní odpovědnosti právnických osob.
7. § 13 – „Vyloučení z promlčení“, který vymezí trestné činy, u nichž uplynutím promlčecí doby nezaniká trestní odpovědnost. Jedná se o trestný čin teroristického útoku, jehož skutkovou podstatu vymezuje ustanovení § 311 trestního zákoníku, který však dle zákona musí být spáchán *„za takových okolností, že zakládá válečný zločin nebo zločin proti lidskosti dle předpisů mezinárodního práva.“*⁵⁴

Třetí část zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je rozdělena na pět hlav, jejichž název a pořadí byly vymezeny výše; hlava I obsahuje následující ustanovení:

1. § 14 – „Přiměřenost trestu a ochranného opatření“, který upravuje vázanost soudu povahou a závažností trestného činu při stanovení druhu trestu a jeho výměry.
2. § 15 – „Druhy trestů a ochranných opatření“, který přináší taxativní výčet trestů a ochranných opatření, které lze uložit právnické osobě a stanoví podmínky jejich možného vzájemného ukládání.

Hlava II, obsahuje následující ustanovení:

⁵⁴ Cit.: Účinné znění zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

1. § 16 – „Zrušení právnické osoby“, který upravuje podmínky, za nichž soud může uložit právnické osobě tento druh trestu.
2. § 17 – „Propadnutí majetku“, který upravuje podmínky, za nichž soud může uložit právnické osobě tento druh trestu.
3. § 18 - „Peněžitý trest“, který upravuje podmínky, za nichž soud může uložit právnické osobě tento druh trestu.
4. § 19 – „Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty“, který upravuje podmínky, za nichž soud může uložit právnické osobě tento druh trestu.
5. § 20 – „Zákaz činnosti“, který upravuje podmínky, za nichž soud může uložit právnické osobě tento druh trestu.
6. § 21 – „Zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži“, který upravuje podmínky, za nichž soud může uložit právnické osobě tento druh trestu.
7. § 22 – „Zákaz přijímání dotací nebo subvencí“, který upravuje podmínky, za nichž soud může uložit právnické osobě tento druh trestu.
8. § 23 – „Uveřejnění rozsudku“, který upravuje podmínky, za nichž soud může uložit právnické osobě tento druh trestu.

Hlava III obsahuje následující ustanovení:

1. § 24 – „Promlčení výkonu trestu“, který stanoví délku jednotlivých promlčecích lhůt pro jednotlivé druhy trestů v rámci jejich různých sazeb, kdy základní promlčecí lhůty činí 30, 20, 10 a 5 let.
2. § 25 – „Vyloučení z promlčení“, který opět vymezí trestné činy, u nichž uplynutím promlčecí doby nezaniká trestní odpovědnost. Jedná se o trestný čin teroristického útoku, jehož skutkovou podstatu vymezuje ustanovení § 311 trestního zákoníku, který však dle zákona musí být spáchán *„za takových okolností, že zakládá válečný zločin nebo zločin proti lidskosti dle předpisů mezinárodního práva.“*⁵⁵

Hlava IV obsahuje § 26 – „Zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty“, který stanoví, jaká ochranná opatření může soud uložit právnické osobě a pro podmínky jejich uložení odkazuje na úpravu trestního zákoníku.

⁵⁵ Cit.: Účinné znění zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

Hlava V obsahuje § 27, který upravuje, kdy nastávají účinky institutu zániku účinků odsouzení, kdy pro lhůty časového určení odkazuje na úpravu uvedenou v ustanovení § 24.

Čtvrtá část zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, která je první částí zákona zabývající se procesními aspekty trestní odpovědnosti právnických osob, obsahuje následující ustanovení:

1. § 28 – „Vztah k řízení o správním deliktu“, který stanoví překážky v trestním řízení, konkrétně překážku věci zahájené nebo rozsouzené a věci rozhodnuté, tedy překážky litispendence a rei iudicatae ve vztahu k zahájenému nebo skončenému správnímu řízení pro správní delikt pro tentýž skutek. Odstavec třetí tohoto paragrafu stanoví, že *„stanoví-li jiný právní předpis ve věcech správních deliktů právnických osob lhůtu pro zánik odpovědnosti, nezapočítává se do jejího běhu doba, po kterou se pro tentýž skutek vedlo řízení podle tohoto zákona.“*⁵⁶
2. § 29 – „Místní příslušnost“, který upravuje otázku příslušnosti konkrétního soudu.
3. § 30 – „Vyrozumění o zahájení a skončení trestního stíhání“, který stanoví, které orgány veřejné moci a které osoby musí vyrozumět policejní orgán nebo soud o zahájení či skončení trestního stíhání právnické osoby.
4. § 31 – „Společné řízení“, který stanoví, kdy se v trestním řízení proti právnické osobě koná společné řízení a také samostatnost posuzování trestní odpovědnosti právnické a fyzické osoby.
5. § 32 – „Zrušení, zánik a přeměna právnické osoby“, který především ve svém prvním odstavci stanoví neprodlenou oznamovací povinnost právnické osoby vůči státnímu zastupitelství či soudu, konkrétně vůči osobě dozorujícího státního zástupce, či předsedy senátu, ohledně jakýchkoliv úkonů směřujících k přeměně či zrušení nebo zániku právnické osoby, kdy oznámení dle tohoto ustanovení musí být učiněno ještě před započítáním těchto úkonů, a o povolení takových úkonů rozhodne následně dozorující státní zástupce nebo předseda senátu, což určí odstavec třetí. Dále v odstavci druhém tento paragraf určí, že po zahájení trestního stíhání může být právnická osoba přeměněna, zrušena, či může

⁵⁶ Cit.: Účinné znění zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

dojít k jejímu zániku, pouze a jedině v případě, kdy by důsledky neučinění přeměny, zrušení či zániknutí právnické osoby byly zjevně nepřiměřené k povaze spáchaného trestného činu. Je stanoveno, že trestní odpovědnost následně přejde na nástupce právnické osoby. Odstavec druhý rovněž stanoví, že na společnost, jež byla založena za určitým účelem nebo na dobu určitou, a v době od započetí trestního stíhání byl účel, za nímž byla právnická osoba založena, naplněn nebo uběhla doba, na níž byla právnická osoba založena, hledí se na ní od okamžiku naplnění účelu, za nímž byla založena, či uplynutí doby, na níž byla založena, jako by byla založena na dobu neurčitou. Odstavec pátý stanoví, že pokud dozorující státní zástupce, či předseda senátu povolí právnickou osobu přeměnit, zrušit, či nechat zaniknout, pak může těmito osobami v rámci trestního řízení být právnické osobě uložena povinnost poskytnout záruku, a to buď peněžitou, v předpokládané výši peněžitého trestu, nebo jinou. Odstavec šestý stanoví opravný prostředek proti rozhodnutím v rámci odstavce třetího a pátého. Tímto opravným prostředkem, který má charakter opravného prostředku řádného, je stížnost. Dále je určeno, že je možné právnické osobě, proti níž je zahájeno trestní stíhání, odejmout povolení nebo jiné oprávnění k činnosti a navrhnout její zrušení podle jiného právního předpisu; ovšem dle ustanovení odstavce devátého orgán, který vede příslušný rejstřík či evidenci neprovede výmaz osoby, proti níž je zahájeno trestní stíhání. Odstavec jedenáctý je výkladovým ustanovením, které stanoví, co zákon chápe slovem „*přeměna*“.

6. § 33 – „Zajišťovací opatření“, který v odstavci prvním určí, podmínky, za nichž je možné právnické osobě uložena zajišťovací opatření, a v následujících odstavcích stanoví procesní možnosti soudu, který jediný je oprávněn rozhodovat o zajišťovacích opatřeních, a právo opravných prostředků a žádostí právnické osoby, proti níž je vedeno trestní řízení; odstavec sedmý jako řádný opravný prostředek proti procesním rozhodnutím soudu o zajišťovacích opatřeních stanoví stížnost.
7. § 34 – „Úkony právnické osoby“, který stanoví, kdo a jakým způsobem za právnickou osobu v rámci trestního řízení činí úkony. Odstavec první odkazuje na úpravu zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve věci zákonného oprávnění jednat za právnickou osobu. Tím není dotčena možnost právnické osoby, proti níž je vedeno trestní řízení, zvolit si

zmocněnce na základě plné moci, jak určuje odstavec druhý. Odstavec osmý upravuje doručování.

8. § 35 – „Obhájce“, který stanoví právo obviněné právnické osoby na obhajobu a určuje, že se nepoužijí ustanovení trestního řádu o nutné obhajobě.
9. § 36 – „Předvolání, předvedení a pořádková pokuta“, který stanoví možnost předvedení osoby, která za právnickou osobu činí úkony v rámci trestního řízení, a možnost orgánů činných v trestním řízení uložit této osobě pořádkovou pokutu za její delikty proti pořádku řízení.
10. § 37 – „Výslech a závěrečná řeč v hlavním líčení a ve veřejném zasedání“, který určuje pořadí vyslychaných osob a také pořadí závěrečných řečí stran v řízení před soudem.
11. § 38 – „Výkon trestu zrušení právnické osoby“, který stanoví, jakým způsobem se vykoná tento druh trestu.
12. § 39 – „Výkon trestu plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži“, který stanoví, jakým způsobem se vykoná tento druh trestu, kdy zákon odkazuje na užití ustanovení § 350 trestního řádu o výkonu trestu zákazu činnosti.
13. § 40 – „Výkon trestu zákazu přijímání dotací a subvencí“, který stanoví, jakým způsobem se vykoná tento druh trestu, kdy zákon odkazuje na užití ustanovení § 350 trestního řádu o výkonu trestu zákazu činnosti.
14. § 41 – „Výkon trestu uveřejnění rozsudku“, který stanoví, jakým způsobem se vykoná tento druh trestu.

Část pátá zákona o trestní odpovědnosti právnických osob obsahuje následující ustanovení:

1. § 42 – „Dožádání“, který určuje přiměřené užití ustanovení §§ 29, 31 a 431 trestního řádu.
2. § 43 – „Převzetí a předávání trestních věcí“, který na úpravu převzetí trestního řízení proti právnické osobě odkazuje na úpravu v rámci ustanovení oddílu šestého hlavy dvacáté páté trestního řádu.
3. § 44 – „Uznání a výkon rozhodnutí ve vztahu k cizině“, který určuje, co zákon rozumí pojmem „*cizozemské rozhodnutí*“ a za jakých podmínek lze uznat cizozemské rozhodnutí, a odstavec třetí určuje, jakým způsobem může soud spolupracovat s příslušnými orgány ve věci zajištění výkonu

rozhodnutí na území cizího státu. Odstavec čtvrtý určuje subsidiární užití ustanovení oddílu sedmého hlavy dvacáté páté trestního řádu.

4. § 45 – „Uznání a výkon rozhodnutí o zajištění majetku nebo důkazního prostředku s členskými státy Evropské unie“, který určuje ve svém prvním odstavci přiměřené subsidiární užití ustanovení § 460 až 460h a § 460m a 460n trestního řádu pro zajištění majetku právnické osoby v jiném členském státu Evropské unie. Ve svém odstavci druhém odkazuje na úpravu ustanovení § 460a až 460d a § 460i až 460n trestního řádu, kterých se užije k zajištění důkazního prostředku v jiném členském státě.
5. § 46 – „Uznání a výkon rozhodnutí o peněžitých sankcích a jiných peněžitých plněních s členskými státy Evropské unie“, který stanoví, za jakých podmínek lze na území České republiky uznat a vykonat rozhodnutí jiného členského státu Evropské unie o peněžitých sankcích a jiných peněžitých plněních. V odstavci druhém je stanovena příslušnost konkrétního okresního soudu k řízení o uznání a výkonu rozhodnutí jiného členského státu Evropské unie o peněžitých sankcích a jiných peněžitých plněních. Odstavec třetí stanoví možnost předání výkonu rozhodnutí příslušnému orgánu jiného členského státu za účelem jeho uznání a výkonu, má-li právnická osoba v tomto členském státě své sídlo. Odstavec čtvrtý odkazuje na subsidiární užití ustanovení oddílu devátého hlavy dvacáté páté trestního řádu.
6. § 47 – „Uznání a výkon rozhodnutí ukládajících propadnutí nebo zabránění majetku, věcí nebo jiných majetkových hodnot s členskými státy Evropské unie“, který určuje pro uznání a výkon tohoto druhu rozhodnutí subsidiární užití ustanovení oddílu devátého hlavy dvacáté páté trestního řádu.

Část šestá zákona o trestní odpovědnosti právnických osob obsahuje ustanovení § 48, který stanoví, že zákon o trestní odpovědnosti právnických osob nabývá účinnosti dnem 1. 1. 2012.

Obsah části páté zákona o trestní odpovědnosti právnických osob doznal od 1. 1. 2014 značných změn, které zapříčinila novelizace tohoto zákona novelou č. 105/2013 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních, která byla vytvořena a přijata jako doprovodný zákon k zákonu č. 104/2013 Sb., o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních. Obdobným způsobem byl vydán i sám zákon

o trestní odpovědnosti právnických osob, kdy současně s ním byl přijat a vydán doprovodný zákon č. 420/2011 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, k čemuž Jelínek doplňuje, že tento zákon „*novelizoval celkem čtyřicet devět dalších zákonů, mimo jiné občanský zákoník, občanský soudní řád, obchodní zákoník, živnostenský zákon, trestní zákoník, zákon o Rejstříku trestů, zákon o vysokých školách, devizový zákon či zákon o zoologických zahradách.*“⁵⁷

⁵⁷ Cit.: JELÍNEK, J.; HERCZEG, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. 2.vydání, Praha: Leges, 2013, s. 28

VI. HMOTNĚPRÁVNÍ ASPEKTY TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB

1) Hmotněprávní aspekty aktuální české právní úpravy

Lze říci, že převratnost institutu trestní odpovědnosti spočívá především v jeho hmotněprávních aspektech. Hmotněprávními aspekty rozumíme oblast úpravy hmotného práva, které „vyjadřuje obecně právní vztahy (subjektivní práva a povinnosti), jejichž individuální utváření v procesu realizace práva mezi právními subjekty je vlastním, meritorním účelem veškeré právní regulace.“⁵⁸ Tedy hmotným právem rozumíme ta ustanovení, která vymezují, kdo je subjektem konkrétní oblasti právní úpravy, která stanoví konkrétní pravidla pro rámec vzájemných vztahů, které zákonodárce považuje za žádoucí a která případně určí sankce za jejich porušení. V rámci českého právního řádu je primárním předpisem upravujícím hmotněprávní aspekty institutu trestní odpovědnosti právnických osob již mnohokrát zmiňovaný zákon o trestní odpovědnosti právnických osob, blíže jeho hmotněprávní části, která je vymezena ustanoveními § 1 – 27 tohoto zákona, tedy jeho částí první, druhou a třetí. Struktura těchto jednotlivých částí byla podrobně rozebrána v předchozí kapitole.

První otázkou, která je v rámci hmotné části zákona o trestní odpovědnosti právnických osob řešena, je otázka nejobecnější, a to otázka předmětu úpravy zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Ustanovení § 1 odst. 1 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob tento předmět vymezí dle pořadí jejich úpravy v rámci systematiky tohoto zákona jako podmínky trestní odpovědnosti právnických osob, tresty a ochranná opatření jako sankce, postup v řízení proti právnickým osobám, tedy úpravu speciálních aspektů procesně právních v rámci trestního řízení vedeného proti právnickým osobám, včetně otázek mezinárodní spolupráce v rámci trestního řízení vedeného proti právnickým osobám. Odstavec 2 téhož paragrafu stanoví již uvedené postavení speciality zákona o trestní odpovědnosti právnických osob vůči základním trestněprávním předpisům, trestnímu zákoníku a trestnímu řádu, neboť určí jejich subsidiární užití, nestanoví-li zákon o trestní odpovědnosti jinak, či takovou otázku vůbec neupravuje, případně, není-li to z povahy věci vyloučeno, zejména v těch

⁵⁸ BOGUSZAK, J.; ČAPEK, J.; GERLOCH, A. *Teorie práva*. Praha: EUROLEX Bohemia, 2001, s. 97

případech, kdy povaha právnické osoby neumožňuje užít těch institutů trestního řádu, které předepisují fyzické zajištění osoby, tedy například institut vazby či zadržení, stejně jako právnickou osobu není možné podrobit osobní prohlídce.

Takové instituty trestního zákoníku, či trestního řádu, jejichž povaha není přímo svázána s osobou, proti níž je trestní řízení vedeno, v jejím fyzickém slova smyslu, samozřejmě je možné užít. Z úpravy trestního zákoníku se tak například užijí ustanovení o okolnostech vylučujících protiprávnost a z úpravy trestního řádu například institut domovní prohlídky či odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu.

K další základní otázce hmotněprávního charakteru v rámci institutu trestní odpovědnosti právnických osob je otázka teritoriální, tedy místní působnosti. Ustanovení § 2 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob upravuje výlučně místní působnost tohoto zákona, čímž rozumíme způsob a rozsah užití českých trestněprávních norem upravených zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob a ostatními souvisejícími předpisy českého systému trestního práva, ve vztahu k místu spáchání trestného činu, kterým bude nejspíše místo dokončení jednání, avšak s mírnou odchylkou v případě distančních deliktů, kdy řízenost právem České republiky může stanovit i následek, ať už nastalý či zamýšlený, na jejím území. Místní působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je ovládána obdobnými zásadami jako úprava místní působnosti v rámci trestního zákoníku, tedy především zásadou teritoriality, personality, univerzality, která je svoji povahou zásadou atypickou, a to svou konstrukcí, neboť umožňuje dle českého práva stíhat za trestný čin spáchaný v cizině i právnickou osobu se sídlem v cizině, tedy právnickou osobu, která i v souvislosti s činem, je standardně zcela mimo působnost českých orgánů činných v trestním řízení. Zásadou stanovící místní působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob odlišně oproti úpravě trestního zákoníku, je zásada případné vázanosti či ovlivnitelnosti místní působnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob úpravou obsaženou v mezinárodní smlouvě.⁵⁹

⁵⁹ JELÍNEK, J.; HERCZEG, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. 2. vydání, Praha: Leges, 2013, s. 39-43

Obecně k problematice místní působnosti v rámci zákona o trestní odpovědnosti právnických osob uvádí Bohuslav, že „ *při určování místní působnosti dle ZTOPO se vychází ze zásady teritoriality, kdy působnost zákona je určena v případě, že trestný čin byl spáchán na území ČR, kde tak tedy došlo alespoň k jednání či následku trestného činu*“.⁶⁰ Toto kritérium však jak již výše bylo uvedeno, není kritériem jediným, a tak působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob „*dopadá jak na právnické osoby, které mají v České republice sídlo, tak na zahraniční právnické osoby, které mají ve vztahu k České republice alespoň jeden ze tří spojovacích prvků – podnik či organizační složku, výkon činnosti v České republice či majetek v České republice*“.⁶¹

Dalšími druhy působnosti, jež jsou vymezeny v rámci úpravy zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, jsou působnost osobní a věcná. Osobní působností rozumíme rozsah subjektů, na něž se úprava zákona o trestní odpovědnosti právnických osob vztahuje. Český zákonodárce pro vymezení osobní působnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob zvolil cestu negativního vymezení. Ustanovení § 6 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob vylučuje z působnosti tohoto zákona Českou republiku, včetně všech jejích organizačních složek, neboť ty ze své povahy nejsou právnickými osobami, ale subjekty zvláštního charakteru, a územní samosprávné celky, tedy obce a kraje při výkonu veřejné moci, ať už v rámci působnosti přenesené nebo samostatné. Je samozřejmě možné, aby územní samosprávné celky vystupovaly samostatně jako standardní právnické osoby soukromého práva v soukromoprávních vztazích a za případné delikty, jichž se odpovědné osoby v rámci těchto vztahů dopustí, pak může být volána k odpovědnosti i právnická osoba a tyto delikty ji mohou být dle dikce zákona o trestní odpovědnosti právnických osob přičteny. Zákonodárce zvažoval širší katalog subjektů, které by byly vyloučeny z působnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, kdy zamýšlel z jeho působnosti vyloučit například subjekty jako Česká národní banka a Veřejná zdravotní pojišťovna.⁶²

⁶⁰ Cit.: BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014., s. 92

⁶¹ Cit.: BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014., s. 92-93

⁶² ŠÁMAL, P.; DĚDIČ, J.; GRÍVNA, T. et al. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 126

Důvodová zpráva poněkud zvláštním způsobem vylučuje trestní odpovědnost cizích států, neboť říká, že tato se nepředpokládá, neboť princip suverenity státu by takový postup nedovoloval.

Věcná působnost zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je stanovena rozsahem kriminalizace trestní odpovědnosti právnických osob, tedy množstvím trestných činů, které mohou být právnické osobě přičteny a za něž může právnická osoba být trestně odpovědná. Ustanovení § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob již bylo v textu citováno, a tak si snad krátce shrňme, že výčet obsažený v ustanovení § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob má taxativní charakter a obsahuje trestné činy takřka ze všech hlav zvláštní části trestního zákoníku, kdy trestné činy obsažené v rámci hlavy první trestního zákoníku, tedy trestné činy proti životu a zdraví zmíněný výčet neobsahuje.

Problematika časové působnosti zákona není v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob výslovně upravena a lze tak předpokládat, že vzhledem k tomu, že zákon o trestní odpovědnosti právnických osob v této otázce „nestanoví jinak“ a povaha věci to nevylučuje, užíje se tedy na základě ustanovení § 1 odst. 2 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob ustanovení upravující otázky časové působnosti v rámci trestního zákoníku.

Již mnohokrát, ať již explicitně či implicitně, byla v textu zmíněna otázka možného přičtení odpovědnosti právnické osoby za jednání svých představitelů, ve smyslu přičtení trestní odpovědnosti právnické osoby za toto jednání, tedy bylo hovořeno o institutu přičitatelnosti trestného činu právnické osobě. Koncepce přičitatelnosti trestného činu právnické osobě vychází z předpokladu, že právnická osoba, pokud má způsobilost k právním úkonům, respektive pokud jí právo tuto způsobilost přizná, pak stejně tak musí být i způsobilá k protiprávním úkonům, což jí umožňuje být pachatelem trestného činu ve formálním i materiálním slova smyslu. Dle zákonné úpravy zákona o trestní odpovědnosti právnických osob jsou hlavními předpoklady přičtení trestní odpovědnosti za protiprávní čin, který trestní zákon určí jako trestný a který je obsažen v taxativním výčtu ustanovení § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, jednání osob vyjmenovaných v ustanovení § 8 odst. 1 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, za podmínek, které stanoví odstavec druhý téhož paragrafu,

naplňující skutkovou podstatu některého z trestných činů uvedených ve výčtu ustanovení § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Jak již bylo uvedeno, základem trestní odpovědnosti právnických osob je obsah ustanovení § 8:

„§ 8 Trestní odpovědnost právnické osoby

(1) Trestným činem spáchaným právnickou osobou je protiprávní čin spáchaný jejím jménem nebo v jejím zájmu nebo v rámci její činnosti, jednal-li tak

a) statutární orgán nebo člen statutárního orgánu, anebo jiná osoba, která je oprávněna jménem nebo za právnickou osobu jednat,

b) ten, kdo u této právnické osoby vykonává řídicí nebo kontrolní činnost, i když není osobou uvedenou v písmenu a),

c) ten, kdo vykonává rozhodující vliv na řízení této právnické osoby, jestliže jeho jednání bylo alespoň jednou z podmínek vzniku následku zakládajícího trestní odpovědnost právnické osoby, nebo

d) zaměstnanec nebo osoba v obdobném postavení (dále jen "zaměstnanec") při plnění pracovních úkolů, i když není osobou uvedenou v písmenech a) až c), jestliže jí ho lze přičítat podle odstavce 2.

(2) Právnické osobě lze přičítat spáchání trestného činu uvedeného v § 7, jestliže byl spáchán

a) jednáním orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v odstavci 1 písm. a) až c), nebo

b) zaměstnancem uvedeným v odstavci 1 písm. d) na podkladě rozhodnutí, schválení nebo pokynu orgánů právnické osoby nebo osob uvedených v odstavci 1 písm. a) až c) anebo proto, že orgány právnické osoby nebo osoby uvedené v odstavci 1 písm. a) až c) neprovedly taková opatření, která měly provést podle jiného právního předpisu nebo která po nich lze spravedlivě požadovat, zejména neprovedly povinnou nebo potřebnou kontrolu nad činností zaměstnanců nebo jiných osob, jimž jsou nadřizeny, anebo neučinily nezbytná opatření k zamezení nebo odvrácení následků spáchaného trestného činu.

(3) Trestní odpovědnosti právnické osoby nebrání, nepodaří-li se zjistit, která konkrétní fyzická osoba jednala způsobem uvedeným v odstavcích 1 a 2.

(4) Ustanovení odstavců 1 a 2 se užijí i tehdy, jestliže

a) k jednání uvedenému v odstavcích 1 a 2 došlo před vznikem právnické osoby,

b) právnická osoba vznikla, ale soud rozhodl o neplatnosti právnické osoby,

c) *právní úkon, který měl založit oprávnění k jednání za právnickou osobu, je neplatný nebo neúčinný, nebo*

d) *jednající fyzická osoba není za takový trestný čin trestně odpovědná.,⁶³*

Právnická osoba je osobou odlišnou od osoby fyzické, a proto jako fiktivní útvar nemůže projevit svou vůli, ať už v pozitivním či negativním smyslu stejně jako osoba fyzická, a tak za ni projevují vůli a jejím jménem činí úkony jednotlivé osoby fyzické. Takové jednání konkrétních osob, které vymezí ustanovení § 8 odst. 1, písm. a), b), c), d) zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, které naplňuje skutkovou podstatu některého z trestných činů vymezených v § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a je činěno jejím jménem anebo v jejím zájmu, nebo v rámci její činnosti, kdy postačí naplnění pouze jednoho z těchto kritérií, je jednáním přičitatelným právnické osobě ve smyslu přičtení trestní odpovědnosti.⁶⁴ K přičtení trestní odpovědnosti dojde ve chvíli, kdy je znám konkrétní pachatel - fyzická osoba, i ve chvíli kdy tento znám není. V prvním případě je konkrétní pachatel – fyzická osoba - odpovědný na základě individuální trestní odpovědnosti a právnická osoba na základě trestní odpovědnosti právnické osoby, tedy trestní odpovědnosti jí přičtené dle úpravy obsažené v ustanovení § 8 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, tzn., že trestní odpovědnost individuální a trestní odpovědnost právnické osoby vyvstanou souběžně a ve druhém případě vyvstane pouze trestní odpovědnost právnické osoby, avšak nikoli z důvodu neexistence jednání konkrétní fyzické osoby, neboť takové jednání existuje vždy, ale z důvodu anonymity osoby, která jednala.

Přičitatelnost protiprávního jednání konkrétních fyzických osob, představitelů právnické osoby, ve smyslu možnosti založení trestní odpovědnosti právnické osoby na základě takového jednání, s sebou přináší nutnost zavedení interních kontrolních mechanismů, jakéhosi interního řádu a institucí, které budou povolány k prosazování optimálních aspektů korporátní vůle. Navrátilová poukazuje na praxi v zemích Evropské unie i USA, která stanoví vůli právnických osob účinně zamezovat kriminálnímu jednání svých představitelů, a dále, že je schopna provádět vzdělání všech subjektů tvořících právnickou osobu, kontrolu interních

⁶³ Cit.: Účinné znění zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim

⁶⁴ JELÍNEK, J.; HERCZEG, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. 2. vydání, Praha: Leges, 2013, s. 68-69

postupů a jejich přizpůsobování v závislosti na případné potřebné vyšší standardy prevence, pravidelné monitorování interních rizik z kriminologického pohledu, příslušnou kontrolu nad činností jednotlivých orgánů a členů právnické osoby ve vztahu k výsledkům monitorování interních rizik z kriminologického pohledu, začlenění mechanismů včasného rozpoznání hrozících trestněprávních následků, interní forenzní vyšetřování trestných činů spáchaných představiteli právnické osoby, přijímání opatření, která účinně navazují na rozpoznávací mechanismy hrozících trestněprávních následků, pravidelnou vyhodnocovací analýzu funkce všech kontrolních mechanismů sloužící k jejich případnému vylepšení, tvorbu specializovaných oddělení Compliance složeného z právně vzdělaných odborníků za účelem vzdělávání, interního monitoringu všech myslitelných rizik z pohledu možných právních následků založených jednáním představitelů právnické osoby a jejich vyhodnocování.⁶⁵ Navrátilová dále poukazuje především na nutnost interní komunikace a vzdělávání, především ve formě interaktivních školení, jako nutné prevence případných excesů představitelů konkrétní právnické osoby ve formě jejich kriminálního jednání, a rovněž na požadavek vysokého stupně odbornosti osob zabývajících se v rámci právnické osoby problematikou detekce, prevence a managementu právních a tedy i trestněprávních aspektů jednání v i ně právnické osoby.⁶⁶

Navrátilová také v návaznosti na výše uvedené poukazuje na problematičnost ustanovení § 8 odst. 2 písm. b) zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, které „*umožňuje aplikovat zákon i na právnickou osobu, která nevytvořila efektivní kontrolní mechanismy, jež by v rámci možností sloužily k prevenci a detekci kriminálního jednání zaměstnanců. V případě, že tedy zaměstnanec jedná (v souvislosti s plněním pracovních úkolů) „na vlastní pěst“ a naplní tím skutkovou podstatu některého z dotčených trestných činů (§ 7 ZTOPO), je takové jednání přičitatelné osobě, jež ho zaměstnává, v případě, že právnická osoba selhala v aplikaci účinných mechanismů, které by takovému jednání bránily, či by jej alespoň detekovaly, aby bylo možno zabránit následkům spáchaného trestného činu*“⁶⁷ Z výše uvedeného vyplývá, že odpovědnost právnické osoby za protiprávní jednání svých představitelů má charakter odpovědnosti absolutní

⁶⁵ NAVRÁTILOVÁ, J. Přičitatelnost v zahraniční judikatuře. In *Trestní odpovědnost právnických osob-bilance a perspektivy*. Ed. J. JELÍNEK a kolektiv, Praha: Leges, 2013, s. 162

⁶⁶ NAVRÁTILOVÁ, J. Přičitatelnost v zahraniční judikatuře. In *Trestní odpovědnost právnických osob-bilance a perspektivy*. Ed. J. JELÍNEK a kolektiv, Praha: Leges, 2013, s. 162-163

⁶⁷ Cit.: NAVRÁTILOVÁ, J. Přičitatelnost v zahraniční judikatuře. In *Trestní odpovědnost právnických osob-bilance a perspektivy*. Ed. J. JELÍNEK a kolektiv, Praha: Leges, 2013, s. 162

a právnická osoba je tedy bez jakékoliv šance se liberovat, i pokud prokáže, že se jedná o osobní selhání či zlý úmysl čistě individuální povahy konkrétní fyzické osoby, která je představitelem dané právnické osoby. V současnosti je možné se pouze domnívat, že přísnost tohoto ustanovení podlehne jisté moderaci ve světle aplikační praxe orgánů činných v trestním řízení a ve světle judikatury soudů.

Ustanovení § 9 odst. 1 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob vymezuje pachatele trestného činu ve smyslu tohoto zákona jako právnickou osobu, které lze přičítat porušení nebo ohrožení zájmu chráněného trestním zákonem způsobem uvedeným v takovém zákoně. Je ještě dobré dodat, že název tohoto paragrafu „Pachatel, spolupachatel a účastník“ není zcela přesný, neboť k otázce spolupachatelství a účastenství zcela mlčí a jejich úpravu ponechává na subsidiárně užitném trestním zákoníku.⁶⁸

Odstavec druhý téhož paragrafu stanoví, že pachatelem je i právnická osoba, která ke spáchání trestného činu užila jiné osoby. A konečně odstavec třetí stanoví nezávislost trestní odpovědnosti individuální na trestní odpovědnosti právnické osoby a naopak a stanoví samostatnou odpovědnost každé jednotlivé osoby jednající v rámci společenství pachatelů.

Za poměrně zajímavou, a od úpravy individuální trestní odpovědnosti v rámci trestního zákoníku odlišnou, je možné označit ustanovení § 10, které stanoví přechod trestní odpovědnosti právnických osob na všechny její nástupce, kdy bylo-li jich více, má soud zvážit při rozhodování o druhu a výměře trestu o tom, v jakém rozsahu na každého z nich přešly výnosy, užitky a jiné výhody ze spáchaného trestného činu, případně zda a v jakém rozsahu nástupnická právnická osoba pokračuje v činnosti, v souvislosti se kterou byl trestný čin spáchán. Opět je možné říci, že definitivní výklad významu tohoto ustanovení, například, zda se nástupnictví bude i v tomto případě řídit podmínkami a omezeními stanovenými ustanovením § 32 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

Institutem speciálním a do jisté míry fakt absolutní odpovědnosti z hlediska případného následku v podobě sankce moderujícím je institut účinné lítosti, který upravuje ustanovení § 11 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Užití institutu účinné lítosti představuje jednu z možností zániku trestní odpovědnosti.

⁶⁸ JELÍNEK, J.; HERCZEG, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. 2. vydání, Praha: Leges, 2013, s. 83

Aby bylo možno užít institutu účinné lítosti v rámci působnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, musí být naplněny následující podmínky:

1. Dobrovolné upuštění od pokračování v jednání směřujícím k dokonání trestného činu, či obecně v protiprávním jednání.
2. Odstranění ohrožení nebo porušení, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem, anebo je-li čin dokonán, zamezit jeho škodlivému následku, či jej napravit, alternativně.
3. Učinění oznámení orgánům činným v trestním řízení, v době kdy nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému trestním zákonem, mohlo být ještě odstraněno anebo škodlivému následku mohlo být ještě zamezeno.

Institut účinné lítosti je tak, jak ho opravuje zákon o trestní odpovědnosti, se vztahuje zásadně na všechny trestné činy, které jsou uvedeny v taxativním výčtu § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, s výjimkou trestných činů vymezených odstavcem druhým § 11 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, tedy trestných činů přijetí úplatku, podplacení nebo nepřímého úplatkářství, kde tato úprava vyplývá z požadavku orgánů mezinárodních organizací pověřených kontrolou plnění závazků smluvních stran vyplývajících z Úmluvy o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích, která byla iniciována ze strany OECD, a Trestněprávní úmluvy o korupci Rady Evropy. Ani další mezinárodní úmluvy nedovolují zánik trestní odpovědnosti formou účinné lítosti u korupčních trestných činů, k těmto především patří Úmluva o boji proti korupci úředníků Evropských společenství nebo úředníků členských států Evropské unie nebo Protokol k Úmluvě o ochraně finančních zájmů Evropských společenství. Užitím institutu účinné lítosti z úpravy zákona o trestní odpovědnosti právnických osob nevylučuje užití institutu účinné lítosti, tak jak ji stanoví.⁶⁹

Druhou okolností vedoucí k zániku trestní odpovědnosti je její promlčení. To je upraveno ustanovením § 12, které určí, že na promlčení trestní odpovědnosti právnických osob se obdobně užije ustanovení § 34 trestního zákoníku. Vzhledem k tomu, že ustanovení § 12 zákon o trestní odpovědnosti právnických osob pouze odkazuje na užití ustanovení § 34 trestního zákoníku, které upravuje otázku

⁶⁹ JELÍNEK, J.; HERCZEG, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. 2. vydání, Praha: Leges, 2013, s. 99-100

promlčení trestní odpovědnosti v rámci českého trestního práva v obecném slova smyslu, dojde k použití všech dílčích otázek promlčení na základě ustanovení § 34 trestního zákoníku. Dílčími otázkami promlčení jsou myšleny otázky týkající se délky promlčecí doby, jejího stavení a přerušení. Dle ustanovení § 13 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, se úprava § 34 trestního zákoníku, tedy otázka promlčení, nedotýká trestného činu teroristického útoku, pokud byl spáchán takovým způsobem a za takových okolností, že zakládá válečný zločin nebo zločin proti lidskosti dle předpisů mezinárodního práva. Vzhledem k tomu, že ustanovení § 13 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je negativním vymezením trestných činů, na něž se úprava promlčení nevztahuje, lze bez pochybností dovodit, že na ostatní trestné činy vymezené v rámci § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob se vztahuje.⁷⁰

Posledním podstatným hmotněprávním aspektem úpravy trestní odpovědnosti právnických osob v rámci českého zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je problematika sankcí, které je možné uložit právnickým osobám za přičtené trestné činy dle ustanovení § 14 – 23. Katalog trestů v rámci části třetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob má charakter taxativního výčtu jednotlivých druhů sankcí, tedy právnické osobě není možno uložit jinou sankci než takovou, která je upravena částí třetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Jednotlivá ustanovení části třetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob vymezují od ustanovení § 15 konkrétní způsoby sankcí – trestů, které je možné uložit právnické osobě. Obecně by tresty ukládané právnickým osobám měly tyto citelně zasahovat, měly by být, jak již bylo uvedeno, tresty ukládané právnickým osobám by měly být účinné, přiměřené a odstrašující. Dle profesora předsedy Nejvyššího soudu ČR Šámala se *„Trestním postihem právnických osob tak sleduje účinnější ochrana společenských zájmů, neboť hrozba a výkon trestních sankcí, které mohou být zpravidla podstatně přísnější než u fyzických osob, jsou způsobilé náležitě ovlivnit chování právnické osoby v daném společenském a ekonomickém prostředí, když v případě odsouzení postihují právnickou osobu v jejím samotném ekonomickém základu, a navíc působí i svým společensky odsuzujícím dopadem na pověst právnické osoby*

⁷⁰ ŠÁMAL, P.; VOKOUN, R.; NOVOTNÝ, O. a kol. *Trestní právo hmotné 4. díl. Trestní odpovědnost právnických osob. Změny v trestních zákonech po 1.1.2010*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 58-59

v očích veřejnosti, čímž se vytváří atmosféra nepříznivá pro další páchaní trestných činů. Trestní právo má k dosažení těchto infamačních účinků vhodné nástroje (např. trest zveřejnění rozsudku, rejstřík trestů). V konkurenčním prostředí tržního hospodářství mají tyto důsledky trestání významný kriminoinhibitivní, a tím i preventivní účinek.“⁷¹

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob vymezuje pro právnické osoby jako sankce za jim přičtené trestné činy uvedené ve výčtu ustanovení § 7 téhož zákona následující druhy trestů:

1. zrušení právnické osoby,
2. propadnutí majetku,
3. peněžitý trest,
4. propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty,
5. zákaz činnosti,
6. zákaz plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži,
7. zákaz přijímání dotací a subvencí,
8. uveřejnění rozsudku.

Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob ve svém ustanovení § 15 odst. 3 stanoví, že jediné ochranné opatření, které lze uložit právnické osobě v řízení proti ní, tedy ochranné opatření zabrání věci a jiné majetkové hodnoty, lze uložit souběžně s trestem, mimo souběžné uložení peněžitého trestu vedle trestu propadnutí majetku a trestu propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty vedle ochranného opatření zabrání téže věci nebo jiné majetkové hodnoty.

Nejzávažnější trest, zrušení právnické osoby, je upraven ustanovením § 16 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Je ve své podstatě obdobou absolutního trestu, tedy trestu smrti u osoby fyzické, což se vzhledem k jeho nepřipustnosti u fyzických osob může jevit poněkud problematicky. Základním předpokladem uložení tohoto trestu je, že činnost právnické osoby, které má být tento trest uložen, zcela nebo převážně spočívala v páchaní trestné činnosti, kdy dalšími dvěma podmínkami uložení tohoto trestu jsou sídlo v České republice a taková povaha právnické osoby, která uložení tohoto trestu nevylučuje. Zcela

⁷¹Cit.: ŠÁMAL, P.; VOKOUN, R.; NOVOTNÝ, O. a kol. *Trestní právo hmotné 4. díl. Trestní odpovědnost právnických osob. Změny v trestních zákonech po 1.1.2010*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 61

jistě bude vyloučeno například uložit trest zrušení právnické osobě například takové, jakou je územně samosprávný celek nebo Česká národní banka. Stanovení povahy právnické osoby tak, že tato musela zcela nebo částečně spočívat v páchání trestné činnosti, stanoví požadavek dlouhodobosti porušování nebo ohrožování zájmů chráněných trestním zákonem ze strany takové právnické osoby a vylučuje tedy možnost uložení tohoto trestu za jednorázový exces.

Problematika možnosti uložení trestu propadnutí majetku právnické osoby je upravená v rámci § 17 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Tento trest bude možné uložit takové právnické osobě, které byla přičtena trestní odpovědnost za spáchání zvláště závažného zločinu z výčtu stanoveného ustanovením § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, kterým pro sebe nebo jiného získala nebo se snažila získat majetkový prospěch. Také bude možné tento trest uložit, dovoluje-li jeho uložení úprava trestního zákoníku, nebude-li splněna podmínka snahy získat majetkový prospěch spácháním zvláště závažného zločinu.

Ustanovení § 18 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob se zabývá otázkami možnosti uložení peněžitého trestu právnické osobě. Uložení peněžitého trestu právnické osobě ale nesmí být na újmu práv poškozeného, čímž zákonodárce zamýšlel, že právnické osobě tímto trestem způsobená majetková újma nesmí představovat překážku pro uspokojení nároků poškozeného. Ustanovení § 18 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob určuje výši peněžitého trestu dle denních sazeb, kdy nejnižší hodnota denní sazby je 1000 Kč a nejvyšší hodnota denní sazby je 2 000 000 Kč. Pro určení výše denní sazby v konkrétním případě soud zohlední majetkové poměry právnické osoby a také přihlédne k tomu, jaké prostředky nebo věci právnická osoba nezbytně potřebuje ke své další činnosti. Počet uložených denních sazeb se řídí ustanoveními trestního zákoníku o peněžitém trestu, tedy nejnižší možný počet uložených denních sazeb je dle ustanovení § 68 odst. 1 trestního zákoníku 20 a nejvyšší možný počet uložených denních sazeb může dosáhnout hodnoty 730 denních sazeb. Nejnižší možný peněžitý trest činí 40 000 Kč a nejvyšší možný peněžitý trest činí 1 460 000 000 Kč. Toto rozpětí dává soudu dostatečnou možnost individualizace trestu dle spáchaného trestného činu.

O trestu propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty bude soud moci rozhodnout na základě ustanovení § 19 zákona o trestní odpovědnosti právnických

osob, respektive na základě příslušných ustanovení trestního zákoníku, na něž § 19 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob odkazuje.

Trest zákazu činnosti bude dle ustanovení § 20 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob možné uložit právnické osobě, které byla přičtena trestní odpovědnost za trestný čin spáchaný v souvislosti s touto činností. Obdobně tato podmínka platí i pro speciální tresty, které mohou být uloženy pouze právnické osobě, tresty zákazu plnění veřejných zakázek, účasti v koncesním řízení nebo ve veřejné soutěži. Tyto tresty mohou být tedy také uloženy pouze za takové trestné činy, kterých se právnická osoba dopustila v souvislosti se získáváním veřejných zakázek, koncesí nebo účasti ve veřejné soutěži, či v souvislosti s jejich plněním.

Podmínka vázanosti uložení trestu na jeho spáchání v rámci specifického řízení či činnosti, se dotýká rovněž trestu zákazu přijímání dotací a subvencí, který je možné uložit jen tehdy, dopustila-li se právnická osoba trestného činu v souvislosti s podáváním nebo vyřizováním žádosti o dotaci, subvenci nebo o návratnou finanční výpomoc, s jejich užíváním, respektive s nakládáním s finančními prostředky z nich vzniklých, anebo s poskytováním nebo využíváním veřejné podpory, tak jak to stanoví ustanovení § 22 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

Poslední trest, který je možné uložit právnické osobě jako trest za spáchání trestného činu uvedeného v taxativním výčtu ustanovení § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, upravuje tento zákon v ustanovení § 23. Jedná se o trest uveřejnění rozsudku, který má silně infomační charakter, neboť jeho podstatou je seznámit veřejnost s kriminálním jednáním konkrétní právnické osoby a tím přispět k veřejnému odsouzení tohoto konkrétního nežádoucího trestného jednání.⁷²

Většinou implicitně a v případě ustanovení § 14 i explicitně vymezuje zákon o trestní odpovědnosti právnických osob základní zásady ukládání trestů vymezených výše. Jsou to zásada účelnosti, personality a přiměřenosti trestu. Právě zásadu přiměřenosti trestu upravuje zmíněný § 14 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Ustanovení tohoto paragrafu obsahuje kritéria pro stanovení druhu a výměry konkrétního trestu ukládaného konkrétní právnické

⁷² BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014., s. 96-98

osobě v návaznosti na povaze a závažnosti trestného činu, poměrech právnické osoby, včetně její dosavadní činnosti, případně její společenské úloze, veřejném zájmu na její další existenci a řádné funkci, také na její působení po činu, jako je její případná snaha napravit škodlivý následek vzniklý trestným činem. Kritériem je také předpokládaná úroveň preventivního a odstrašujícího působení uloženého trestu.⁷³

⁷³Podrobněji k tématu in KALVODOVÁ, V. Vybrané aspekty sankcionování právnických osob. In *Trestní odpovědnost právnických osob-bilance a perspektivy*. Ed. J. JELÍNEK a kolektiv, Praha: Leges, 2013

VII. PROCESNĚPRÁVNÍ ASPEKTY TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB

1) Procesněprávní aspekty aktuální české právní úpravy

Úprava procesních aspektů trestní odpovědnosti právnických osob je z velké části shodná s úpravou procesních aspektů v rámci trestní odpovědnosti individuální, tedy v rámci procesních aspektů trestní odpovědnosti osob fyzických, která je v rámci českého právního řádu primárně obsažena v trestním řádu. Tento závěr platí jak pro obecnou rovinu úpravy trestního řízení, tedy pro jeho základní zásady, předpoklady, organizaci a většinu jeho institutů, tak i pro značnou část úpravy zvláštní, jako jsou opravné prostředky, problematika zvláštních řízení a například právního styku s cizinou.⁷⁴

Speciální úprava odlišných institutů českého trestního řízení vedeného proti právnické osobě pro spáchání některého z trestných činů uvedených v taxativním výčtu § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, týkající se otázek zastoupení právnické osoby v rámci trestního řízení, respektive činění úkonů za právnickou osobu v rámci trestního řízení, s tím související otázky práva na obhajobu právnické osoby, místní příslušnost soudu, problematiku společného řízení proti fyzické a právnické osobě, režim doručování písemností, pořadí úkonů stran v rámci řízení před soudem vedeného proti právnické osobě, způsob výkonu zajišťovacího opatření a jednotlivých druhů trestů a ochranných opatření, které je možné uložit právnické osobě.

Jak již bylo zmíněno, základní režim trestního procesu vedeného proti právnické osobě bude v rámci českého práva řízen stejnými základními zásadami jako trestní řízení vedené proti osobě fyzické, tedy zásadami, které upravuje § 2 a §§ 7, 8 trestního řádu, tedy zásada legality, oficiality, zásada presumpce nevinny, zásada inkviziční, tedy vyhledávací, zásada bezprostřednosti, veřejnosti, stejně jako převážně pro řízení před soudem zásada ústnosti, zásada volného hodnocení důkazů, zásada akuzační a zásada zajištění práva na obhajobu.⁷⁵

⁷⁴ BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014., s. 98

⁷⁵ JELÍNEK, J.; HERCZEG, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. 2. vydání, Praha: Leges, 2013, s. 175-176

Systematicky jsou speciální procesní aspekty trestního řízení proti právnické osobě upraveny v části čtvrté zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, konkrétně v rozmezí §§ 27 – 41. Vidrna a Dolanský k danému vymezení rozsahu speciální úpravy trestního řízení vedeného proti právnickým osobám však dodávají, že „*tento celkový rozsah ale poněkud klame, protože podstatné praktické otázky jsou zde ve skutečnosti řešeny pouze v několika málo odstavcích § 34 (Úkony právnické osoby), § 36 (Předvolání, předvedení a pořádková pokuta) a § 37 (Výslech a závěrečná řeč v hlavním líčení a ve veřejném zasedání)*“.⁷⁶ Ze závěru Vidrny s Dolanským vyplývá, že v praxi není speciální úprava procesních aspektů řízení proti právnické osobě skutečně nijak široká a ve většině je, jak již bylo zmíněno, ponechána hlavnímu předpisu, který v rámci českého právního řádu upravuje trestní řízení, tedy trestnímu řádu.

Dle pořadí v rámci systematiky zákona o trestní odpovědnosti právnických osob jsou nejpodstatnější speciální procesní otázky upraveny v následujícím pořadí:

1. Vztah ke správnímu řízení - § 28 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob,
2. Místní příslušnost - § 29 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob,
3. Oznamovací povinnost policejního orgánu a státního zástupce v přípravném řízení a předsedy senátu v řízení před soudem o zahájení a pravomocném skončení trestního stíhání - § 30 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob,
4. Společné řízení proti právnické a fyzické osobě - § 31 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob,
5. Zajišťovací opatření - § 33 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob,
6. Úkony právnické osoby v rámci trestního řízení - § 34 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob.

Ustanovení § 28 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob tedy upravuje problematiku vztahu trestního řízení vedeného proti právnické osobě

⁷⁶ Cit.: VIDRNA, J.; DOLANSKÝ, P. *Trestní odpovědnost obchodních společností a územních samosprávných celků*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 67

a správního řízení vedeného proti právnické osobě. Základní předpoklad, který stanoví případný konflikt těchto dvou druhů řízení je, že tato řízení probíhají vůči téže právnické osobě pro totožný skutek. Vztah těchto dvou druhů řízení vymezí zákon o trestní odpovědnosti tak, že dojde-li k zahájení trestního stíhání právnické osoby, dochází ke vzniku překážky litispendence, tedy věci zahájené, ve vztahu k potencionálnímu správnímu řízení, které by bylo vedeno vůči téže právnické osobě pro totožný skutek. Vzniklá překážka litispendence však nebrání tomu, aby správní orgán přijal vůči právnické osobě opatření, jejichž charakter nebude sankční, ale nápravný, založená jinými právními předpisy.⁷⁷

Ustanovení § 28 odst. 2 stanoví překážku *res iudicatae*, která představuje uplatnění zásady *ne bis in idem*, tedy zásady „nikoliv dvakrát pro tentýž nebo týž skutek“, která přináší zákaz dalšího stíhání a trestání identické právnické osoby pro totožný skutek. V praxi tato zásada vyjadřuje nemožnost zahájení trestního stíhání proti právnické osobě a nemožnost pokračování v něm, pokud předchází řízení pro totožný skutek proti identické právnické osobě skončilo pravomocným rozhodnutím o správním deliktu, kdy možnost prolomení zásady *ne bis in idem*, představuje pouze případné zrušení předcházejícího rozhodnutí o správním deliktu.⁷⁸

Ustanovení § 29 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob se zabývá otázkou místní příslušnosti soudu pro řízení před soudem ve věci trestního řízení proti právnické osobě vedeného pro skutek, který naplnil skutkovou podstatu jednoho z trestných činů uvedených ve výčtu § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Úprava obsažená v zákoně o trestní odpovědnosti právnických osob se zabývá pouze speciálními dílčími otázkami místní příslušnosti oproti jejímu obecnému vymezení v rámci trestního řádu, konkrétně v rámci ustanovení jeho § 18. Místní příslušnost v rámci zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je a priori stanovena tak, že místně příslušným je soud, v jehož obvodu byl spáchán trestný čin, tedy, v jehož obvodu došlo k dokonání trestného činu. Nelze-li zjistit toto místo anebo byl-li čin spáchán mimo území České republiky, pak je místně příslušný soud, v jehož obvodu má právnická osoba, proti níž je řízení vedeno, své sídlo, či svůj podnik nebo organizační složku, jedná-li se o osobu

⁷⁷ CHMELÍK, J. a kol. *Trestní řízení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 468

⁷⁸ BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014., s. 99

zahraniční. Nedají-li se ani místo dokončení jednání, ani místo sídla, či sídla organizační složky nebo podniku právnické osoby zjistit, pak je k řízení příslušný soud, v jehož obvodu čin vyšel najevo. Problematika věcné příslušnosti a obecného výkonu trestního soudnictví je subsidiárně užitá úprava ustanovení §§ 13, 16 a 17 trestního řádu.

Další od obecné úpravy odlišnou problematikou v rámci trestního řízení je úprava stanovená ustanovením § 30 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Ustanovení § 30 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob stanoví oznamovací povinnost policejního orgánu vůči příslušnému orgánu veřejné moci nebo jiné osobě, která vede příslušný rejstřík, registr nebo evidenci, v nichž má právnická osoba, proti níž je trestní řízení vedeno, povinnost být evidována nebo zapsána, také vůči orgánu udělujícímu licenci nebo povolení k činnosti, které je pro výkon činnosti právnické osoby, proti níž je trestní řízení vedeno, nezbytné, či je odpovědný za dozor nad právnickou osobou, vůči které je vedeno trestní řízení, o zahájení trestního stíhání, stejně jako oznamovací povinnost státního zástupce v rámci přípravného řízení a předsedy senátu v rámci řízení před soudem vůči výše zmíněným a specifikovaným veřejným orgánům a osobám o pravomocném skončení trestního stíhání. Tato oznamovací povinnost je stanovena především proto, aby nemohlo dojít k nepřipustným přeměnám, zrušení či zániku právnické osoby, proti níž je trestní řízení vedeno, nepovolil je příslušný orgán činný v trestním řízení na základě ustanovení § 32 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. A contrario k oznamovací povinnosti orgánů činných v trestním řízení plyne oznamovací povinnost orgánů právnické osoby, proti které bylo zahájeno trestní stíhání, která je povinna neprodleně písemně oznámit státnímu zástupci v rámci přípravného řízení a předsedovi senátu v rámci řízení před soudem, že budou prováděny úkony směřující k jejímu zrušení, zániku nebo přeměně, a to ještě před jejich provedením; nedodrží-li orgány právnické osoby, proti níž je trestní řízení vedeno tuto oznamovací povinnost, budou úkony právnickou osobou učiněné s cílem zrušení, zániku nebo přeměny této právnické osoby, neplatné. Ustanoveními prikazujícími oznamovací povinnost je sledován cíl zabránit právnickým osobám, vůči nimž je vedeno trestní řízení, zbavit se

trestní odpovědnosti anebo se jí vyhnout tím, že zaniknou, ať již formálně, či i materiálně a nebude tak následně moci dojít k jejich trestnímu postihu.⁷⁹

V rámci ustanovení § 31 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je upravena možnost vedení společného řízení proti právnické osobě a jednotlivým osobám fyzickým. Možnost konat společné řízení stanoví § 31 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob na ty případy, kdy spolu trestné činy právnické osoby a jednotlivých osob fyzických souvisejí a společnému řízení nebrání důležité důvody. V rámci vedeného společného řízení proti osobě právnické a jednotlivým osobám fyzickým je individuální trestní odpovědnost a trestní odpovědnost právnické osoby posuzována samostatně.⁸⁰

Ustanovení § 33 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob upravuje zajišťovací opatření, která lze uložit právnické osobě v rámci trestního řízení vedeného proti ní. K uložení zajišťovacího opatření musí být naplněna podmínka důvodné obavy, že bude právnická osoba opakovat trestnou činnost, pro kterou je stíhána. Zajišťovací opatření uloží právnické osobě v rámci přípravného řízení státní zástupce a v rámci řízení před soudem předseda senátu. Zajišťovací opatření, která je možné uložit právnické osobě, jsou dočasné pozastavení výkonu předmětu činnosti a omezení nakládání s majetkem právnické osoby, je-li proti ní vedeno trestní řízení pro trestný čin, za který lze očekávat uložení peněžitého trestu, a vzniká-li obava, že výkon tohoto trestu bude zmařen nebo ztížen. Při ukládání zajišťovacích opatření zohledňuje státní zástupce a v řízení před soudem předseda senátu případné důsledky, které by uložení zajišťovacího opatření mohlo mít na třetí osoby, jejichž zájmy je vhodné a nutné chránit. Právnická osoba, které bylo uloženo zajišťovací opatření, má právo kdykoliv žádat o zrušení nebo okolnostem odpovídající přiměřené omezení zajišťovacího opatření. O takové žádosti právnické osoby musí příslušný státní zástupce nebo předseda senátu neprodleně rozhodnout. Dle subsidiárního užití trestního řádu v rámci procesních otázek řízení proti právnickým osobám – viz ustanovení § 1 odst. 2 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, která stanoví toto subsidiární užití pro situace, kdy chybí zvláštní úprava zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a povaha potencionálně užitých institutů z úpravy trestního zákoníku nebo trestního řádu nevylučuje jejich užití v rámci trestní odpovědnosti právnických

⁷⁹ CHMELÍK, J. a kol. *Trestní řízení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014, s. 469

⁸⁰ BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014., s. 100

osob. Tato úprava tak umožňuje užití obecných zajišťovacích opatření vydání a odnětí věci, zajištění peněžních prostředků na účtu u banky, zajištění zaknihovaných cenných papírů, zajištění nemovitostí, zadržení a otevření zásilek a například odposlech a záznam telekomunikačního provozu, tak jak jsou upraveny v trestním řádu.

Posledním procesním aspektem, který bude podrobněji rozebrán, je problematika úkonů právnické osoby v rámci trestního řízení. Procesní úkony v rámci trestního řízení Jelínek definuje jako „*úkony subjektů trestního řízení, se kterými trestní řád spojuje vznik, změnu nebo zánik trestněprocesních vztahů*“.⁸¹ Dále je vymezuje jako „*úkony prováděné před zahájením trestního stíhání včetně neodkladných a neopakovatelných úkonů, úkony prováděné v přípravném řízení a ve zkráceném přípravném řízení, úkony soudce prováděné v přípravném řízení, úkony prováděné v řízení před soudem, úkony prováděné ve vykonávacím řízení, úkony prováděné zahlazování odsouzení, úkony prováděné při udělování milosti a použití amnestie a úkony prováděné v rámci právního vztahu s cizinou*“.⁸²

Úkony právnické osoby v trestním řízení realizují její právo vyjádřit se ke všem skutečnostem, které se právnické osobě v rámci trestního řízení kladou za vinu a k navrhovaným a prováděným důkazům o těchto skutečnostech, stejně jako práva právnické osoby podávat v rámci trestního řízení návrhy a žádosti, nahlížet do spisů a záznamů vedených o předmětném trestním řízení, jakož i práva podávat opravné prostředky, ať již řádné či mimořádné.

Za právnickou osobu je v trestním řízení oprávněn činit úkon ten, kdo je oprávněn jednat za právnickou osobu v řízení před soudem dle úpravy platné pro řízení ve věcech občanskoprávních, tedy dle úpravy zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, který oprávnění činit úkony za právnickou osobu upravuje v ustanovení § 21 odst. 1. Dle tohoto ustanovení mohou za právnickou osobu činit úkony její statutární orgán, případně jeho předseda nebo pověřený člen, je-li statutární orgán právnické osoby vícečlenný, zaměstnanec, kterého pověřil člen statutárního orgánu, vedoucí odštěpného závodu či podniku anebo prokurista, byla-li zřízena prokura. Z tohoto vymezení osob, které mohou za právnickou

⁸¹ Cit.: JELÍNEK, J.; HERCZEG, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. 2.vydání, Praha: Leges, 2013, s. 203

⁸² Cit.: JELÍNEK, J.; HERCZEG, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. 2.vydání, Praha: Leges, 2013, s. 203

osobu jednat, v rámci trestního řízení však platí omezení, že pouze jedna z výše vymezených osob může za právnickou osobu činit úkony v rámci trestního řízení, tedy v rámci totožného řízení může za právnickou osobu současně jednat pouze jedna z výše uvedených osob. Věta poslední odstavce prvního § 34 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob stanoví povinnost jednajících osoby prokázat její oprávnění za právnickou osobu jednat.

Dalším omezením, které je uloženo pro jednání právnické osoby v rámci trestního řízení, je omezení vymezené v rámci odstavce čtvrtého § 34, které spočívá v nemožnosti pověřit jednáním za právnickou osobu v rámci trestního řízení takovou osobu, která je v totožném řízení zároveň v postavení obviněného, svědka či poškozeného. Taková osoba nemůže ve stejném řízení činit za právnickou osobu úkony. Byla-li tato osoba právnickou osobou určena jako osoba jednajících za ní v rámci trestního řízení, bude tato právnická osoba vyzvána, aby pro zastupování byla ve lhůtě zpravidla sedmi dnů zvolena osoba jiná. Ustanovení odstavce pátého § 34 stanoví, že v případě neuposlechnutí výzvy k zvolení jiné osoby k zastupování, je-li tato svým jiným postavením v rámci trestního řízení ze zastupování právnické osoby vyloučena, nebo pokud právnické osobě nebo zmocněnci prokazatelně nelze doručovat pro postup v trestním řízení potřebné písemnosti anebo nemá-li dotčená právnická osoba osobu způsobilou činit úkony v trestním řízení, ustanoví v přípravném řízení soudce a v řízení před soudem předseda senátu dotčené právnické osobě opatrovníka. Tímto opatrovníkem bude zpravidla právní zástupce, advokát ze seznamu advokátů ustanovovaných ex officio vedeného příslušným soudem. Příslušnou osobu lze ustanovit opatrovníkem právnické osoby pouze s jejím souhlasem a osoba opatrovníka nesmí vzbuzovat důvodné obavy, že nebude s to řádně hájit zájmy právnické osoby v rámci trestního řízení, nebo že má takový zájem na určitém výsledku řízení, který jí neumožní, aby řádně hájila zájmy právnické osoby v rámci trestního řízení.

Právnická osoba si může pro činění úkonů v rámci trestního řízení zvolit zmocněnce, který své zmocnění k zastupování právnické osoby musí prokázat plnou mocí, kterou však lze udělit i ústně do protokolu. Za právnickou osobu může v téže věci jednat vždy pouze jeden zmocněnec. Ustanovením zmocněnce je nejspíše předpokládáno ustanovení právního zástupce, advokáta, který bude v rámci trestního řízení vedeného proti právnické osobě mít postavení obhájce

vyplývající z příslušných ustanovení trestního řádu o obhajobě a osobě obhájce. Nepřípustné je pouze subsidiární užití ustanovení trestního řádu o nutné obhajobě.

Obecně mají dle ustanovení odstavce šestého § 34 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob osoby pověřené za právnickou osobu v rámci trestního řízení činit úkony, ať už jde o osobu řádně interně právnickou osobou pověřenou, či o zmocněnce nebo opatrovníka, stejná práva jako ten, proti komu je vedeno trestní řízení. Dále ustanovení odstavce osmého § 34 stanoví, že má-li právnická osoba zmocněnce či opatrovníka, pak se písemnosti související s řízením doručují pouze opatrovníkovi či zmocněnci.

Je ustanoveno, konkrétně ustanovením odstavce sedmého § 34 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, že byla-li právnická osoba řádně poučena o všech svých procesních právech a povinnostech a řádně předvolána, a bylo-li proti ní řádně zahájeno trestní stíhání, pak nedostavila-li se bez řádné omluvy k hlavnímu líčení osoba právnickou osobou k činění úkonů v rámci trestního řízení pověřená nebo zmocněná, případně ustanovená soudcem či předsedou senátu jako opatrovník, pak lze hlavní líčení provést i v její nepřítomnosti.

Závěrem k problematice procesněprávních aspektů trestní odpovědnosti právnických osob lze uvést ve shodě s Bohuslavem, že „ZTOPO se blíže nevyjadřuje k uplatnění procesních práv právnickou osobou v trestním řízení včetně důležitých otázek vyplývajících ze zásady *nemo tenetur se ipsum accusare* (zákaz donucování k sebeobviňování). Lze konstatovat, že odpověď nenalezneme ani v důvodové zprávě k ZTOPO“⁸³, avšak lze očekávat, že postupem času se podaří judikatuře tyto otázky odpovídajícím způsobem vyřešit.

⁸³ Cit.: BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014., s. 101

VIII. PRÁVNÍ ÚPRAVA TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB V ZAHRANIČÍ

1) Blíže k zahraniční právní úpravě – K trestní odpovědnosti v členských státech EU a Švýcarské konfederaci

Jak již bylo uvedeno v předchozích kapitolách, první snahy o zavedení trestní odpovědnosti právnických osob sahají až do období starověkého Říma, kdy byl však zformulován princip „societas non deliquere potest, nec puniri“, podle kterého právnická osoba není schopna dopouštět se jakýchkoli chyb a z tohoto důvodu nemůže být ani trestána za jejich spáchání. Z této myšlenky, principu vychází i většina právních systémů států evropského kontinentu. A teprve až v poslední dekádě 20. století dochází k jejímu částečnému narušení a změně ve prospěch zavedení a zakotvení trestní odpovědnosti právnických osob. A to s malou výjimkou – Velké Británie, kde právní systém vychází z tzv. „common law“. Velká Británie přistoupila k zavedení institutu trestní odpovědnosti právnických osob již na počátku průmyslové revoluce.⁸⁴

Na základě změny v přístupu k názoru na trestní odpovědnost právnických osob tak dochází v národních právních systémech některých států Evropy ke koncipování a následně k zakotvení systému trestního postihu právnických osob. Těmto snahám do značné míry ale bránily spory mezi zastánci a odpůrci konceptu trestní odpovědnosti právnických osob. Vyřešení tohoto sporu nepomohly ani mnohé mezinárodní dokumenty Rady Evropy, Evropské unie či OSN. Tyto sice požadovaly od států efektivnější postihy právnických osob za jejich protiprávní jednání, ale současně neobsahovaly kategorický požadavek na zavedení trestní odpovědnosti právnických osob do právního pořádku jednotlivých států EU. Bylo tedy na volbě států EU, zda závazky plynoucí z těchto dokumentů splnily zakotvením odpovědnosti právnických osob ať již občanskoprávní, nebo administrativní. Většina členů EU, a to až na pět výjimek – Německo, Bulharsko, Řecko, Litva a Švédsko, se nakonec rozhodla právě pro zavedení trestní odpovědnosti právnických osob. Právní úprava jednotlivých členských států, které se vydaly cestou trestně právní úpravy této problematiky, se však velmi liší.

⁸⁴ MUSIL, J. Trestní odpovědnost právnických osob: historický vývoj a mezinárodní srovnání. In *Pocta Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. Ed. J. MUSIL, M. VANDUCHOVÁ. Praha: CODEX Bohemia, s.r.o., 1998, s. 77

Rozdíly můžeme rozdělit do tří základních okruhů:

- a.) vymezení právnických osob, vůči kterým je možné vyvozovat trestní odpovědnost
- b.) způsob vyvozování trestní odpovědnosti ve vztahu k právnickým osobám
- c.) vymezení okruhu trestních činů, které mohou spáchat právnické osoby⁸⁵

a.) Okruh právnických osob, kterým je možné vyvozovat trestní odpovědnost

Stanovení okruhu právnických osob, které je možné postihnout trestně právně za jejich deliktní jednání, je úzce spjato s definováním pojmu „právnická osoba“. Nejčastěji je právnická osoba chápána jako určitá entita s právní subjektivitou. Které právnické osoby je, za předpokladu, že se dopustí skutku odporujícímu trestnímu právu, možné vystavit trestnímu postihu vychází ve většině států z domněnky, že by ne všechny právnické osoby měly být subjektem trestního stíhání. V právních úpravách jednotlivých členských států EU tak nacházíme určitá omezení, která uplatnění trestní odpovědnosti vůči právnickým osobám limitují. V tomto vymezení (limitu) se jednotlivé právní úpravy rovněž odlišují.

Ve výčtu „trestně neodpovědných právnických osob“, které v právních úpravách členských států EU nacházíme nejčastěji, je na prvním místě „stát“. Většina právních řádů členských států EU explicitně upravuje imunitu z trestní odpovědnosti právě ve prospěch státu. Takovou úpravu nacházíme např. v Belgii, Estonsku, Francii, Itálii, Polsku či Rumunsku⁸⁶

V souvislosti s vyjmutím státu z trestní odpovědnosti právnických osob se s určitou výjimečností setkáváme v systému „common law“, tj. v systému platícím na území Velké Británie, kde se uplatňuje specifické pravidlo „nic, co vykonává král, resp. Koruna, nemůže být posouzené jako nesprávné“. A proto stát a stejně tak vláda požívají imunitu z trestní odpovědnosti, a to konkrétně imunitu

⁸⁵ ŠIMOVČEK, I.; SZABOVÁ, E. Trestná zodpovednosť právnických osôb – komparácia vybraných aspektov právnych úprav niektorých členských štátov Európskej únie, USA a Švajčiarska a možnosti ich ďalšieho vývoja na pôde Európskej únie. *Státní zastupitelství*, 2014, číslo 5, s. 52-61

⁸⁶ ŠIMOVČEK, I.; SZABOVÁ, E. Trestná zodpovednosť právnických osôb – komparácia vybraných aspektov právnych úprav niektorých členských štátov Európskej únie, USA a Švajčiarska a možnosti ich ďalšieho vývoja na pôde Európskej únie. *Státní zastupitelství*, 2014, číslo 5, s. 52-61

vztahující se na tzv. „common law crimes“, tj. trestné činy, které byly definované soudci v rámci jejich rozhodovací činnosti. Ve 13. A 14. století měli soudci za úkol „udržovat králův mír“, proto se větší část trestního práva rozvinula na úrovni práva obyčejového, vypracovaného národními soudci⁸⁷

Také v právní úpravě Nizozemského království je možné nalézt jisté zvláštnosti v souvislosti s imunitou státu jakožto subjektu práva. Nizozemský trestní zákon předvídá trestní odpovědnost všech právnických osob, tedy i státu, ale k reálnému uplatnění této právní úpravy v praxi nedochází, neboť tomu brání rozhodovací činnost nizozemských soudů, resp. precedenty vytvořené v rámci jejich činnosti. Čl. 51 nizozemského trestního zákona⁸⁸ stanoví, že právnické osoby jsou trestně odpovědné bez ohledu na konkrétní typ právnické osoby – „trestné činy mohou být spáchané fyzickými osobami a právnickými osobami“. Nejvyšší soud Nizozemského království však přijal několik rozhodnutí, kterými založil imunitu z trestní odpovědnosti ve prospěch nejen nizozemského státu, ale také ve prospěch dalších „veřejných právnických osob“. Později došlo k omezení této imunity ostatních subjektů veřejného práva, ale stát požívá uvedenou výhodu i dále v celém rozsahu. Nizozemské soudy totiž vycházejí z myšlenky, že stát koná prostřednictvím své vlády, svých ministrů, tedy osob, které jsou odpovědné za činnost státu v parlamentu a pro jejichž trestní stíhání je zákonem stanoven zvláštní postup. Podle právního názoru nizozemských soudů by přesto byla přímá odpovědnost holandského státu neslučitelný s uvedeným již existujícím systémem. Tato imunita státu a dalších veřejných právnických osob by měla skončit s novelou uvedeného čl. 51 trestního zákona, která je v současnosti připravována. Poté by stát, jako i všechny veřejné právnické osoby, měly být trestně stíhány na stejném základě jako osoby soukromé. Vytvoří se tak možnost, že stát bude stíhat stát, tedy, že stát bude vyvozovat trestní odpovědnost sám sobě.

Na základě výše uvedeného se nabízí několik otázek. Jak reálně bude vypadat trestní stíhání samotného státu, a bude takové jednání naplňovat požadavky spravedlnosti? A v případě, že nikoliv, využije stát v případě pochybností o řádnosti a spravedlnosti procesu možnosti obrátit se na Evropský soud pro

⁸⁷ POP, A. I. Criminal Liability of Corporations – Comparative Jurisprudence. [online], Michigan State University College of Law, Spring 2006 [cit. 25.2.2015]. Dostupné z http://www.law.msu.edu/king/2006/2006_Pop.pdf, s. 20

⁸⁸ Ar. 51par.1 od Dutch Penal Code. [online], 1881 [cit. 25.2.2015]. Dostupné z <http://www.legislationline.org/documents/id/4693>

lidská práva s žádostí o prověření postupu rozhodujícího soudu? Odpovědi na tyto otázky jsou zatím pouze velmi teoretické a spekulativní, teprve praxe Nizozemska a dalších států, které trestní postih státu, jako právnické osoby, připouští.⁸⁹

Obdobný způsob řešení, jako zvolil nizozemský zákonodárce, byl užit i ve Španělsku. Zde byla trestní odpovědnost právnických osob zakotvena v zákoně č. 5/2010, který mění španělský trestní kodex. Tento zákon stanovil výjimku z trestní odpovědnosti právnických osob značně široce, a to nejen ve prospěch státu a osob působících ve veřejné sféře, veřejné správě a veřejným právnickým osobám, ale také politickým stranám a syndikátům. Takto široce vymezená imunita právnických osob byla zúžena přijetím zákona č. 7/2012, který zakotvil trestní odpovědnost politických stran a odborových svazům (unií). Dalším krokem k omezení takto široce vymezené imunity právnických osob je ve snaze o rovné postavení subjektů práva veřejného a subjektů práva soukromého, co se týká trestné odpovědnosti. Toto zrovnoprávnění má v současnosti podobu návrhu pozměňovacího zákona, který předpokládá rozšíření trestní odpovědnosti na podniky ve vlastnictví státu, které prosazují veřejnou politiku anebo poskytují služby veřejně prospěšného zájmu. Ale současně obsahuje limitovaný okruh sankcí, které je možné těmto osobám uložit.⁹⁰

V souvislosti s analyzováním imunity dalších právnických osob veřejného práva se nabízí otázka, zda je vyloučení subjektů veřejného práva z možnosti trestního postihu vůbec důvodné? Vyloučení trestní odpovědnosti státu se jeví jako logické, a to zejména uvážíme-li, že trestní odpovědnost je vynucována stejným subjektem, který má být tímto postižen. U dalších subjektů, působících ve sféře veřejného práva, není důvod jejich vyloučení již tak zřejmý. Imunita těchto osob je dána třemi hlavními skutečnostmi, a to – předmětné subjekty konají ve veřejném zájmu, jejich zřízení dochází prostřednictvím aktů veřejného práva a ve vztahu k těmto osobám de facto nepřichází do úvahy uplatnění sankcí v podobě povinného zrušení.

⁸⁹ ŠIMOVČEK, I.; SZABOVÁ, E. Trestná zodpovednosť právnických osôb – komparácia vybraných aspektov právnych úprav niektorých členských štátov Európskej únie, USA a Švajčiarska a možnosti ich ďalšieho vývoja na pôde Európskej únie. *Státní zastupitelství*, 2014, číslo 5, s. 52-61

⁹⁰ ŠIMOVČEK, I.; SZABOVÁ, E. Trestná zodpovednosť právnických osôb – komparácia vybraných aspektov právnych úprav niektorých členských štátov Európskej únie, USA a Švajčiarska a možnosti ich ďalšieho vývoja na pôde Európskej únie. *Státní zastupitelství*, 2014, číslo 5, s. 52-61

V této souvislosti stojí za povšimnutí i právní úprava Velké Británie, která na rozdíl od právní úpravy členských států vycházející z trestní odpovědnosti všech právnických osob působících na úseku práva soukromého (soukromé subjekty s komerční i nekomerční působností, neboť sdružení, nadace, politické strany, syndikáty a odborové svazy stejně jako subjekty komerční povahy disponují schopností jednat způsobem odporujícím zákonu – mají majetek, který může být použit nejen pro legální účely, a stejně tak disponují informacemi získanými od svých členů, které mohou být užity na protiprávní účely) a stanovující výjimky z možnosti trestního postihu vybraných subjektů veřejného práva, zaujala k této problematice odlišný přístup. I zde je zakotvena trestní odpovědnost právnických osob na všechny soukromé subjekty, ale s jednou velmi specifickou výjimkou – syndikáty, proti nimž není za žádných okolností možné vyvozovat trestní odpovědnost. Důvodem zakotvení této výjimky byly rozsáhlé protesty syndikátů v roce 2006.⁹¹

Nemůžeme opomenout ani přístup slovenského zákonodárce k stanovení subjektů vyňatých z trestní odpovědnosti právnických osob. Slovenský zákonodárce nepřijal úpravu jako většina států EU, tedy zakotvení imunity z trestní odpovědnosti právnických osob pro stát. Ve smyslu slovenského trestního zákona, konkrétně ustanovení §83a odst. 2 a § 83b odst. 2⁹², není možné vyvodit trestní odpovědnost vůči právnické osobě, která hospodaří s majetkem státu anebo s majetkem Evropské unie. V postavení subjektu trestního postihu nemůže také vstupovat orgán cizího státu a mezinárodní organizace veřejného práva.⁹³

Jinou cestou se vydalo při řešení této otázky Německo, ve kterém je uplatňován systém správní odpovědnosti. Ve smyslu německého právního systému je odpovědnost společností, podniků, sdružení a dalších právnických osob posuzována v rámci administrativního systému jednotně, tedy bez jakýchkoli

⁹¹ POP, A. I. Criminal Liability of Corporations – Comparative Jurisprudence. [online], Michigan State University College of Law, Spring 2006 [cit. 25.2.2015]. Dostupné na http://www.law.msu.edu/king/2006/2006_Pop.pdf, s. 19

⁹² Účinné znění zák. č. 300/2005 Z.z., trestný zákoník. [online], 2006 [cit. 25.2.2015] Dostupné na <http://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-300>

⁹³ ŠIMOVČEK, I.; SZABOVÁ, E. Trestná zodpovednosť právnických osôb – komparácia vybraných aspektov právnych úprav niektorých členských štátov Európskej únie, USA a Švajčiarska a možnosti ich ďalšieho vývoja na pôde Európskej únie. *Státní zastupitelství*, 2014, číslo 5, s. 52-61

zvláštních výjimek, které by se vztahovaly na subjekty práva soukromého anebo na subjekty práva veřejného.⁹⁴

b.) Vyvozování trestní odpovědnosti ve vztahu k právnickým osobám

V souvislosti s vyvozováním trestní odpovědnosti právnických osob je možné rozlišit čtyři modely vyvozování, a to:

- a) model zprostředkované odpovědnosti (teorie „respondeat superior“)
- b) model identifikační teorie
- c) model agregační teorie
- d) model organizační (model vlastní identity)⁹⁵

a) Model zprostředkované zodpovědnosti je převzat z oblasti práva občanského a vychází z myšlenky, že jakékoli protiprávní jednání kteréhokoli zaměstnance právnické osoby vede k založení trestní odpovědnosti právnické osoby za předpokladu, že předmětný skutek byl spáchaný ve prospěch právnické osoby a v rámci její působnosti (jejích aktivit). Tedy jednání zaměstnance je zaměstnavateli přisuzováno v jakémsi dvoustupňovém procesu. Nejprve je nutné zjistit, zda jednání zaměstnance naplňuje zákonné znaky trestného činu. Pokud ano, dochází ke „zkopírování“ předmětných prvků a jejich následnému připsání zaměstnavateli – právnické osobě, a to na základě pracovněprávního poměru. Jinak řečeno – jednání jednotlivců jménem společnosti je automaticky připsáno dotčené společnosti.

S tímto modelem se setkáváme zejména v angloamerickém právním systému. Ve federálním systému USA se předmětný model uplatňuje absolutně na všechny trestné činy, ve Velké Británii je jeho uplatnění zúženo na vybranou skupinu právních jednání, a to konkrétně na trestné činy, při kterých se vyžaduje naplnění prvku „mens rea“, tedy subjektivního prvku v podobě zavinění. Právnická osoba je tak trestně

⁹⁴ POP, A. I. Criminal Liability of Corporations – Comparative Jurisprudence. [online], Michigan State University College of Law, Spring 2006 [cit. 25.2.2015]. Dostupné na http://www.law.msu.edu/king/2006/2006_Pop.pdf, s. 22

⁹⁵ ŠIMOVČEK, I.; SZABOVÁ, E. Trestná zodpovednosť právnických osôb – komparácia vybraných aspektov právnych úprav niektorých členských štátov Európskej únie, USA a Švajčiarska a možnosti ich ďalšieho vývoja na pôde Európskej únie. *Státní zastupitelství*, 2014, číslo 5, s. 52-61

odpovědná za spáchání trestného činu bez prokázání existence zavinění za předpokladu, že trestný čin vedl k získání určitého prospěchu či výhody pro dotčenou společnost.⁹⁶⁹⁷

V rámci kontinentálního práva se tento model uplatňuje v právním řádu Dánska. Obdobnou úpravu nalezneme i ve Finsku.

- b) K založení trestní odpovědnosti právnické osoby ve smyslu modelu identifikační teorie dochází v případě právnické osoby na základě protiprávního jednání manažerů a zaměstnanců společnosti, kteří v jejím rámci disponují určitou vyšší mírou zodpovědnosti. Tento model vychází z myšlenky, že jen nejvýše postavení členové personálu právnické osoby jednají jako právnická osoba sama. Jinak řečeno, tyto fyzické osoby nekonají jménem právnické osoby (v jejím zájmu), jako je tomu u teorie zprostředkované odpovědnosti, ale jejich jednání je považováno přímo, automaticky za jednání dotčené společnosti. Objektivní a subjektivní prvky jednání osob v manažerských funkcích jsou prvky konání právnické osoby bez toho, že by bylo potřebné tuto skutečnost jakýmkoli způsobem prokazovat. Tyto fyzické osoby jsou vnímány jako „kontrolující mysl“ společnosti, její nervový systém, který kontroluje konání právnické osoby. A proto jednání a myšlenky těchto konkrétních fyzických osob je chápáno jako jednání a myšlenky samotné právnické osoby.

Tento model je postaven na vysokém stupni asimilace mezi společností a fyzickou osobou a na personifikaci. Pro úplnost je třeba dodat, že některé právnické osoby nevyžadují, aby fyzická osoba (manažer, ředitel), která spáchala trestný čin, byla osobou působící uvnitř právnické osoby – rozhodující je skutečnost, že tato osoba de facto vykonávala rozhodující vliv na řízení dotčené právnické osoby. Vyžaduje se tedy jakési faktické vedení právnické osoby. Jako příklad můžeme uvést

⁹⁶ POP, A. I. Criminal Liability of Corporations – Comparative Jurisprudence. [online], Michigan State University College of Law, Spring 2006 [cit. 25.2.2015]. Dostupné na http://www.law.msu.edu/king/2006/2006_Pop.pdf, s. 32-33

⁹⁷ Obdobně i BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014., s. 44

případ obchodní společnosti, kterou fakticky řídil a ovládal její bývalý generální ředitel a trestný čin spáchal jménem a na účet této právnické osoby. Právnická osoba byla odsouzena za trestný čin spáchaný bývalým generálním ředitelem.

Uvedený model se v rámci angloamerického právního systému rozvinul speciálně ve spojitosti se závažnějšími trestnými činy, tj. činy, při kterých zákon vyžaduje naplnění morálního prvku („mens rea“). Tzn. že k naplnění prvku zavinění vyžadovaného při závažnějších trestných činech může dojít jen tehdy, když se protiprávního jednání dopustí manažer, resp. zástupce společnosti. A tím fakticky dochází k omezení trestné odpovědnosti právnických osob za spáchání závažných trestných činů.

Tento model je užit např. ve Francii, kde čl. 1212 francouzského trestního kodexu stanoví, že právnická osoba je trestně odpovědná za trestný čin, který byl spáchaný jejím orgánem anebo zástupcem v jejím zájmu. Orgánem právnické osoby se rozumí jednotlivec, resp. jednotlivci vykonávající administrativní anebo jiné důležité funkce, úkoly, které jim patří ve smyslu zákona anebo statutu společnosti. Pojem zástupce je o něco širší, neboť zahrnuje osoby, jakými jsou dočasní správci společnosti, likvidátoři či speciální zástupci. Konání jiných osob, které není možné subsumovat pod uvedené dva pojmy (jiný členové společnosti či podřízení zaměstnanci) nemůže ve smyslu francouzského trestního práva založit trestní odpovědnost právnické osoby, a to ani v případě, že se jedná o jednání uskutečněné v zájmu společnosti. Nutno dodat, že je myšleno i na situaci, kdy při založení trestní odpovědnosti právnické osoby nebude identifikace zástupce anebo orgánu společnosti nutná. Jsou stanoveny výjimky z modelu identifikační teorie – právnická osoba je v tomto kontextu odpovědná a tehdy, pokud jde o spáchání trestného činu omisivního charakteru (tedy pokud byl spáchán opomenutím jednání, k němuž byl povinný konkrétní orgán nebo zástupce společnosti) a dále

pokud jde o spáchání trestného činu formou kolektivního rozhodnutí, které bylo přijaté tajným hlasováním v rámci právnické osoby.⁹⁸

- c) d) Oba výše uvedené modely trestní odpovědnosti byly ze strany právních teoretiků vystaveny značné kritice, neboť v případě obou uvedených modelů je klíčovou podmínkou pro vyvození trestní odpovědnosti právnických osob označení konkrétního jednotlivce, pachatele předmětného trestného činu. Praxe ale ukázala, že v případě mnohých, zejména v případě velkých společností je možné se setkat s takovým protiprávním jednáním, které absolutně nemožné připsat konkrétnímu jednotlivci, a to hlavně z důvodu značné složitosti rozhodování (přijímání rozhodnutí) v rámci moderních společností, v důsledku které můžeme spíše hovořit o určité kolektivní odpovědnosti, odpovědnosti vícero fyzických osob působících v rámci jedné společnosti. Specifickým příkladem takové odpovědnosti je odpovědnost za usmrcení nevinných osob v důsledku různých neštěstí – např. havárie výrobního závodu, při níž unikne velké množství nebezpečných chemikálií.

Právě takové tragédie byly důvodem, proč se začalo uvažovat o potřebě vytvořit takový model trestní odpovědnosti, který zajistí, že právnická osoba bude trestně odpovědná za trestný čin usmrcení (zabití), resp. za jiný závažný trestný čin, nezávisle na trestní odpovědnosti osoby fyzické. Byla tak vytvořena agregační teorie a teorie organizační, tedy modely, jejichž cílem je vyhnout se takové odpovědnosti právnické osoby, který se odvozuje z protiprávního jednání jednotlivce, a položit důraz na „korporátnost“ jednání právnické osoby. V této souvislosti je třeba zmínit právní úpravu Velké Británie, kde se uplatňuje - jak uvedeno výše – teorie identifikační, tedy teorie, podle které k založení trestní odpovědnosti právnické osoby za spáchání závažného trestného činu přichází až tehdy, pokud byl jednatel v postavení manažera představující „ovládající, kontrolní myšlení“ společnosti obviněn a odsouzen za spáchání předmětného trestného činu. V roce 2007 došlo ve Velké Británii k přijetí

⁹⁸ Příloha k důvodové zprávě k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, 2011, Důvodová zpráva[online] [cit. 18.2.2015]. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>, s. 57-138

zákona o korporátním usmrcení a korporátní vraždě, tedy byly koncipovány nové skutkové podstaty uvedených trestných činů (rozdíl mezi nimi se dotýká oblastí, v rámci kterých se tyto pojmy užívají, tj. pojem korporátní vražda – „corporate homicide“ – se používá výlučně na území Skotska, pojem korporátní usmrcení – „corporate manslaughter“ – je používán v ostatních částech britského království, z hlediska obsahového jde o identické pojmy). V případě kumulativního naplnění vypočtených znaků skutkové podstaty korporátního usmrcení přichází k automatickému založení trestní odpovědnosti právnické osoby, tedy bez potřeby identifikace a následnému odsouzení osoby vykonávající „kontrolní myšlení společnosti“. Takto koncipovaná právní úprava představuje ztělesnění modelu agregační teorie trestní odpovědnosti právnických osob.⁹⁹¹⁰⁰

Uvedený model vychází z myšlenky, že jednotlivec (vedoucí určité části velké právnické osoby) nemá většinou všechny informace, resp. informace o všech skutečnostech, které ve svém souhrnu v konečném důsledku umožní spáchání trestného činu. Proto nemusí být se splněna podmínka ztělesnění „mysli“ společnosti. Agregační teorie je postavena na jakémsi shromáždění vědomostí vícerych jednotlivců a jejich připsání právnické osobě, tedy na vyvození odpovědnosti společnosti z kolektivní viny jejich představitelů, nebo jinak řečeno, vyhází z fikce, podle které pokud zaměstnanec A disponuje jen informací x a zaměstnanec B jen informací y, má se za to, že právnická osoba jako taková disponuje oběma informacemi (x i y) a je i bez stanovení konkrétní odpovědné osoby – zaměstnance, manažera, odpovědná sama právnická osoba.¹⁰¹

Jako určitá alternativa k modelu zprostředkované a identifikační teorie vznikl model organizačního selhání (organizační model), známý

⁹⁹ ŠIMOVČEK, I.; SZABOVÁ, E. Trestná zodpovednosť právnických osôb – komparácia vybraných aspektov právnych úprav niektorých členských štátov Európskej únie, USA a Švajčiarska a možnosti ich ďalšieho vývoja na pôde Európskej únie. *Státní zastupitelství*, 2014, číslo 5, s. 52-61

¹⁰⁰ Obdobně také BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014., s. 53-56

¹⁰¹ ŠIMOVČEK, I.; SZABOVÁ, E. Trestná zodpovednosť právnických osôb – komparácia vybraných aspektov právnych úprav niektorých členských štátov Európskej únie, USA a Švajčiarska a možnosti ich ďalšieho vývoja na pôde Európskej únie. *Státní zastupitelství*, 2014, číslo 5, s. 52-61

jako model vlastní identity. Organizační model vychází z myšlenky, že ke spáchání trestného činu vedla tzv. „kultura společnosti“, která umožnila, tolerovala nebo pomohla konkrétní trestný čin spáchat. Z tohoto důvodu není pro založení trestní odpovědnosti právnické osoby potřeba identifikovat fyzickou osobu, pachatele trestného činu, ale postačující je prokázání existence „kultury společnosti“ uvedeného charakteru. Kulturou společnosti můžeme chápat přístup, politiku, pravidla či způsob řízení uplatňovaný v rámci celé společnosti, nebo v rámci jejího jednotlivého orgánu, jde tedy o určitá nepsaná pravidla společnosti, která mlčky povolují protiprávní jednání. Důležitou roli v koncepci organizačního selhání ale nesehrává jen existence „kultury společnosti“, ale také zjištění, zda právnická osoba přijala dostatečné organizační opatření způsobilé zabránit spáchání určitého trestného činu. Jinak řečeno – k založení trestní odpovědnosti právnické osoby dochází v případě, že společnost selhala, pokud jde o přijetí efektivních interních opatření, kterými bylo možné spáchání trestného činu předejít.

Pokud bychom chtěli zhodnotit, který z výše popsaných modelů trestní odpovědnosti se v současnosti na úrovni právních úprav členských států EU uplatňuje v nejširším rozsahu, dojdeme k závěru, podle kterého není nožné označení jednoho konkrétního modelu. Členské státy totiž v současnosti spíše jako cestu „čistého, ryzího“ uplatňování jednoho jediného modelu volí cestu vyvozování trestní odpovědnosti právnických osob na základě, který představuje de facto kombinaci prvků pocházejících z víceroch výše popsaných modelů trestní odpovědnosti právnických osob. Ideálním příkladem takového postupu je např. Nizozemské království využívající model, který stojí někde na rozcestí mezi modelem organizačním a modelem zprostředkované odpovědnosti, resp. identifikační teorie. Nizozemská právní úprava totiž zakotvuje velmi široký okruh kritérií, jejichž naplnění vede k založení trestní odpovědnosti právnické osoby. Důležité při tom je, že k vyvození odpovědnosti není potřebné předmětné podmínky, až na jedinou – musí být propojení jednání s působností společnosti, naplnit kumulativně. Tedy předmětné podmínky jsou upravené v podobě alternativních kritérií.

V souvislosti s analýzou jednotlivých modelů trestní odpovědnosti by neměl být opomenut ani systém vyvozování trestní odpovědnosti platný na území evropského státu, který není sice členem EU - Švýcarska, jehož koncept řešení této problematiky je natolik specifický, že je nutné se jím zabývat.

Švýcarský model trestní odpovědnosti právnických osob je založený na principu subsidiarity, tzn., že právnická osoba je vystavena postihu za trestný čin spáchaný v jejím zájmu jen v tom případě, že vina nemůže být připsána konkrétnímu jednotlivci – fyzické osobě - z důvodu „nedostatečné organizace“. Odpovědnost právnické soby za spáchaný trestný čin je tedy subsidiární ve vztahu k odpovědnosti konkrétní osoby fyzické. Jinak řečeno právnická soba může být uznána vinnou ze spáchání trestného činu spáchaného v jejím rámci jen v případě, že takový skutek není možné přičíst konkrétní fyzické osobě (pachateli). Z toho vyplývá, že v rámci tohoto systému není možné souběžné odsouzení právnické a fyzické osoby za stejný trestný čin. Pro odsouzení právnické osoby je nutné prokázat, že spáchání trestného činu bylo ve prospěch dotčené právnické osoby a dále, že spáchání trestného činu umožnilo např. nezabezpečení dostatečného dohledu nad zaměstnanci společnosti („tj. nedostatek organizace“), v čemž by bylo možné spatřovat i částečné uplatnění modelu organizačního selhání. Pro vyvození trestní odpovědnosti společnosti není tedy rozhodující, který konkrétní zaměstnanec se předmětného skutku dopustil (tj. postavení pachatele v rámci společnosti – ředitel, zástupce, či řadový zaměstnanec) a není potřebné poznat identitu takové osoby, ale v případě zjištění takové osoby, nesmí dojít k jejímu odsouzení, neboť by potom z důvodu principu subsidiarity nemohla být odsouzena dotčená právnická osoba. Švýcarský zákonodárce ale ve vztahu k právnickým osobám uplatňuje i „klasický“ typ trestní odpovědnosti, tedy model, v rámci kterého je společnost trestně odpovědná nezávisle od odpovědnosti fyzické osoby. Takový postup se uplatňuje ve spojitosti s přesně vymezenými, závažnějšími trestnými činy, jako jsou organizovaný zločin, praní špinavých peněz, korupce a financování terorismu. V případě těchto vyjmenovaných trestných činu se právnická osoba stává trestně odpovědnou, pokud není schopna

prokázat, že přijala všechna potřebná opatření, aby zabránila jejich spáchání, tedy, že jednala s náležitou péčí (prvek modelu organizačního selhání), a to bez ohledu na odpovědnost konkrétní osoby fyzické. Pokud však bude zjištěn konkrétní pachatel, nastane kumulativní trestní odpovědnost právnické a fyzické osoby a i právnická osoba bude trestně stíhána, obě osoby tak mohou být odsouzeny a může jim být uložen trest.¹⁰²

c.) Okruh trestní činů, které mohou spáchat právnické osoby

Další významný aspekt trestní odpovědnosti právnických osob, při kterém v rámci právní úpravy jednotlivých členských států EU vznikly značné odlišnosti, se dotýká okruhu trestných činů, u kterých v případě jejich spáchání dochází k založení trestní odpovědnosti právnické osoby. V právních úpravách této problematiky můžeme nalézt tři konkrétní systémy, a to:

- a) systém všeobecné odpovědnosti
- b) systém, v rámci kterého zákonodárce zvlášť při každém jednom trestném činu stanoví, zda předmětný trestný čin může být spáchán právnickou osobou
- c) systém enumerační klauzule.¹⁰³

Ad a) Systém všeobecné odpovědnosti se uplatňuje v rámci EU 39% členských států, konkrétně ve Velké Británii, v Nizozemí, Německu, Belgii a na Kypru. Tento systém vychází z myšlenky, že neexistuje žádné rozdělení trestných činů na ty, které mohou být spáchány fyzickou osobou, a na ty, které mohou být spáchány osobou právnickou.¹⁰⁴

¹⁰² ŠIMOVČEK, I.; SZABOVÁ, E. Trestná zodpovednosť právnických osôb – komparácia vybraných aspektov právnych úprav niektorých členských štátov Európskej únie, USA a Švajčiarska a možnosti ich ďalšieho vývoja na pôde Európskej únie. *Státní zastupitelství*, 2014, číslo 5, s. 52-61

¹⁰³ ŠIMOVČEK, I.; SZABOVÁ, E. Trestná zodpovednosť právnických osôb – komparácia vybraných aspektov právnych úprav niektorých členských štátov Európskej únie, USA a Švajčiarska a možnosti ich ďalšieho vývoja na pôde Európskej únie. *Státní zastupitelství*, 2014, číslo 5, s. 52-61

¹⁰⁴ ŠIMOVČEK, I.; SZABOVÁ, E. Trestná zodpovednosť právnických osôb – komparácia vybraných aspektov právnych úprav niektorých členských štátov Európskej únie, USA a Švajčiarska a možnosti ich ďalšieho vývoja na pôde Európskej únie. *Státní zastupitelství*, 2014, číslo 5, s. 52-61

Příkladem může být právní úprava platící ve Velké Británii, kde právnické osoby jsou odpovědné za spáchání jakéhokoliv trestného činu. Ale toto pravidlo je omezeno existencí principu „lex non cogit ad impossibilia“, tzn. principu, podle kterého právnickou osobu není možné stíhat za spáchání takového trestného činu, jehož spáchání je možné sankcionovat výlučně formou odnětí svobody. K takovým trestným činům patří dnes pouze dva trestné činy, a to trestný čin vraždy a velezrady. Ve smyslu předmětného principu však nejsou právnické osoby trestně odpovědné ani za spáchání trestných činů, jejichž spáchání jinou než fyzickou osobou vylučuje sama povaha konkrétního trestného činu, jako např. trestný čin bigamie, incest či znásilnění. Existují však i názory, že není možné vyloučit spáchání uvedených trestných činů právnickou osobou, neboť právnická osoba se jich může dopustit de facto jako podněcovatel.¹⁰⁵

Ad b) Druhý systém - systém, v rámci kterého zákonodárce zvlášť při každém jednom trestném činu stanoví, zda předmětný trestný čin může být spáchán právnickou osobou – vychází z myšlenky, že právnické osoby jsou trestně odpovědné jen v případě, že zákon anebo nařízení explicitně takovou odpovědnost stanoví. Abychom zjistili, zda je společnost trestně odpovědná za spáchání konkrétního trestného činu, museli bychom se podívat do trestního kodexu státu uplatňujícího tento systém. Zda tedy zákonodárce v ustanovení upravující konkrétní trestný čin předvídá možnost odpovědnosti právnické osoby za jeho spáchání. Systém vychází z kriminologie – právnické osoby jsou trestně odpovědné za specifické trestné činy, které byly určeny na základě frekvence účasti společností na jejich páchaní.¹⁰⁶

Uvedený systém byl aplikován v právní úpravě Francie, zde je právní vědou často označován jako princip speciality a je podroben značné kritice pro jeho zřejmou nekomplexnost. Francouzský zákonodárce opomenul do uvedené kategorie začlenit např. pracovní a ekonomické trestné činy, dále opominul, že trestné činy, které nemohou spáchat právnické osoby jako

¹⁰⁵ ŠIMOVČEK, I.; SZABOVÁ, E. Trestná zodpovednosť právnických osôb – komparácia vybraných aspektov právnych úprav niektorých členských štátov Európskej únie, USA a Švajčiarska a možnosti ich ďalšieho vývoja na pôde Európskej únie. *Státní zastupitelství*, 2014, číslo 5, s. 52-61

¹⁰⁶ ŠIMOVČEK, I.; SZABOVÁ, E. Trestná zodpovednosť právnických osôb – komparácia vybraných aspektov právnych úprav niektorých členských štátov Európskej únie, USA a Švajčiarska a možnosti ich ďalšieho vývoja na pôde Európskej únie. *Státní zastupitelství*, 2014, číslo 5, s. 52-61

pachatelé, mohou ale spáchat jako podněcovatelů či spolupachatelé. Na základě této kritiky v roce 2005 byla ve Francii provedena novelizace čl. 121-2 a systém odkazu na trestní odpovědnost právnických osob byl nahrazen systémem všeobecné odpovědnosti, tzn. že od 1.1.2006 mohou francouzské právnické osoby spáchat jakýkoliv trestný čin s výjimkou trestných činů souvisejících se svobodou tisku.¹⁰⁷

Ad c) Poslední systém vymezení okruhu trestných činů, které mohou být spáchány právnickou osobou, je systém enumerační klauzule. Tento systém je založen na přesném výčtu trestných činů, za které mohou nést trestní odpovědnost i právnické osoby. Uvedený systém je v rámci EU uplatňovaný v nejmenším rozsahu – např. v právní úpravě Španělska. Ve smyslu španělského trestního zákona je možné uložit právnické osobě sankci trestního práva za spáchání následujících trestných činů: vyzrazení tajemství, podvod, trestné činy týkající se duševního a průmyslového vlastnictví, trhu a spotřebitele, daňové podvody a praní špinavých peněz, trestné činy dotýkající se územního plánování a trestné činy proti životnímu prostředí, trestné činy korupce.¹⁰⁸

Tento systém je označován jako systém, který splňuje v nejširším rozsahu požadavek jasnosti, předvídatelnosti, efektivnosti a konzistence.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Příloha k důvodové zprávě k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. 2011, Důvodová zpráva[online] [cit. 18.2.2015]. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>, s. 57-138

¹⁰⁸ Příloha k důvodové zprávě k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. 2011, Důvodová zpráva[online] [cit. 18.2.2015]. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>, s. 57-138

¹⁰⁹ ŠIMOVICEK, I.; SZABOVÁ, E. Trestná zodpovednosť právnických osôb – komparácia vybraných aspektov právnych úprav niektorých členských štátov Európskej únie, USA a Švajčiarska a možnosti ich ďalšieho vývoja na pôde Európskej únie. *Státní zastupitelství*, 2014, číslo 5, s. 52-61

IX. PERSPEKTIVY VÝVOJE TRESTNÍ ODPOVĚDNOSTI PRÁVNICKÝCH OSOB

1) Úvahy de lege ferenda v rámci české právní úpravy trestní odpovědnosti právnických osob a převážně její aplikační praxe

Tato kapitola je koncipována jako jakási osobní úvaha de lege ferenda pro a priori probranou českou právní úpravu. Tato je stále poměrně nová, a jak již bylo zmíněno v rámci českého právního řádu postaveného na základě kontinentálního právního systému, díky svému angloamerickému původu poměrně cizí. Proto nikoliv pouze její aplikační praxe, ale i teoretická koncepce je poměrně komplikovaná. Rovněž již byla zmíněna jistá skepse, apatie a nechuť české odborné veřejnosti a především orgánů činných v trestním řízení k tomuto konceptu, který tyto orgány a osoby považují za koncept redundantní a zbytečný, jistá část odborné veřejnosti cítí k úpravě trestní odpovědnosti právnických osob nechuť vzhledem k převažujícím mezinárodněprávním důvodům jejího přijetí. Jistý český euroskeptismus je poměrně známým faktem.

Vzhledem k tomu, že jedním z nejpálčivějších problémů konceptu trestní odpovědnosti právnických osob v rámci aktuální právní úpravy českého zákona o trestní odpovědnosti právnických osob je chybějící relevantní judikatura, která by doplnila zatím pouze pomocný a nikoliv závazný doktrinální výklad, je jednou ze základních perspektiv koncepce trestní odpovědnosti právnických osob v rámci českého právního řádu vznik odpovídající judikatury, která bude mít jednotící charakter a přispěje k výkladu některých problematických a nejasných ustanovení zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Za takřka tři roky účinnosti zákona bylo dle stavu k září roku 2014 vyneseno 17 pravomocných rozsudků nad právnickými osobami a dalších 6 rozsudků nepravomocných. Bylo rovněž uloženo 10 pravomocných trestních příkazů. Nejčastěji byl ukládán trest peněžité, či trest povinnosti uveřejnit rozsudek v médiích. Uloženy byly i další druhy trestů a dvakrát soud právnickou osobu zrušil. K nejznámějším případům patřilo zrušení společnosti Lax Prag na základě odsuzujícího rozsudku Okresního soudu v Benešově, či k září 2014 ještě nepravomocný rozsudek Krajského soudu v Brně, kterým byly uloženy společnostem Tollmi Milevsko a Zlinexpress spedition uloženy, jednak peněžité trest ve výši 5 000 000 Kč, konkrétně společnosti Tollmi Milevsko, a jednak trest propadnutí automobilu a stáčecího zařízení, a to

konkrétně společnosti Zlinexpress spedition, za krácení daně při dovozu minerálního oleje z Rakouské republiky, kterým byla způsobena škoda ve výši 35 000 000 Kč.¹¹⁰

Příslušná judikatura může přispět k prolomení oné, již opakovaně zmiňované, nechuti orgánů činných v trestním řízení k trestnímu stíhání právnických osob. Pozitivní motivací k užívání institutů zákona o trestní odpovědnosti právnických osob může být i větší počet reálně odsouzených právnických osob, kterým budou uloženy skutečně citelné tresty, které budou reálně vykonány. V takovém případě budou

i odpůrci tohoto institutu muset do jisté míry přiznat, že v určitých konkrétních případech je možné na jeho základě dospět k některým základním cílům, které naplnění obecných funkcí trestního práva sleduje - tedy odstrašující represe a z ní plynoucí prevence a v rámci moderního trestního práva především restorace, k níž citelné finanční sankce, které je jistě určitým fyzickým osobám možné v rámci trestního řízení uložit, mohou být tou nejlepší možnou cestou.

Další z možných perspektiv trestní odpovědnosti právnických osob je určitě možnost učinit užívání tohoto institutu v souladu s hlavními funkcemi trestního práva, tedy v souladu s funkcí represivní, preventivní a restorativní, více speciálním vůči základní trestní odpovědnosti, tedy trestní odpovědnosti individuální. K vytvoření silnějšího poměru speciality k základní úpravě trestní odpovědnosti, tak jak ji stanoví trestní zákoník nebo trestní řád, by mohlo přispět speciální stanovení zásady oportunity pro trestní řízení vedené proti právnickým osobám pro trestné činy uvedené ve výčtu ustanovení § 7 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Praxe trestního řízení je v současné době taková, že většina právnických osob, na které byla podána oznámení o podezření ze spáchání trestného činu, jsou ve své podstatě pouhými nástroji užitými jako mimikry ke spáchání trestného činu konkrétními fyzickými osobami a v těchto v materiálním slova smyslu čistě fiktivních právnických osobách nikdy nebyla alokována žádná podstatná kolektivní vůle směřující za určitým ekonomickým či společenským cílem, ani žádný majetek, či smysluplná hodnota. Taková právnická osoba vznikla (praxe ukazuje, že jde o obchodní společnosti, které zakládají jiné subjekty, za účelem výdělků při jejich prodeji, tedy tyto jsou

¹¹⁰ DRCHAL, V. Utěšené firem stíhání, *Právo & Byznys, příloha deníku E 15*, 2014, září, Praha: Mladá Fronta, s. 18-20.

odkupovány jako nové, bez historie, majetku, dokladů, personálního obsazení, apod.)¹¹¹ pouze a jedině za účelem spáchání určité jednorázové trestné činnosti, a tak její jakékoliv trestní stíhání naprosto nemůže splnit žádnou z hlavních funkcí trestního práva, neboť stíhání čisté fikce, na níž nikdo nemá žádný právní a ani jiný zájem, nemůže nikoho postihnout. Zavedení zásady oportunitity pro řízení o právnických osobách by tak mohlo být ve své selektivní podstatě cestou k silnějšímu naplňování základních funkcí trestního práva a také by vkládalo do rukou orgánů činných v trestním řízení větší možnost naplňování zásady materiální pravdy, neboť by jim dalo možnost posoudit, jaký reálný podíl kriminální vůle a skutečného zavinění je možné přičítat jednotlivým fyzickým osobám a osobám právnickým, aniž by tyto orgány musely pracně vymýšlet složité konstrukce, proč neúčelné a nesmyslné trestní řízení proti právnické osobě odložit či zastavit. Zásada oportunitity je také vyjádřením zásady subsidiarity trestní represe, kde oportunita by umožňovala ponechat sankcionování méně závažných forem deliktů jiným druhům řízení, ať již řízení správnímu, či občanskoprávnímu, ve formě řízení o náhradě škody. Pro stanovení potřebného stupně objektivit v rozhodování orgánů činných v trestním řízení, který trestný čin přičítaný oznamovateli anebo ex officio právnické osobě stíhat a který nikoliv, by jistě musely být stanoveny odpovídající kontrolní mechanismy pro rozhodovací praxi orgánů činných v trestním řízení. Tyto by nejspíše spočívaly v podstatně silnější dozorové činnosti státního zástupce nad úkony konanými policejními orgány a instituty přezkumu rozhodnutí státního zástupce soudcem věcně i místně příslušného soudu. Protiargumentem k zásadě oficiality je argument vytváření silně korupčního prostředí, který má jistě svoji váhu, ale právě stanovení odpovídajících kontrolních mechanismů v rámci trestního řízení proti právnickým osobám, jako odraz oné větší speciality tohoto řízení, by měl být preventivním opatřením, proti případným korupčním tendencím, které by směřovaly k ovlivnění trestního řízení.

Další perspektivou trestního řízení proti právnickým osobám je podstatně silnější tlak na veřejné orgány a rejstříkové soudy, které vedou obchodní rejstřík a další veřejné rejstříky, evidence a seznamy, aby jejich postup k právnickým osobám, které neplní povinnosti plynoucí z jejich zápisu do příslušných veřejných

¹¹¹ na což poukázal i Mgr. P. Franc ve svém příspěvku na konferenci Právní prostor 2011, uveřejněném v časopise Soudce, FRANC, P. Trestněprávní úprava korupce v rámci podnikatelské činnosti, č. 5-6, 2011, Praha: Havlíček Brain Team, s. 71.

rejstříků, seznamů a evidencí, byl podstatně striktnější a aby tyto orgány neváhaly při příslušném, speciálními zákony přesněji, „negumově“ stanoveném opakovaném porušení povinností provést i ta nepřísnější opatření proti takovým právníckým osobám, jejichž opakované nerespektování zákonných ustanovení svědčí o jejich minimálně pochybné kolektivní vůli.

K zvážení je, zda by k trestnímu řízení proti právníckým osobám neměly být povolány speciální policejní orgány, které by sestávaly z multidisciplinárních odborníků, kteří by byli schopni lépe pojmout potencionálně složitý rámec trestné činnosti páchané prostřednictvím právnícké osoby, než běžnou kriminalitou přetížený řadový policejní orgán. I přes vyšší odborné nároky kladené na představitele soustavy státního zastupitelství by mohlo dojít k rozšíření speciálně zaměřených orgánů činných v trestním řízení i do této soustavy. Jistě je možné namítnout, že zřízení těchto specializovaných útvarů v rámci složek Policie České republiky a soustavy státních zastupitelství by představovalo nemalé finanční náklady a neslo by s sebou nutnost změny řady zákonů, jako je zákon o policii a zákon o státním zastupitelství, stejně jako nutné změny zákona o trestní odpovědnosti právníckých osob, jakož i základních trestněprávních předpisů, trestního zákoníku a trestního řádu. Avšak současná praxe, především v rámci organizace složek Policie České republiky, v součinnosti s orgány celní a finanční správy, jakož i Ministerstvem financí ČR ukazuje na vůli vytvářet specializované struktury pro odhalování poměrně úzce profilovaných druhů kriminality, o čemž svědčí například vytvoření specializované interdisciplinární složky Policie České republiky, která má prověřovat a vyšetřovat potencionální trestnou činnost v souvislosti s výrobou a prodejem vína. Jedná se o tzv. „vinařskou kobru“, jak tuto složku překřtila média. Již dříve se služba kriminální policie a vyšetřování, jako složka policie zaměřená a priori na vyšetřování jednotlivých specializovaných forem trestné činnosti, vnitřně diverzifikovala za cílem stíhání a potírání výše uvedených specializovaných forem kriminality. Výrazem této diverzifikace bylo vytvoření takových složek Policie České republiky, jako je Národní protidrogová centrála, Útvar pro odhalování korupce a finanční kriminality, či Útvar pro odhalování organizovaného zločinu, a v letech 2004 - 2006 Útvar pro odhalování nelegálních výnosů a daňové kriminality, bývalé FIPO. Tedy v rámci systematického uspořádání Policie České republiky, respektive služby kriminální policie a vyšetřování by vytvoření specializovaného

útvary pro vyšetřování trestné činnosti páchané právníckými osobami nebylo zcela beze smyslu.

V rámci legislativních a hmotněprávních a nikoliv organizačních a převážně procesních perspektiv trestní odpovědnosti právníckých osob je nutné zmínit tendenci vyjádřenou vydáním parlamentních tisků č. 915 a 996/0, které rozšiřují výčet trestných činů, jichž se může dopustit právnícká osoba, který obsahuje ustanovení § 7 zákona o trestní odpovědnosti právníckých osob. V případě parlamentního tisku č. 915, který prošel legislativním procesem jako zákon č. 141/2014 Sb. se jedná o doplnění výše uvedeného výčtu ustanovení § 7 o trestný čin lichvy dle ustanovení § 218 trestního zákoníku. V případě parlamentního tisku č. 996/0, který prošel legislativním procesem jako zákon č. 141/2014 Sb., který ve své třetí části přináší doplnění výčtu trestných činů, jichž se může dopustit právnícká osoba, o trestný čin znásilnění dle ustanovení § 185 trestního zákoníku, trestného činu účasti na pornografickém představení dle ustanovení § 193a trestního zákoníku, trestného činu navazování nedovolených kontaktů s dítětem dle ustanovení § 193b trestního zákoníku a již zmíněného trestného činu lichvy dle úpravy parlamentního tisku č. 915. Tendence vyjádřená těmito úpravami, respektive rozšířeními výčtu trestných činů, jichž se může dopustit právnícká osoba, který je obsažen v ustanovení § 7 zákona o trestní odpovědnosti právníckých osob, je tendencí úpravy rozsahu kriminalizace jednání právníckých osob. Odrazem této tendence je i relativně nový legislativní projekt, návrh legislativního odboru ministerstva spravedlnosti, na zavedení generální trestní odpovědnosti korporací. Tento návrh stanoví, aby trestní odpovědnost právníckých osob byla stanovena na všechny trestné činy, s výjimkou trestných činů, které by uvedl výčet ustanovení § 7 zákona o trestní odpovědnosti právníckých osob jako trestné činy, jichž se právnícká osoba nemůže dopustit.

Výhodou tohoto návrhu je, že pokud by byl realizován, bude možné stíhat právníckou osobu pro všechny trestné činy, u nichž je to z jejich povahy žádoucí, jako jsou například úpadkové trestné činy, které v současném výčtu ustanovení § 7 zákona o trestní odpovědnosti právníckých osob nejsou zahrnuty. Perspektivy úpravy rozsahu kriminalizace trestní odpovědnosti právníckých osob opět do jisté míry navazují na problematiku aplikační praxe zákona o trestní odpovědnosti právníckých osob, která stanoví, jakým způsobem je potřebné rozsah kriminalizace jednání právníckých osob vzhledem k prevalenci výskytu určitých

forem trestné činnosti páchané právními osobami a neúspěšnosti trestního stíhání těchto forem trestné činnosti vzhledem k nedostatečnosti stávající právní úpravy buď rozšířit, anebo zúžit.¹¹²

Z čistě praktického hlediska se dá rovněž hovořit o vhodnosti úpravy stávajícího ustanovení § 6 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, který určí vyloučení určitých právnických osob, České republiky a územních samosprávných celků v rámci výkonu veřejné moci, z působnosti zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, tedy určí, že těmto osobám není možné přičítat trestné činy spáchané jejich představiteli. Zde by bylo jistě vhodné upřesnění ohledně trestní odpovědnosti územně samosprávných celků a rozšíření jejich exempce i mimo oblast výkonu veřejné moci. Také by bylo vhodné do výčtu právnických osob zahrnout i další orgány veřejné moci, obecně osoby veřejného práva, a explicitně určit, že tyto nemohou být trestně odpovědné.

I otázky přičitatelnosti vyžadují v rámci současné právní úpravy pozornosti a jednou z možných a žádoucích perspektiv jejich vývoje je zavedení možnosti liberace z trestní odpovědnosti takové právní osoby, která prokáže, že vynaložila veškeré úsilí k prevenci trestněprávních rizik a i případně k následnému odstranění škodlivých následků trestné činnosti svých představitelů. Na vhodnost zavedení možnosti liberace dostatečně opatrné a objektivně řádně působící právní osoby implicitně upozorňuje i Navrátilová.¹¹³

Další perspektivy aplikace a vůbec celé koncepce trestní odpovědnosti právnických osob ukáže opět hlavně aplikační praxe, případně i kriminologické rozborů případně nové metodiky či případných nových forem trestné činnosti páchané právními osobami

Trestní odpovědnost právnických osob je jedním z nejspornějších institutů aktuálního trestního práva, ať už v rámci České republiky, či jiných zemí kontinentálního právního systému. I v teoretickoprávní rovině představuje trestní odpovědnost právnických osob jednou z nejkontroverznějších aktuálních otázek.

¹¹² JELÍNEK, J. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 9, s. 15-21.

¹¹³ blíže k tématu NAVRÁTILOVÁ, J. Přičitatelnost v zahraniční judikatuře. In *Trestní odpovědnost právnických osob-bilance a perspektivy*. Ed. J. JELÍNEK a kolektiv, Praha: Leges, 2013, s. 160- 168

Zavedení tohoto konceptu je ústupem od jedné z klíčových zásad kontinentálního právního systému na poli trestního práva – zásady individuální trestní odpovědnosti. Je nutné konstatovat, že některé klíčové otázky nejsou ani dnes uspokojivě vysvětleny, a to ani ve státech, které již trestní odpovědnost právnických osob byla zavedena podstatně dříve, než v České republice, jako například v Nizozemí či ve Francii. Hlavní proud argumentace proti trestní odpovědnosti právnických osob, respektive jejímu zavedení do právního řádu České republiky či jiné země kontinentálního právního systému, se zakládá především na komplikovanosti její teoretické koncepce, její cizorodosti v rámci českého, respektive kontinentálního právního systému, i její obtížné aplikační praxi, přesto však je nutné se domnívat, že její zavedení jako prostředku k úpravě negativní společenské i kriminologické reality je žádoucí.

Vzhledem ke stále se zvyšujícímu počtu právnických osob i jejich rostoucí protispolečenské a protiprávní aktivitě je na místě snaha zavést účinné, přiměřené a odstrašující sankce, k čemuž Českou republiku nezanedbatelným způsobem zavazují i mezinárodní dokumenty. Otázkou odborné veřejnosti je, zda koncept trestní odpovědnosti právnických osob je opravdu jediným možným řešením. Příkladem německé právní úpravy ukazuje, že vhodnou správně-administrativní úpravou lze též dosáhnout požadovaného výsledku, ač cesta k němu je v mnoha případech složitější a komplikovanější, než tomu je v případě zavedení trestní odpovědnosti právnických osob.

Vzhledem k tomu, že zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim je již přijat, není až tak vhodné zabývat se otázkou smysluplnosti tohoto řešení a věčnými diskuzemi, zda jiné řešení není vhodnější. Je třeba se zabývat otázkou, jak maximalizovat do nejvyšší míry možný kriminalistický a trestněprávní, a tím i společenský užitek této normy. Je třeba se také oprostít od nechuti k tomuto předpisu, jakož i k celé koncepci trestní odpovědnosti právnických osob, přijmout ji jako definitivně existující část právního řádu České republiky, který minimálně do té doby, dokud bude Česká republika členským státem odpovídajících mezinárodních organizací, které ji k přijetí koncepce trestní odpovědnosti právnických osob svoji normativní činností zavázaly, nezmizí a tak je třeba ho vnímat nikoliv jako po mnichovském způsobu vnucený institut, ale jako potencionálně účinný prostředek pro boj se

společensky nežádoucí realitou trestné činnosti páchané právníckými osobami. Proto je třeba se místo hledání negativ této právní úpravy za cílem ji dehonestovat a odsoudit jako nadbytečnou a nesmyslnou k neuzívání, hledat její nedostatky jako cestu k jejímu zlepšení a doplnění ve smyslu jejího možného optimálního užití k boji proti kriminalitě právníckých osob, a tím zneužívání základního smyslu existence těchto útvarů v rámci práva.¹¹⁴

¹¹⁴ Zdrojem k této kapitole byly také opakované rozhovory nad problematikou aplikační praxe konceptu trestní odpovědnosti právníckých osob a ustanovení zákona o trestní odpovědnosti právníckých osob s příslušníky Služby kriminální policie a vyšetřování Policie ČR, Útvaru pro odhalování korupce a finanční kriminality, konkrétně s pplk. Mgr. Zdeňkou Röslerovou, kpt. Mgr. Jaroslavem Slavětinským a pplk. Mgr. Danielem Krobotem.

X. ZÁVĚR

Trestní odpovědnost právnických osob je jedním z nejspornějších institutů aktuálního trestního práva, ať už v rámci České republiky, či jiných zemí kontinentálního právního systému. I v teoretickoprávní rovině představuje trestní odpovědnost právnických osob jednou z nejkontroverznějších aktuálních otázek. Zavedení tohoto konceptu je ústupem od jedné z klíčových zásad kontinentálního právního systému na poli trestního práva – zásady individuální trestní odpovědnosti. Je nutné konstatovat, že některé klíčové otázky nejsou ani dnes uspokojivě vysvětleny, a to ani ve státech, které již trestní odpovědnost právnických osob byla zavedena podstatně dříve, než v České republice, jako například v Nizozemí či ve Francii. Hlavní proud argumentace proti trestní odpovědnosti právnických osob, respektive jejímu zavedení do právního řádu České republiky či jiné země kontinentálního právního systému, se zakládá především na komplikovanosti její teoretické koncepce, její cizorodosti v rámci českého, respektive kontinentálního právního systému, i její obtížné aplikační praxi, přesto však je nutné se domnívat, že její zavedení jako prostředku k úpravě negativní společenské i kriminologické reality je žádoucí.

Vzhledem ke stále se zvyšujícímu počtu právnických osob i jejich rostoucí protispolečenské a protiprávní aktivitě je na místě snaha zavést účinné, přiměřené a odstrašující sankce, k čemuž Českou republiku nezanedbatelným způsobem zavazují i mezinárodní dokumenty. Otázkou odborné veřejnosti je, zda koncept trestní odpovědnosti právnických osob je opravdu jediným možným řešením. Příkladem německé právní úpravy ukazuje, že vhodnou správně-administrativní úpravou lze též dosáhnout požadovaného výsledku, ač cesta k němu je v mnoha případech složitější a komplikovanější, než tomu je v případě zavedení trestní odpovědnosti právnických osob.

Vzhledem k tomu, že zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim je již přijat, není až tak vhodné zabývat se otázkou smysluplnosti tohoto řešení a věčnými diskuzemi, zda jiné řešení není vhodnější. Je třeba se zabývat otázkou, jak maximalizovat do nejvyšší míry možný kriminalistický a trestněprávní, a tím i společenský užitek této normy. Je třeba se také oprostít od nechuti k tomuto předpisu, jakož i k celé koncepci trestní odpovědnosti právnických osob, přijmout ji jako definitivně existující část

právního řádu České republiky, který minimálně do té doby, dokud bude Česká republika členským státem odpovídajících mezinárodních organizací, které ji k přijetí koncepce trestní odpovědnosti právnických osob svoji normativní činností zavázaly, nezmizí a tak je třeba ho vnímat nikoliv jako po mnichovském způsobu vnucený institut, ale jako potencionálně účinný prostředek pro boj se společensky nežádoucí realitou trestné činnosti páchané právnickými osobami. Proto je třeba se místo hledání negativ této právní úpravy za cílem ji dehonestovat a odsoudit jako nadbytečnou a nesmyslnou k neužívání, hledat její nedostatky jako cestu k jejímu zlepšení a doplnění ve smyslu jejího možného optimálního užití k boji proti kriminalitě právnických osob, a tím zneužívání základního smyslu existence těchto útvarů v rámci práva.

RESUMÉ

Criminal liability of legal entities

Criminal liability of legal entities is one of the most disputable aspects of actual law theory, czech law theory, as well as the law theory of the world's. This thesis offers a complex introduction into the subject of criminal liability of legal entities, as the phenomenon and as the subject of czech act number 418/2011 of collection of acts.

This thesis is structured into ten chapters logically organized in accordance to their partial scope of the subject of the concept of criminal liability of legal entities. The author mainly describes the use of the concept of criminal liability of legal entities in the Czech republic.

The author offers also the introduction into the main roots of the criminal liability of legal entities in Czech republic and into the systematic overview of czech act number 418/2011 of collection of acts. The thesis also deals with the main substantive and procedural issues of criminal liability of legal entities. The legal regulation in abroad, more precisely in some of the member states of the European union, is also demonstrated. The author also offers an introduction into the main perspectives of czech regulation on the subject of criminal liability of legal entities.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ:

Odborná literatura:

- BOHUSLAV, L. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014.
- GERLOCH, A.; BERAN, K., a kol. *Funkce a místo právní odpovědnosti v recentním právním řádu*. Praha: Leges, 2014.
- VIDRNA, J.; DOLANSKÝ, P. *Trestní odpovědnost obchodních společností a územních samosprávných celků*. Praha: C. H. Beck, 2014
- JELÍNEK, J.; HERCZEG, J. *Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob. Komentář s judikaturou*. 2.vydání, Praha Leges, 2013.
- ŠÁMAL, P.; VOKOUN, R.; NOVOTNÝ, O. a kol. *Trestní právo hmotné 4. díl. Trestní odpovědnost právnických osob. Změny v trestních zákonech po 1.1.2010*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2012.
- MUSIL, J. Trestní odpovědnost právnických osob: historický vývoj a mezinárodní srovnání. In *Poceta Otovi Novotnému k 70. narozeninám*. Ed. J. MUSIL, M. VANDUCHOVÁ. Praha: CODEX Bohemi , s.r.o., 1998.
- JELÍNEK, J. *Trestní odpovědnost právnických osob*. Praha: Linde, 2007.
- MARŠÁLEK, P. Přetrvávající problém legitimacy trestní odpovědnosti právnických osob. In *Trestní odpovědnost právnických osob-bilance a perspektivy*. Ed. J. JELÍNEK a kolektiv, Praha Leges, 2013.
- JELÍNEK, J. Nad českým zákonem o trestní odpovědnosti právnických osob. In *Trestní odpovědnost právnických osob-bilance a perspektivy*. Ed. J. JELÍNEK a kolektiv, Praha. Leges, 2013.
- NAVRÁTILOVÁ, J. Přičitatelnost v zahraniční judikatuře. In *Trestní odpovědnost právnických osob-bilance a perspektivy*. Ed. J. JELÍNEK a kolektiv, Praha: Leges, 2013.
- KALVODOVÁ, V. Vybrané aspekty sankcionování právnických osob. In *Trestní odpovědnost právnických osob-bilance a perspektivy*. Ed. J. JELÍNEK a kolektiv, Praha: Leges, 2013.
- ŠIMOVČEK, I.; STRÉMY T. Trestná alebo správna zodpovednosť právnických ôsob. In *Trestní odpovědnost právnických osob-bilance a perspektivy*. Ed. J. JELÍNEK a kolektiv, Praha: Leges, 2013.
- KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2012.

- ŠÁMAL, P.; DĚDIČ, J.; GRIVNA, T. et al. *Trestní odpovědnost právnických osob. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012.
- HURDÍK, J.; RABAN, P.; BĚLOHLÁVEK, J. A. et. al. *Občanské právo hmotné - Obecná část. Absolutní majetková práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013.
- CHMELÍK, J. a kol. *Trestní řízení*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2014.
- BOGUSZAK, J.; ČAPEK, J.; GERLOCH, A. *Teorie práva*. Praha: EUROLEX Bohemia, 2001.

Odborná periodika:

- ŠIMOVČEK, I.; SZABOVÁ, E. Trestná zodpovednosť právnických osôb – komparácia vybraných aspektov právnych úprav niektorých členských štátov Európskej únie, USA a Švajčiarska a možnosti ich ďalšieho vývoja na pôde Európskej únie. *Státní zastupitelství*, 2014, ročník XII., číslo 5.
- JELÍNEK, J. K rozsahu kriminalizace jednání právnických osob. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 9.
- FRANC, P. Nad návrhem zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. *Soudce*, 2010, ročník XII., č. 6-7, Praha: Havlíček Brain Team,
- VÁVRA, L. Jak trestní právo „vychovává“ podnikatele. *Soudce*, 2011, ročník XIII., č. 5-6, Praha: Havlíček Brain Team.
- DRCHAL, V. Utěšené firem stíhání, *Právo & Byznys, příloha deníku E 15*, 2014, září, Praha: Mladá Fronta, s. 18-20.

Legislativní zdroje:

- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 41/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, důvodová zpráva.
- Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, příloha k důvodové zprávě.

- Zákon č. 141/2014 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění zákona č. 105/2013 Sb. – sněmovní tisk 915 a 996/0.
- Zákon č. 420/2011 Sb., o změně některých zákonů v souvislosti s přijetím zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.
- Zákon č. 89/2012, občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Zahraníční legislativní zdroje:

- Zákon č. 300/2005 Z.z., trestný zákoník. - Slovenský trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů.
- Dutch Penal Code- Wetboek van Strafrecht, 1881, 1994 – Holandský trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů.

Internetové zdroje:

- KOCINA, J. Trestní odpovědnost právnických osob a práva třetích osob. In Dny práva 2008, Brno 4-5.11.2008, Sborník[online] 2008 [cit. 18.2.2015]. Dostupné na <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/8trest.html>
- NOVÝ, K. *Trestní odpovědnost právnických osob (výsledky průzkumu z 25.2.2013)*[online].2013 [cit. 15.10.2015]. Dostupné na <https://www.vyplnto.cz/realizovane-pruzkumy/topo-subjekty/>
- Důvodová zpráva k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. 2011, Důvodová zpráva[online] [cit. 18.2.2015]. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>
- Příloha k důvodové zprávě k zákonu č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. 2011, Důvodová zpráva[online] [cit. 18.2.2015]. Dostupné na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=285&CT1=0>, s. 57-138

- POP, A. I. Criminal Liability of Corporations – Comparative Jurisprudence. [online], Michigan State University College of Law, Spring 2006 [cit. 25.2.2015]. Dostupné z http://www.law.msu.edu/king/2006/2006_Pop.pdf, s. 20

Ostatní zdroje:

- Opakované konzultace s příslušníky Služby kriminální policie a vyšetřování Policie ČR, Útvaru pro odhalování korupce a finanční kriminality, Praha, konkrétně s pplk. Mgr. Zdeňkou Röslerovou, kpt. Mgr. Jaroslavem Slavětínským a pplk. Mgr. Danielem Krobotem.